

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Nymburské oběti druhé světové války

Diplomová práce

Autor:	Gabriela Horynová
Studijní program:	Učitelství pro střední školy
Studijní obor:	Učitelství pro střední školy – dějepis, Učitelství pro střední školy – základy společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Tomáš Hradecký, Ph. D.

Hradec Králové

-2017-

Zadání diplomové práce

Autor: Gabriela Horynová

Studium: P15P0380

Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství pro střední školy - dějepis, Učitelství pro střední školy - základy společenských věd

Název diplomové práce: Nymburské oběti druhé světové války

Název diplomové práce AJ: The victims of the Second World War from Nymburk

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Primárním cílem práce je potvrzení či doplnění stávajících informací o obětech druhé světové války ve městě Nymburk, a to z hlediska vytvoření autorčiny primární analýzy archivních pramenů. Dojde k vytvoření a doplnění aktualizovaného a kriticky zhodnoceného přehledu obětí války ve sledované lokalitě, s poukázáním na chybné či dezinterpretované údaje, které jsou dnes k dispozici. Výstupem celé práce by mělo být statické a přehledové zachycení sledovaných údajů každé z obětí: bude uvedeno datum narození, příčina a datum úmrtí. V případě celých rodin bude pro přehlednost v přílohách zahrnut rodokmen blízkých příbuzných.

Archivní fondy: Archiv Kanceláře prezidenta republiky Národní archiv, f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích Státní okresní archiv Nymburk (dále jen SOKA), f. Archiv města Nymburk SOKA Nymburk, f. Gymnázium Nymburk Vojenský historický archiv (dále jen VHA) Praha, f. Československé letectvo - Západ VHA Praha, f. Češi a Slováci v Rusku (1914-1925) VHA Praha, f. Kvalifikační listiny Literatura: FOJTÍK, Pavel. Historie a současnost podnikání na Nymbursku a Poděbradsku, Žehušice, 2001. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan - DOBEŠ, Jan, Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost, Praha 2005. JANČÍK, Drahomír - KUKLÍK, Jan - KUBŮ, Eduard, "Arizace" a restituce židovského majetku v českých zemích, Praha 2003. KÁRNÝ, Miroslav, Genocida českých Židů v německé protektorátní politice, Praha 1991. MARŠÁLEK, Pavel, Protektorát Čechy a Morava, Praha 2002. PLAVEC, Michal, Kapitoly z dějin královského města Nymburka, Cheb 2010. PULEC, Vladivoj, Československá státní vyznamenání, státní čestná uznání a ceny, Praha 1980. RAJLICH, Jiří, 313. československá stíhací perť Plzeň 1996. RUML, Vladimír, Oběti II. světové války v okrese Nymburk 1939 - 1945: jmenný seznam, Nymburk 1995. ROZKOŠNÁ, Blanka, Židé v Nymburce a okolí, Praha 2011.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jaromír Karpíšek

Datum zadání závěrečné práce: 18.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 10. 7. 2017

Anotace

HORYNOVÁ, Gabriela. Nymburské oběti druhé světové války. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 130 stran, Diplomová práce.

Cílem práce je na základě nepublikovaných archivních pramenů a odborné literatury přiblížit osudy lidí, kteří se narodili, žili nebo pracovali v Nymburce a vinou událostí druhé světové války se již nedožili jejího konce. Konkrétní osoby jsou dány pamětní deskou v parku u Husova sboru v Nymburce. Práce se zabývá osudy lidí zapojených do odbojových skupin, obětmi židovské perzekuce, členy ilegálního odboje KSČ a českými příslušníky zahraničních jednotek ve Velké Británii v kontextu regionálních dějin. Výzkum probíhal na základě analýzy pramenů a dostupné literatury, popř. rozhovory s pamětníky nebo potomky obětí.

Klíčová slova: Nymburk, druhá světová válka, druhý odboj, holocaust, Royal Air Force

Annotation

HORYNOVÁ, Gabriela. The victims of the Second World War from Nymburk. Hradec Králové: Faculty of Education in Hradec Králové, 2017. 130 pp. Diploma Thesis.

This thesis deals with victims of the Second World War from Nymburk. The aim of this thesis is based on unpublished archival sources and literature closer to the fate of people, the selection of specific person was inspired by a commemorative plaque in Nymburk's park near Hussic religion community. The work does not forget the fate of various anti-fascist and anti-Nazi resistant fighters, domestic and foreign resistance or the holocaust victims.

Key words: Nymburk, Second World War, Second Resistance, Holocaust, Royal Air Force

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu diplomové práce PhDr. Tomášovi Hradeckému, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a připomínky, dále také pracovníkům Státního okresního archivu Nymburk, především pak panu PhDr. Michalu Řezníčkovi a Mgr. Igoru Votoupalovi a v neposlední řadě všem pamětníkům a potomkům obětí za jejich vstřícnost a poskytnuté informace.

OBSAH

ÚVOD	10
1. METODOLOGIE PRÁCE	12
2. OSUDY NYMBURSKÝCH ŽIDŮ	14
1.1. Nymburští lékaři	17
1.1.1. MUDr. František Löwit	18
1.1.2. MUDr. Oskar Kohn	20
1.1.3. MUDr. Otto Vogel	22
1.2. Nymburští podnikatelé a obchodníci	24
1.2.1. Rodina, jejíž jméno proslavily likéry - Wantochové	24
1.2.2. Rodina, která odívala Nymburk – Pickové	34
1.2.3. Rodina Leopolda Lustiga, obchodníka se dřevem	40
1.2.4. Rodina Ing. Roberta Lustiga	42
1.2.5. Rodina funkcionářů židovské náboženské obce – Pollákové	43
1.3. Ostatní občané Nymburka se žlutou hvězdou	49
1.3.1. Františka Blattnerová	49
1.3.2. Jindřich Bondy	50
1.3.3. Manželé Elsnerovi	51
1.3.4. Bratři Otto a Pavel Elbogenovi	52
1.3.5. Bývalý advokát Ota Faltin se synem Jiřím	53
1.3.6. Františka Fischerová	54
1.3.7. Fränklovi a Kornführerovi	55
1.3.8. Manželé Rudolf a Adéla Freundovi, Otýlie a Bernard Pollákové	57
1.3.9. Viktor Friedmann, Marta Thierfeldová a Pavla Engelová	58
1.3.10. Rodina Glücknerových	59
1.3.11. Josef Klement	60
1.3.12. Rodina Krausových	60
1.3.13. Manželé Meixnerovi, Karl a Irma Neumannovi, Erna Honcová	62
1.3.14. Otto Piowatý	63
1.3.15. Ervín Roubíček	64
1.3.16. Rudolf a Jaroslav Sladkusovi	64
1.3.17. Josef a Marie Steinerovi	65
1.3.18. Bohumil a Pavlína Steinerovi	66
1.3.19. Emílie Vodičková	67
2. DRUHÝ ČESKOSLOVENSKÝ ODBOJ	68

2.1.	Jan Bártl.....	69
2.2.	Jaroslav Beran	70
2.3.	Zdeňka Boušková	70
2.4.	Josef Červinka	71
2.5.	Jaroslav Douša.....	71
2.6.	Ivo Horák.....	73
2.7.	Václav Janda.....	73
2.8.	Rudolf Jandák.....	75
2.9.	JUDr. Jan Ježek	75
2.10.	Ing. Ladislav Kohout.....	76
2.11.	Jiří Koutník.....	77
2.12.	Václav Kudíbal.....	77
2.13.	Vlastimil Pažout	78
2.14.	JUDr. Vladimír Pírek.....	78
2.15.	Josef Ryšavý	79
2.16.	JUDr. Tomáš Sedláček	79
2.17.	Emil Schreuer a Antonín Novotný	80
2.18.	Jindřich Šilhánek	81
2.19.	Josef Štafl	87
2.20.	Josef Šulc.....	88
2.21.	Václav Zemanec	92
3.	NYMBURŠTÍ RODÁCI VE SLUŽBÁCH RAF	95
3.1.	Jaroslav Čermák	96
3.2.	Václav Jelínek	97
3.3.	Jaroslav Louda.....	98
4.	ILEGÁLNÍ ODBOJ KSČ.....	100
4.1.	Karel Beneš	100
4.2.	Ing. Jan Eisner	101
4.3.	Antonín Homola	103
4.4.	Antonín Kaipr.....	103
4.5.	Josef Ouhrabka	104
5.	OSTATNÍ OBĚTI	105
5.1.	Miroslav Bartes	105
5.2.	František Grospič	105
5.3.	Karel Horák	106
5.4.	Jaroslav Hrnčář	107

5.5.	Karel Janiš	107
5.6.	Rudolf Ježek	108
5.7.	Karel Kvíz	108
5.8.	Růžena Petrnoušková	109
5.9.	Rudolf Schreyer.....	109
5.10.	Karel Steklý.....	109
5.11.	Antonín Suda.....	110
5.12.	Ladislav Štětina	110
5.13.	František Vašíček	111
ZÁVĚR.....		112
SEZNAM POUŽITÝCH A CITOVANÝCH PRAMENŮ		114
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ		116
SEZNAM PŘÍLOH		120
PŘÍLOHY.....		121

ÚVOD

Prostřednictvím této práce se snažím připomenout osudy lidí, kteří dobrovolně či nedobrovolně ztratili svůj život v nejkrutějších okamžicích dějin 20. století. Druhá světová válka zasáhla jednotlivce, rodiny, známé nebo sousedy z našeho města či regionu. S kouzlem sobě vlastním píše Bohumil Hrabal o předválečném Nymburku jako o městečku, kde se zastavil čas. V následujících kapitolách je líčen život občanů tohoto městečka v době, kdy bylo těžké důvěřovat komukoliv ve svém okolí a život ve městě jako by se opravdu zastavil. Z řady jednotlivců, rodin, známých a sousedů se stala jen jména na pamětních deskách těch, kteří se nevrátili.

Je nutné si uvědomit, že perzekuce obyvatel protektorátu byla nutnou součástí realizace plánů pro naplnění velkoněmecké myšlenky. Sebemenší gesto, sarkasmus nebo ironie byly dobrým důvodem pro výslech, zatčení, nebo rovnou popravu. Pro poslední jmenovanou možnost prakticky stačilo jen narodit se do židovské rodiny. Válečná doba bezpráví donutila město, aby jména obětí z řad svých občanů navždy zvěčnilo na pomníku v Husově parku spolu s padlými občany v první světové válce. Zároveň při procházce Nymburkem může každý vidět několik desítek pamětních desek u rodných domů nebo významných budov. Souhrnně ale nevznikla žádná práce, která by se snažila zmapovat osudy těchto lidí a ukázat, jaké příběhy se za těmito jmény skrývají.

Při oslavách výročí konce druhé světové války se v Nymburce v roce 2016 konala rekonstrukce válečných událostí. Součástí této akce také bylo uctění památky u pomníku obětí. Důstojný průběh této akce ukázal, že občané mají stále zájem připomínat si dobu nesvobody, nicméně obsah sdělení v projevech řečníků u památníku takřka vůbec nerefletoval skutečnost a stále tak zůstává smutným faktem, že Nymburk své oběti zná jen velmi málo. V žádném z těchto projevů se o obětech nemluvílo více než jako o padlých vojácích. Přitom při pohledu na jména uvedená na pamětní desce vše napovídá tomu, že většina z nich patří nymburským občanům, kteří byli obětmi nacistického rasového běsnění. Většina prvorepublikových vojáků byla propuštěna ze služby se vznikem protektorátu. Pokud měli štěstí, stali se z nich úředníci a ti statečnější tvořili jádro domácího odboje. Mnohým se podařilo utéct za hranice a bojovat proti

hitlerovskému Německu v zahraniční armádě. Přesto ale tito muži nepředstavovali většinu válečných obětí, naopak největší ztrátu během války utrpělo civilní obyvatelstvo, Nymburk nevyjímaje.

Práce si tedy klade za cíl zjistit co nejvíce informací o těchto osobách, odpovědět na otázku, proč se jméno té konkrétní osoby ocitlo na pamětní desce a o koho se vlastně jednalo. Podle těchto informací jsou tyto osoby tematicky rozřazeny do jednotlivých kapitol. Pro další badatele bude vytvořena přehledná tabulka s datem narození všech obětí.

1. METODOLOGIE PRÁCE

Nejtěžším úkolem v rámci tohoto tématu bylo vymezení pojmu obětí druhé světové války z Nymburka. Východiskem pro mne v této práci byl seznam jmen na pamětní desce v parku u Husova sboru, kde jsou zapsána jména obětí obou světových válek. Jde o nejobsáhlejší a nejpřesnější seznam válečných obětí Nymburka. Ze své předchozí, bakalářské práce ale vím, že na desce některá jména chybí. Jedná se zejména o ty oběti, které se během války v Nymburce nepohybovali, nepůsobili zde i řadu let, nebo se v Nymburce pouze narodili. Přesto je považuji za oběti války z Nymburka, neboť sám pomník obětem nese jména lidí analogických případů.

Pro přesnost mohu uvést, že jde např. o manžele Andresovi – jméno Elišky Andresové¹ na památníku uvedeno je, ale jméno jejího manžela Pavla Andrese, který se k pobytu v Nymburce přihlásil již v prosinci roku 1918² a po vzniku protektorátu se přestěhoval do Prahy shodně s manželkou, na pamětní desce uvedeno není. Stejně tak pomník připomíná osobu Josefa Šulce, legionáře a pozdějšího příslušníka československé armády, který se během protektorátu podílel na činnosti domácího odboje. Prakticky stejný osud potkal i Jindřicha Šilhánka, oba muži se v Nymburce narodili a po první světové válce se kvůli vojenské kariéře do Nymburka nevrátili. Oba zemřeli během druhé světové války jako bývalí příslušníci československé armády s aktivním protinacistickým odbojem. Jméno Jindřicha Šilhánka ale taktéž na pamětní desce nenajdeme. Díky zkušenostem ze své bakalářské práce jsem tak mohla komparovat informace a případně jmenný seznam osob doplnit.

Některá jména, jejichž záznam na památníku nenajdeme, jsou doplněna na základě seznamu místní četnické stanice.³ Ta měla od okresního úřadu za úkol vypracovat seznam občanů, kteří se vlivem války zpět nevrátili. Tyto seznamy v některých případech dokonce uvádějí pozůstalé rodinné příslušníky.

Při vyhledávání některých jmen na internetu jsem mnohokrát využila webových stránek Vojenská pietní místa, které shromažďují fotografie jednotlivých vojenských hrobů nebo pamětních desek obětí válek, ať jde o památníky v obcích nebo městech.

¹ Na pamětní desce je zaznamenáno jméno „Else“

² SOkA Nymburk, f. Okresní úřad Poděbrady – Sčítací operáty 1921, Nymburk čp. 907, byt č. 1.

³ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk – Umučení, popravení a nezvěstní okresu nymburského.

Nadto jsou zde uvedeny i transkripce textů a v některých případech i doprovodné informace o dané osobě nebo skupině osob, většinou čerpajících ze jmenného seznamu obětí na nymburském okrese od Vladimíra Rumla.⁴

Ke každému jménu, které je na pamětní desce zaznamenáno jsem si nejprve vyžádala prameny z evidence obyvatelstva v nymburském okresním archivu. Tento pramen velmi dobře doplňuje matriční údaje, neboť je zde uvedena adresa tehdejšího bydliště, popř. domovská příslušnost každé osoby. Každý záznam v této evidenci se vztahuje vždy na osobu, která je určena jako hlava rodiny, v rámci tzv. rodinného archu. V něm je uvedeno rodiště dané osoby, další příslušníci rodiny, včetně jejich data a místa narození, vztahu k hlavě rodiny, dokonce i datum místo sňatku, jde-li o manželský pár. Jako velmi přínosný se tento pramen jeví díky zachycení dalšího pohybu dané osoby, neboť jsou zde často aktualizované informace v podobě zpětně psaných poznámek, např. o odhlášení pobytu každé osoby zaznamenané v rodinném archu, změna rodinných poměrů nebo se zde někdy objevují informace o úmrtí některého z příslušníků rodiny.

⁴ RUML, Vladimír. *Oběti druhé světové války v okrese Nymburk 1939-1945: jmenný seznam*, Nymburk, 1995.

2. OSUDY NYMBURSKÝCH ŽIDŮ

Tato kapitola je věnována těm nymburským občanům, kteří se proti nacistickému režimu provinili pouze svým původem. Důvodem jejich perzekuce nebylo žádné aktivní vystupování proti protektorátnímu zřízení nebo podpora nepřátel Třetí říše. O osudech těchto lidí mnohdy rozhodovaly pouze zápisy v matričních knihách, a to vše jen proto, aby mohla být uchráněna tzv. árijská krev a čest. Pro nacistické běsnění mířené proti Židům se dnes užívá termín holocaust. Původně se tento termín užíval v řečtině jako odvozenina slova zápal nebo zničení ohněm.⁵ Je nutné si ovšem uvědomit, že to byla až poslední fáze veškerého ponížení a utrpení, kterým si většina těchto lidí zřejmě musela projít.

Židovské osídlení v Nymburce má ve své historii téměř staletou pauzu. Poslední zmínka o židovských obyvatelích města z období před jejich vysídlením sahá do roku 1650. Zásadně se jich dotýká dekret Marie Terezie z roku 1746, kterým se život ve městě Židům zakazuje a jejich vystěhování má být provedeno do šesti let. O tři roky později je znění tohoto dokumentu částečně odvoláno, nicméně znovu se Židé ve městě začínou usazovat až v roce 1848.⁶ Do poloviny 19. století nebylo také Židům dovoleno ve městě obchodovat. Do té doby pobývají na venkově – nejbližší obcí se značným židovským osídlením jsou Kovanice, od Nymburka vzdálené asi čtyři kilometry.⁷

Konec devatenáctého století a především pak období první republiky znamenalo pro židovskou část obyvatelstva dobu uvolnění a příležitostí pro rozvoj podnikání a vykonávání veřejných funkcí. Občané Nymburka netvořili žádnou výjimku a lidé izraelské víry se zařazovali mezi jedny z nejvýznamnějších osobností města, včetně lékařů, továrníků a obchodníků. Nástup Adolfa Hitlera do čela Německa a pozdější přijetí Norimberských rasových zákonů se bez pochyby mohlo jevit jako potvrzení změn nálad tehdejší evropské společnosti vůči židovské komunitě. Obsazení sudetoněmecké oblasti a následné začlenění území Československa do území Třetí říše bylo definitivní tečkou za všemi nadějemi na lepší zítřky.

⁵ MICHÁLEK, Emanuel. Ještě k původu slova holocaust. In: *Naše řeč*. 1994, roč. 77, č. 5, 271-272.

⁶ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka*, Cheb: 2010, s. 221.

⁷ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce a okolí*, Nymburk: 2011, s. 11.

Administrativa Heinricha Himmlera, velitele německé státní policie a pozdějšího říšského ministra vnitra, evidovala k 15. březnu 1939 na území pozdějšího protektorátu zpětně⁸ celkem 118 310 Židů.⁹ Dle sčítání obyvatelstva, provedeného Státním úřadem statistickým v roce 1930, bydlelo ve městě 83 obyvatel hlásících se k izraelitské víře.¹⁰ Jak prvorepublikovou, tak těsně předválečnou statistiku je ovšem nutné vnímat s jistou rezervou a přistupovat k nim jako k čistě orientačním číslům. To je způsobeno dvojitým vnímáním pojmu „Žid“. Zatímco údaje z přelomu dvacátých a třicátých let reflektují pouze vlastní přiznání víry, které záviselo na vlastní vůli každého jedince, těsně předválečná statistika brala na zřetel hlášení židovských náboženských obcí, ale zároveň k tomu přičetla kategorie osob splňujících definici pojmu „Žid“ dle norimberských zákonů nabývajících účinnosti na našem území až od 21. června 1939.¹¹

Během jarních měsíců nově vzniklého protektorátu Čechy a Morava pracuje vláda na opatřeních, která měla zajistit postupné vyloučení židovského obyvatelstva z veřejného života. Nařízení říšského protektora Konstantina von Neuratha z června 1939 již definuje židovské obyvatele protektorátu jasně:

„Za žida se považuje:

I. kdo pochází od nejméně tří podle rasy úplně židovských prarodičů. Za úplně židovského se považuje prarodič bez dalších předpokladů, jestliže přísluší nebo příslušel k židovské náboženské společnosti;

II. za žida se též považuje míšenec, pocházející od dvou úplně židovských prarodičů,

aa) který dne 15. 9. 1935 náležel k židovské náboženské společnosti neb po tomto dni do ní jest přijat,

bb) který dne 15. 9. 1935 byl v manželství se židem nebo s ním po tomto dni v manželství vstoupí,

cc) který pochází z manželství se židem (lit. a) uzavřeného po 15. 9. 1935,

⁸ Zpráva oficiálního statistika Richarda Korherra pochází z 23. března 1943.

⁹ KÁRNÝ MIROSLAV, *Konečné řešení: genocida českých židů v německé protektorátní politice*, Praha: 1991, s. 18.

¹⁰ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé (...)*, s. 17.

¹¹ Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku. In: *Věstník říšského protektora*. Praha, roč. 1939, č. 6, s. 45, § 7, odst. 2.

dd) který pochází z nemanželského styku se židem (lit. a) a byl narozen jako nemanželský po 31. 7. 1936.“¹²

Po jasné definici již nic nepřekáží v cestě omezením a zákazům s cílem ponížit a separovat židovskou společnost od jejích sousedů a známých. Nejprve bylo v červnu 1939 zakázáno disponovat hospodářskými nebo živnostenskými podniky nebo jakýkoliv takový podnik vést, nešlo-li o výjimku schválenou říšským protektorem, popřípadě jedním z vrchních zemských radů. Na počátku roku 1940 nemohli Židé disponovat se svými bankovními účty bez souhlasu protektorátního ministerstva financí. Pokud si někdo chtěl vybrat ze svého účtu více než patnáct set korun týdně, potřeboval k tomu příslušná povolení. Následně se sice částka zvýšila, ale stále byla její výše kontrolována. V květnu 1940 byl již pozastavený prodej v obchodech s textiliemi, obuví a kůžemi, v březnu následujícího roku bylo zakázáno provozovat hostinskou a ubytovací činnost, pojišťovací podnik, dopravnictví a dalších odvětví.¹³

První den září roku 1941 vydal Reinhard Heydrich nařízení o povinnosti nošení žluté šesticípé hvězdy na levé náprsní straně oděvu s viditelným označením nápisu „Jude“ pro Židy starší šesti let. Na konci měsíce jsou zavřeny všechny synagogy a modlitebny.¹⁴

Na ministerské vyhlášky začaly okresní a městské úřady reagovat vyhláškami vlastními. Nymburk v tomto ohledu nezůstal pozadu a od srpna 1939 vydává sérii vyhlášek, na jejichž základě značně omezuje možnosti židovských obyvatel města jakkoliv se podílet na jeho kulturním dění nebo v některých případech zakazuje jejich přítomnost úplně. Ještě v roce 1939 bylo Židům zakázáno navštěvovat v Nymburce kino, vstupovat do hotelu Grand, popř. vlastnit radiopřijímač. Následující rok nesmí navštěvovat nymburské hostince, pracovat ve službách města, navštěvovat sportovní akce nebo chodit do obchodů mimo hodiny k tomu určené. Rok 1941 pak přináší úplný

¹² Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku. In: *Věstník říšského protektora*. Praha, roč. 1939, č. 6, s. 45, § 6.

¹³ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*, Praha: 2011, s. 123-124.

¹⁴ KÁRNÝ, Miroslav. *Konečné řešení (...)*, s.72-73.

zákaz návštěvu městské knihovny a nákupní dobu v obchodech pouze mezi třetí a pátou hodinou odpolední.¹⁵ Pochopitelně pak většinou neměli možnost z širšího výběru zboží.

Po snaze oddělit židovské obyvatelstvo od zbytku české společnosti přišla další fáze řešení židovské otázky – deportace do pracovních a koncentračních táborů. Pro všechny občany Nymburka, Poděbrad, Kolína a dalších spádových oblastí, kteří byli na základě platných nařízení označeni za Židy, byly během června 1942 z Kolína vypraveny celkem tři transporty do Terezína.¹⁶ Dohromady bylo těmito transporty převezeno 2 202 osob, z nichž koncentrační tábory přežilo pouze 137.¹⁷ Nymburk ve druhé světové válce přišel o více než sedm desítek svých občanů s židovským původem.

Lidé, kteří byli zařazeni do transportu s cílem Terezín nebo Lodž podepisovali na nátlak Gestapa prohlášení, na základě něhož se kromě padesáti kilového majetku, který s sebou mohli Židé do transportu nést, převádí svůj majetek ve prospěch Vystěhovaleckého fondu.¹⁸

Pomník u Husova sboru připomíná jména svých rodáků nebo občanů, nejsou zde ovšem zahrnuty všechny oběti rasové perzekuce. Ve své práci se proto snažím připomenout i jména lidí, kteří v Nymburce našli svůj domov po nařízení vystěhování se ze sudetoněmecké oblasti nebo obchodníků, jež měli v Nymburce v době protektorátu hlášenou živnost.

1.1. Nymburští lékaři

V Nymburce se před válkou nebo během ní vyskytovali minimálně tři lékaři židovského původu. Jsou jimi MUDr. František Löwit, sídlící v Nymburce od roku 1927, MUDr. Oskar Kohn, mladý lékař, který do Nymburka přišel po zabrání sudetské oblasti a MUDr. Otto Vogel, bývalý zdravotní rada v Litoměřicích.

Přední osobnosti českého lékařství vydaly již v polovině října roku 1938 spolu s organizacemi českých právníků, notářů a advokátů memorandum adresované do rukou ministra vnitra Jana Černého: „*Podepsané korporace dovolují si – pokud jde o jejich*

¹⁵ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 19-20.

¹⁶ Šlo o transporty AAb (5.6.1942), AAc (9.6.1942) a AAd (13.6.1942).

¹⁷ KÁRNÝ, Miroslav. *Konečné řešení (...)*, s. 152.

¹⁸ *Tamtéž*, s. 67.

příslušníky – upozorniti zejména na následující požadavky pro své stavy: (...) Aby pro budoucnost vůbec nebylo přípustno v zájmu nejdůležitějších statků národa, aby povolání lékařská, právnická a technická byla vykonávána židy. Za žida budiž pokládána osoba, jejíž oba rodičové nebo jeden z nich jest původu židovského.“¹⁹ Za lékaře jsou ve zmíněném dokumentu podepsáni profesor Arnold Jirásek, tehdejší prezident lékařské komory, spolu s jednatelem a starostou Ústřední jednoty československých lékařů.

Na své první schůzi dne 17. března 1939 Beranova protektorátní vláda reagovala na požadavky tohoto memoranda zákazem výkonu lékařské praxe židovským lékařům ve veřejném zdravotním sektoru.²⁰ Někteří občané chtěli začít ihned naplňovat vládní nařízení a nymburscí lékaři byli ponižováni tím, že raději veřejně vyvěšovali pacientům na očích důkazy o svém nežidovském původu, jako tomu bylo např. u primáře chirurgického oddělení nymburské nemocnice, MUDr. Antonína Rufera: „V Nymburce a okolí se mluví, že odejdu z nemocnice, ježto nejsem arijcem. Tyto pomluvy jsou nepravdivé. Všichni moji předkové byli křesťany, já, moje žena i moje děti také. Můj rodný list viděli různí veřejně činní lidé (...). Opis mého křestního listu, řádně legalizovaný, zavěsil jsem v čekárně ve svém bytě, kde je možno jej viděti v době ordinace (...)“²¹

Česká lékařská komora se v roce 2010 za postoj svých předchůdců v době okupace a souhlasné stanovisko s výše uvedeným memorandem veřejně omluvila všem svým kolegům, židovským lékařům.²²

1.1.1. MUDr. František Löwit

Přednosta nymburské plicní kliniky MUDr. František Löwit se narodil 12. října roku 1896²³ v Českém Brodě rodičům Karlovi a Olze Löwitovým. Po studiu na

¹⁹ Omluva ČLK židovským lékařům. *Česká lékařská komora: Camera Medica Bohemica* [online]. 2010 [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: http://www.lkcr.cz/tiskove-zpravy-12.html?do%5BloadData%5D=1&itemKey=cz_92682.

²⁰ KÁRNÝ Miroslav, *Konečné řešení* (...), s. 24.

²¹ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin* (...), s. 266.

²² Omluva ČLK židovským lékařům. *Česká lékařská komora: Camera Medica Bohemica* [online]. 2010 [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: http://www.lkcr.cz/tiskove-zpravy-12.html?do%5BloadData%5D=1&itemKey=cz_92682.

²³ Evidence obyvatel města Nymburk uvádí jako datum narození 13. října, většina pramenů se ovšem shoduje na 12. říjnu.

kolínském gymnáziu nastoupil na Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy v zimním semestru akademického roku 1914-1915. Zde pak své vzdělání zakončil slavnostní promoci 17. prosince roku 1921.²⁴ Kde začal František Löwit po svých studiích pracovat, se mi zjistit nepodařilo, s jeho pracovním životem jsem se setkala až jako s lékařem na železniční poliklinice v Nymburce.

Jako železniční lékař a přednosta nymburské plicní ošetrovny si doktor Löwit mohl dovolit postavit rodinný dům s ordinací. S manželkou zadali projekt stavby architektu Janu Šebánkovi v roce 1930, do té doby bydleli Löwitovi v Masarykově ulici č. p. 536.²⁵ O tři roky později se mohla rodina do své vily v blízkosti budovy gymnázia a měšťanské školy, dnešní Komenského ulici, č. p. 1427, nastěhovat. Dnes se tato budova zařazuje mezi nejslavnější vily ve Středočeském kraji, a to zejména díky svému kubistickému vzhledu a zčásti dochovanému interiéru. Dodnes zdobí obývací pokoj „jednotlivý kus nábytku, složený z knihovny, sedacího koutu a barové skříňky“²⁶, který je dílem Rudolfa Jandáka, nymburského uměleckého truhláře a pozdějšího protektorátního starosty města, podle Šebánkových návrhů.

Doktor Löwit měl dokonce vystudovat konzervatoř a rád zval do svého domu přátele, jež bavil svou hrou na klavír značky August Förster v zákoutí obývacího pokoje, který v danou chvíli plnil spíše funkci hudebního salonu. Nové rodinné obydlí ve svém přízemí ovšem přivítalo i pacienty. Byla zde zřízena ordinace pro běžnou lékařskou praxi. Tu zde doktor Löwit vykonával až do roku 1939.²⁷

„Chirurgické nástroje: Stav instrumentáře a medicínsko-chirurgických přístrojů je v každém ohledu uspokojivý. Je zajisté málo populace, které by se dostávalo takové péče jako v Terezíně. Lékaři přišli často do Terezína s vlastními brašnami a nástroji, což vysvětluje velmi značnou bohatost instrumentária.“²⁸ Ve skutečnosti část tohoto

²⁴ Archiv UK, f. Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 4, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity / Univerzity Karlovy IV., f. 1995

²⁵ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 17.

²⁶ ŠVÁCHA, Rostislav, HERMANOVÁ, Hana. *Slavné vily Středočeského kraje*, Praha: 2010, s. 186.

²⁷ *Tamtéž*, s. 187.

²⁸ KÁRNÝ, Miroslav, KÁRNÁ, Margita ed. *Terezínské studie a dokumenty 1996*. Praha: 1996. ISBN 80-200-0582-X.

výtečného instrumentaria tvořily nástroje a vybavení židovských lékařů, kterým byly věci zabaveny a odvezeny do Terezína, mobiliář ordinace doktora Löwita nevyjímaje.²⁹

Do 31. ledna 1942 mohl doktor Löwit vykonávat alespoň „židovskou praxi“ – mohl léčit židovské pacienty. Poté byl ale spolu se svou manželkou odvezen Gestapem do Kolína a následně do Jihlavy. Ordinaci v té době začal užívat MUDr. Schwarz a byt v prvním patře německá rodina Hilgemannových. Před transportem do Terezína se ještě Löwitovi vrátili za dcerou do Nymburka.³⁰ Necelý půlrok po svém zatčení nastoupil nymburský lékař spolu s dalšími židovskými spoluobčany do kolínského transportu směřujícího do ghetta v Terezíně. Zde jsou zprávy o doktoru Löwitovi velmi kusé. Většina lékařů nově příchozí do ghetta byla ihned zaměstnána v nemocnici, to mnohé zachránilo před rychlým transportem na východ. František Löwit vedl do roku 1944 v Terezíně nemocnici pro pacienty s plicními chorobami.³¹ Jeho jméno se dokonce objevuje u některých pacientů pocházejících z Nymburka, např. Elišku Andersovou léčil z tuberkulózy.³²

Poslední zpráva o Františku Löwitovi pochází z 29. září 1944, kdy nastupuje do transportu El, směr Osvětim, odkud se nikdy nevrátil. Jeho manželka i dcera „*kterou za války ukrývali na různých místech přátelé a spolužáci*“,³³ válku přežily. Po válce se z rodinné vily stal ruský štáb, přesto ale značná část interiéru zachovala. Anežka s dcerou Sonjou mohly obývat pouze přízemí domu, původně určené pouze pro technické zázemí. Ordinace následně sloužila pro Okresní ústav národního zdraví a poté také pro místní národní výbor.³⁴ V současné době je vila v rukou potomků Františka Löwita, vrata i okna domu stále zdobí Šebánkem navržená barva pařížské modři.

1.1.2. MUDr. Oskar Kohn

Dalším lékařem, který nemohl v době okupace ordinovat u všech svých pacientů, ale pouze těch židovských, byl MUDr. Oskar Kohn. Ten nepocházel přímo z Nymburka, byl jedním z mnoha obyvatel tehdy ještě Československa, kteří museli po

²⁹ ŠVÁCHA, Rostislav, HERMANOVÁ, Hana. *Slavné vily (...)*, s. 187.

³⁰ *Tamtéž.*

³¹ *Tamtéž.*

³² Srov. kapitola 1.2.1.

³³ ŠVÁCHA, Rostislav, HERMANOVÁ, Hana. *Slavné vily (...)*, s. 187.

³⁴ *Tamtéž.*

podepsání Mnichovské dohody opustit svůj domov. Doktor Kohn se narodil čtyřicetileté Karolině a osmatřicetiletému Ottovi Kohnovým 8. listopadu roku 1906 v obci Langgrün,³⁵ později nazývané Dlouhý Grün nebo Dlouhá. Ves na Karlovarsku je již zaniklá, především kvůli zřízení vojenského újezdu. Oskarova rodina zde zřejmě sídlila už několikátou generaci: „*V Dlouhé žila v domě čp. 94 nejméně po padesát let židovská rodina obchodníka Otty Kohna, který však musel roku 1939 svůj obchod zavřít a byl odvezen do koncentračního tábora. Přežil a na konci války se vrátil zpět do Dlouhé.*“³⁶

Doktor Kohn vystudoval lékařství na Německé univerzitě v Praze, jeho slavnostní promoce se konala 17. června roku 1933.³⁷ Blanka Rozkošná ve své knize uvádí, že MUDr. Kohn se specializoval na dětské lékařství.³⁸ Dva a půl roku po promoci se Oskar oženil s Emou³⁹ Steinerovou, narozenou v Nové Říši nedaleko Telče. Manželé nejdříve bydleli v Praze XII na adrese Náměstí Jiřího z Lobkovic, č. p. 18, v červenci 1939 se ale přihlásili k pobytu v Nymburce. O jejich nymburské adrese toho není mnoho známo, pouze to, že bydleli v č. p. 1485.⁴⁰ Na stejné adrese měl od roku 1933 také hlášený pobyt Josef Steiner se svou manželkou Marií.⁴¹ V evidenci obyvatel zároveň není uvedeno, že by měl mladý manželský pár děti.

Necelé tři roky o začátku svého pobytu v Nymburce byli oba manželé nuceni 9. června 1942 nastoupit do transportu AAc v Kolíně s cílovou stanicí Terezín. Na základě dostupných digitalizovaných materiálů Židovského muzea v Praze je možné zjistit, jak byl mladý lékař v Terezíně zaměstnán. Doktor Kohn pracoval u zdravotní jednotky L 607 „Kriechlingsheim“, která zde ošetřovala děti v batolecím věku.⁴²

³⁵ MUDr. Oskar Kohn. *Geni.com* [online]. [cit. 2017-01-29]. Dostupné z:

<https://www.geni.com/people/MUDr-Oskar-Kohn/6000000048741328972>.

³⁶ Dlouhá (Langgrün): Historie objektu. *Památky a příroda Karlovarska: Regionální internetová topografická encyklopedie Karlovarského kraje* [online]. [cit. 2017-01-29]. Dostupné z: <http://www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/dlouha-langgrun>.

³⁷ Archiv Univerzity Karlovy, f. Matriky Německé univerzity v Praze, inv. č. 5, Matrika doktorů Německé univerzity v Praze (1931–1936), fol. 201.

³⁸ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 19.

³⁹ Rozkošná užívá ve své knize jméno „Eva“, ve všech dostupných pramenech jsem se ale setkala pouze se jménem „Ema“.

⁴⁰ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, MUDr. Oskar Kohn (Praha XII, Nám. Jiřího z Lobkovic, č. 18)

⁴¹ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Josef Steiner (Nová Říše, Morava)

⁴² Inspekce ve zdravotnických zařízeních, seznam vedoucích lékařů, zdravotnická osvěta v Terezíně. *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-01-29]. Dostupné z: http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/137053.

O pobytu jeho manželky v Terezíně žádné bližší zprávy k dispozici bohužel nejsou, ani tak není možné odhadnout, zda se manželé v ghettu potkali či nikoliv. Před válkou byla Ema Kohnová ženou v domácnosti, a proto zřejmě nemusela být pro terezínskou správu potřebná pro specializovanou práci. Díky svému mladému věku a pravděpodobně i díky manželově funkci v ghettu byla transportována až mezi posledními vězni. Spolu se svým manželem nastoupila 19. října 1944 do transportu Es mířícího do Osvětimi.⁴³ Ani jeden se odtud nevrátil.

1.1.3. MUDr. Otto Vogel

Doktor Otto Vogel se narodil v Praze, 24. srpna roku 1871. Jeho otec, Marcus se živil jako obchodník, matka Růžena⁴⁴ byla v domácnosti. Rodina bydlela na Novém městě pražském a mohla si dovolit nechat syna vystudovat Lékařskou fakultu Německé univerzity. Otto promoval u profesora Knolla 3. března 1898.⁴⁵ Po svých studiích se oženil s Mariannou Freundovou, dcerou doktora Eduarda Freunda a jeho manželky Augusty, rozené Strasserové. Marianna se narodila ve městě Chabařovice nedaleko Ústí nad Labem.⁴⁶ Oba manželé ve svých předválečných dokladech přiznávají své náboženství jako izraelitské, čímž usnadnili nacistické správě dohledávání dalších dokladů, které by měly příslušnost k náboženské obci potvrzovat. Při prohlížení dokumentů MUDr. Vogela a jeho manželky jsem se více méně náhodou dozvěděla pouze o jednom společném dítěti. Byla jím Zuzana⁴⁷ Vogelová, narozena 14. září 1912 v Praze. Zuzana pracovala jako úřednice a nikdy se nevдалa.⁴⁸ Žádná databáze nepropojuje Zuzanino jméno s rodiči, nicméně jeden z jejích dokladů byl zřejmě omylem přiložen do složky její matky, proto pak nebyl problém informace o ní dohledat.

⁴³ Ema Kohnová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-02-04]. Dostupné z:

<http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/100383-ema-kohnova/>; *Tamtéž*, MUDr. Oskar Kohn. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/101039/>.

⁴⁴ V pramenech se také vyskytuje jméno Mirotie Rosa.

⁴⁵ Archiv Univerzity Karlovy, f. Matriky Německé univerzity v Praze, inv. č. 2, Matrika doktorů německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze (1892–1904), fol. 178.

⁴⁶ NA Praha, f. Policejní ředitelství v Praze, sign V 4551/9, Vogelová Marianna: Žádost o změnu v cestovním pasu.

⁴⁷ V pramenech se také objevuje podoba jména „Susanna“.

⁴⁸ NA Praha, f. Policejní ředitelství v Praze, 1931-1940, sign. V 3416/14, Vogelová Zuzana: Žádost o opravu v cestovním pase.

Kde přesně rodina před válkou žila, nevíme. V jednom z dokumentů dr. Vogel hovoří o tom, že čtyřicet let vykonával funkci státního zdravotního úředníka v Žamberku, Německém Jablonném a Litoměřicích. Na podzim roku 1938 byl Otto Vogel v již ve výslužbě a ke státní penzi měl k dispozici ještě výdělek ze spoluvlastnictví nemovitostí v Praze, šlo o domy č. p. 175 v Praze XI a č. p. 602 v Holešovicích.⁴⁹ Zaslouženého odpočinku si ale příliš neužil, protože Litoměřice byly začleněny do německého prostoru a bylo nutné najít domov jinde: „*Konal jsem službu jako zdravotní rada u okresního úřadu v Litoměřicích až do vyklizení tohoto města. Okresní úřad v Litoměřicích byl evakuován do Roudnice nad Labem, kde jsem obdržel dovolenou. (...) Nemohu se vrátiti do obsazeného území, neboť byl bych vydán nebezpečí na životě jako úředník, který není německé národnosti. (...) obzvláště poslední události působily zhoubně na moje zdraví.*“⁵⁰

Z nymburské regionální literatury se dozvídáme, že MUDr. Otto Vogel měl, podle seznamu židovských podniků v Nymburce, hlášenou živnost v domě č. p. 41 jako praktický lékař.⁵¹ Je velmi pravděpodobné, že ačkoliv byl Otto v Praze spoluvlastníkem nemovitosti, nevyhovělo policejní ředitelství jeho žádosti o povolení pobytu v Praze a musel tedy hledat jinou alternativu, v Nymburce. Z doby válečné toho o doktoru Vogelovi víme jen velmi málo. V Židovském muzeu v Praze se nachází korespondenční lístek od tehdy pětiletého Jiřího Kornführera adresovaný právě dr. Vogelovi. Je datován k 29. dubnu 1943, tedy den předtím, než Jiří nastoupil se svým otcem v Praze do terezínského transportu. Lístek je sice adresován dr. Vogelovi, ale Jiří zde oslovuje svou maminku, která má vyřídít pozdravy strýci. Je pravděpodobné, že Otto u sebe nechával bydlet ještě své příbuzné, nicméně příbuzenský vztah mezi Růženou Kornführerovou, Jiřího matkou, a Ottou Vogelem, se mi během zkoumání pramenů nepodařil zjistit. Zajímavé na tom ovšem je, že Jiří a vlastně tedy i osoba, která mu pomáhala tento lístek psát, nevěděli o nástupu Otty Vogela do transportu směřujícího do Terezína již v říjnu

⁴⁹ NA Praha, f. Policejní ředitelství v Praze, 1931-1940, sign. V 3399/25, Vogel Otto: Žádost o povolení pobytu.

⁵⁰ *Tamtéž.*

⁵¹ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 19.

1942.⁵² Stejně tak Růžena Kornführerová se na této adrese již nezdržovala, od června roku 1942 se nacházela v Terezíně.⁵³

Podle databáze obětí holocaustu nebyl posledním bydlištěm Vogelových před deportací do Terezína Nymburk, ale Praha II, jejich místem registrace v Protektorátu byla Michalská ulice, č. p. 11 na Praze I. V případě Zuzany Vogelové šlo o adresu Plavecká 11 na Praze II.⁵⁴ Celá rodina odjela v říjnu transportem Ca z Prahy do Terezína. Ottova manželka Marianna Terezín nikdy neopustila, zemřela zde rok a půl od příjezdu, 3. března 1944.⁵⁵ Její dcera byla v Terezíně pouze tři měsíce, poté byla 20. ledna 1943 deportována do Osvětimi.⁵⁶ MUDr. Otto Vogel opouští Terezín v polovině května roku 1944, do konce války nechyběl ani rok.⁵⁷

1.2. Nymburští podnikatelé a obchodníci

1.2.1. Rodina, jejíž jméno proslavily likéry - Wantochové

Wantochovi představovali tradiční továrnickou rodinu, která po několik generací spravovala podnik, jehož nejznámějším produktem se stala griotka. Podrobně se celé rodině věnuje článek Rudolfa Píši ve Věstníku muzea cenných papírů.⁵⁸ Zde se kromě rodiny v Nymburce a Lysé nad Labem autor zabývá také dalšími podnikatelskými počiny širšího příbuzenstva Wantochových v Uhříněvsi, Drážďanech a Vídni. Nymburský historik Pavel Fojtík napsal ve své knize *Historie a současnost podnikání na Nymbursku a Poděbradsku*⁵⁹ kapitolu o tomto podnikatelském klanu přímo na nymburském okrese.

Předně je třeba u rodiny Wantochových upozornit na dvojí možnost psaní jména, v literatuře i pramenech se objevuje jak jméno „Wantoch“, tak také „Vantoch“. Ve své

⁵² Otto Vogel. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/131060-otto-vogel/>.

⁵³ RUML, Vladimír. *Oběti druhé světové války* (...), s. 55.

⁵⁴ Otto Vogel. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/131060-otto-vogel/>.

⁵⁵ Marianna Vogelová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/en/database-of-victims/victim/131042-marianna-vogelova/>

⁵⁶ Zuzana Vogelová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/131086-zuzana-vogelova/>.

⁵⁷ Otto Vogel. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/131060-otto-vogel/>.

⁵⁸ PÍŠA, Rudolf. *Legenda o Wantochovi*, Věstník muzea cenných papírů, 2013, roč. VI, č. 7, s 2-25.

⁵⁹ FOJTÍK, Pavel. *Historie a současnost podnikání na Nymbursku a Poděbradsku*, Žehušice: 2001.

práci používám psaní dvojitého „W“, čímž respektuji pravopis používaný většinou příslušníků rodiny v dokumentech, jako jsou cestovní pasy, úřední žádosti apod. Rozdílnost v psaní jména není zcela vyjasněna, nicméně možností se nabízí hned několik. Ať už jde o snahu získat českou podobu jména, nebo se odlišit od jiné, prakticky konkurenční rodové větve. Vysvětlení této změny přímo od rodiny nikde v pramenech nenajdeme.

Rodová historie Wantochových na Nymbursku sahá do druhé poloviny 19. století. V roce 1856, konkrétně 8. března,⁶⁰ se rodičům Leonoře a Joachimovi narodilo šesté dítě - syn Ludvík. Když bylo Ludvíkovi 13 let, rodina se přestěhovala do Nymburka, kde pozdější dlouholetou éru úspěšného podnikání přerušila druhá světová válka.

Podnikáním se v rodině nežil pouze Ludvík, ale i jeho o dva roky mladší bratr Gustav, narozený 28. dubna 1858. Zatímco devatenáctiletý Gustav sloužil v císařské armádě coby účetní, který měl zkušenosti s nákupem proviantu, jeho bratr Ludvík začínal se svým podnikáním s lihovinami. Po návratu z vojenské služby se zapojil Gustav do bratrova obchodu a v roce 1882 zakupují spolu se svými manželkami dům č. p. 134 na dnešní Boleslavské třídě. Cesty obou bratrů se ale velmi brzy rozešly. Ludvíkova manželka Josefína, rozená Seidemannová, zemřela krátce po porodu druhého dítěte v roce 1883. Ovdovělý otec dvou dětí, Evžena⁶¹ a Viktora, zůstal v Nymburce, bratr Gustav se svou ženou Klárou, rozenou Bruckovou se rozhodl přestěhovat do Lysé nad Labem a zařídit si vlastní podnik.⁶² Nakolik hrály roli osobní vztahy mezi bratry nebo smrt Ludvíkovy manželky v rozhodnutí Gustava osamostatnit se, nám zřejmě zůstane utajeno.

Podruhé se Ludvík Wantoch oženil 30. května roku 1884 s Kamilou, rozenou Kohnovou v královéhradecké synagoze.⁶³ Ludvíkova druhá žena byla dcerou Abrahama Kohna, královéhradeckého rabína a ukázala se být velmi schopnou obchodnicí, jejíž talent se projevil při pozdějším řízení rodinné firmy. Ke dvěma dětem z prvního

⁶⁰ SOKA Nymburk, f. Okresní úřad Poděbrady – Sčítací operáty 1921, Nymburk čp. 907, byt č. 1.

⁶¹ V pramenech také někdy uváděného jako Eugena

⁶² PÍŠA, Rudolf. *Legenda (...)*, s. 5.

⁶³ NA Praha, f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích (dále jen HBMA), kn.519, f. 36

manželství porodila Kamila svému manželovi další tři děti – Elišku, narozenou 1. září 1885⁶⁴,⁶⁵ Lea,⁶⁶ narozeného 25. listopadu 1886⁶⁷ a Ervína, narozeného 25. ledna 1889.⁶⁸

Firma Gustava Wantocha v Lysé nad Labem, i firma Ludvíka Wantocha v Nymburce se zabývala výrobou likérů a lihovin, Gustav se ovšem nadto rozhodl rozšířit svou produkci o vinný a ovocný ocet. Oba podniky zaměstnávaly z počátku 20. století okolo dvaceti zaměstnanců. Nymburská firma se ovšem zdála být štedrá v oblasti investic, zejména do reklamy. Podle Rudolfa Píši měla továrna na počátku 20. let přes dvě stě padesát zaměstnanců, produkovala likéry prodávané v lahvích nejrůznějších tvarů s etiketami, na nichž se objevovaly portréty známých osobností české kultury. Navíc od roku 1913 se nymburská rodinná větev pyšní získáním živnostenských práv a založením akciové společnosti, jejímiž zakladateli byl Ludvík Wantoch, Leo Wantoch a Salomon Wantoch. Veškerá produkce byla již v této době soustředěna na pozemku o rozloze téměř 3,5 km², u něhož také stálo rodinné sídlo, vila čp. 907 v dnešní Zbožské ulici.⁶⁹ Důkazem o úspěchu podniku může být i fakt, že Ludvík Wantoch byl jedním z prvních majitelů automobilů v Nymburce. Vlastnil vůz s poznávací značkou O-II-21 již v roce 1921.⁷⁰

Slibný vývoj po první světové válce zkomplikoval pád banky Bohemia, po němž byla ochotna veškeré úvěry podniku převzít Anglo-československá banka. Ta se ale dokázala jistit před krachem obrannými prostředky, ze zápisu valné hromady konané 4. října 1923 vyplývá, že se pražská Anglobanka stává vlastníkem více než 50% akcií podniku. Důsledkem tohoto vlastnictví většinového kapitálu bankou se stalo osamostatnění mladších členů rodiny, kteří začínají zakládat své vlastní podniky.⁷¹ Bohužel v případě Ervína a Lea Wantocha bylo jejich nové podnikání s podobnými

⁶⁴ Sčítací operáty z roku 1921 uvádějí, že se Eliška narodila 31. srpna 1888, nicméně v žádosti o občanskou legitimaci sama Eliška Andresová (Wantochová) uvádí datum narození 1. září 1885.

⁶⁵ V pramenech se také objevují další podoby jména – Alžběta, Elsoe

⁶⁶ V pramenech také uváděný jako Lev nebo Leon

⁶⁷ Národní archiv Praha, f. Policejní ředitelství v Praze, sign. V 1025/3.

⁶⁸ PÍŠA, Rudolf. *Legenda (...)*, s. 5

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 7.; Blanka Rozkošná sice uvádí, že zde likérka Griote sídlí až od roku 1930, nicméně podle sčítacích operátů z roku 1921 již v č. p. 907 již rodina bydlela a patrně už tehdy na místě probíhala produkce podniku.

⁷⁰ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 244.

⁷¹ PÍŠA, Rudolf. *Legenda (...)*, s. 8.

produkty jako v rodinné továrně, předmětem soudních sporů mezi vlastní firmou a nymburskou továrnou.

Na základě potvrzení správní rady podniku o nutnosti cestovat do zahraničí od Uher až po Ameriku, vydaného pro Leo Wantocha, za účelem urovnání pohledávek víme, že Leo Wantoch ještě v roce 1919 působil jako ředitel rodinného podniku. Na nějakou dobu se usadil Leo v Německu, kde vypomáhal v podniku svého nevlastního bratra Viktora. Zde se také 10. ledna 1920, v Berlíně, konala jeho svatba s Ellou, rozenou Uhlemanovou. Na rozdíl od svých rodičů se Leo neženil v synagoze, nýbrž na farním evangelickém úřadě. O sedm let později, 27. ledna 1927 bylo však manželství rozvedeno. Přesto se v žádosti o občanskou legitimaci ze září roku 1939 můžeme dočíst, že Leo Wantoch byl oficiálně evangelického vyznání.⁷²

Rudolf Piša uvádí, že se vlastnímu podnikání začal věnovat Leo Wantoch až v roce 1935, nicméně u výsledku na četnické stanici v Trutnově z roku 1932 sám Leo Wantoch uvádí, že v roce 1925 založil firmu pod názvem „Leo Vantoch“. Velice brzy poté se ale majitelem firmy stal jeho bratr Ervín, který přejmenoval podnik na „Grand-Vantoch“ a Leo zde zastával pouze funkci úředníka.⁷³ Samostatné podnikání přichází pro Leo Wantocha až v roce 1935, kdy zakládá veřejnou obchodní společnost „Vantoch a spol.“, která na Václavském náměstí č. p. 41 provozuje obchod s kovy – s výjimkou drahých kovů. V této době bydlí majitel firmy na adrese Slezská 118, Praha XII.⁷⁴ Jedná se o poslední protektorátní adresu většiny rodiny před transportem do koncentračních táborů. Na základě § 7, druhého odstavce nařízení říšského protektora splňoval obchod Leo Wantocha podmínky pro označení za podnik židovský: „*Podnik veřejné obchodní společnosti nebo komanditní společnosti se považuje za židovský, jsou-li jeden neb několik osobně ručících společníků židů*“.⁷⁵ V takovém případě se při etapě vyřazování Židů z hospodářství protektorátu, která probíhala od roku 1940, podniky rušily a likvidovaly. Podnik „Vantoch a spol.“ je z živnostenského rejstříku vymazán v sobotu

⁷² NA Praha, f. Policejní ředitelství v Praze, 1941-1950, sign. V 1025/3, Vantoch Leo: Žádost o vydání občanské legitimace.

⁷³ NA Praha, f. Policejní ředitelství v Praze, 1931-1940, sign. V 1025/3, Vantoch Leo: Zpráva o výsledku ze dne 8. října 1932, č.j. 5064.

⁷⁴ NA Praha, f. Policejní ředitelství v Praze, 1941-1950, sign. V 1025/3, Vantoch Leo: Zpráva o ztrátě živnostenského listu.

⁷⁵ Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku. In: *Věstník říšského protektora*. Praha, roč. 1939, č. 6, § 7, odst. 2.

22. listopadu 1941.⁷⁶ Vzhledem k tomu, že Leo Wantoch obchodoval s kovy, je velmi pravděpodobné, že veškeré zboží bylo zabaveno pro potřeby válečného průmyslu. Následující sobotu již majitel podniku nastupuje v Praze do transportu směřujícího do Terezína.

Ervín Wantoch, ještě dříve, než odkoupil firmu svého bratra Lea, založil v roce 1924 společnost s ručením omezeným VANTOCH & Co spolu s Vladimírem Žentelem. Již v roce 1925 byla ale činnost firmy pozastavena a její likvidace a vymazání z živnostenského rejstříku z moci úřední, se protáhlo až do roku 1950. Rychle ukončená činnost měla příčinu v nedodržovaných lhůtách a neposkytnutí informací obchodnímu soudu, který podniku uděloval řadu pokut. Ervín ale nadále naplňuje svou touhu řídit vlastní velký podnik, využívá toho, že jeho bratr Leo založil obchod „Grand Wantoch“. Ještě než byla 9. listopadu 1925 zapsána do obchodního rejstříku, ji Ervín kupuje. V této době nový majitel podniku spolu se svou manželkou Klementinou bydlel na Václavském náměstí v Praze č. p. 15, kde také podnik sídlil. Ervín se rozhodl vybudovat konkurenci svého mateřského podniku, měl živnostenská oprávnění k výrobě likérů, nealkoholických nápojů, ovocných konzerv a marmelád. Začíná používat skleněné lahve, které jsou velmi podobné těm, které produkuje Ludvík Wantoch, včetně názvů, dokonce i stejné produkty a zboží.⁷⁷ To si ovšem Ludvíkova Griotka nenechává líbit a dlouhé soudní spory na sebe nenechávají dlouho čekat.

Měsíc po zaregistrování firmy Ervína Wantocha podávají podniky Griotte prostřednictvím advokáta Otto Gellnera stížnost k Okresní politické správě, konkrétně expozituru v Nymburce kvůli označení závodu. Argumentace rodinné likérky byla založena na tvrzení, že Ervín Wantoch používá na etiketách spojení „La Maison Griotte Nymburk“, což je v zásadě francouzský překlad etiket podniků Griotte. Až do roku 1928 nicméně Ervín vyhrává všechny soudní spory. V roce 1928 se podniky Griotte odvolávají k ministerstvu obchodu, které jim nakonec dává za pravdu. Ervín Wantoch se ale ani tehdy urputností sobě vlastní nenechává omezovat soudním rozhodnutím a podává stížnost k nejvyššímu správnímu soudu. Rodinná likérka ovšem odvolání již

⁷⁶ PÍŠA, Rudolf. *Legenda (...)*, s. 14.

⁷⁷ SOKA Nymburk, f. OÚ Poděbrady, Manipulace 1924-1936, sign. 15/31/912.

znovu prošetřit nenechává, a to s následujícím vysvětlením: „*Sdělujeme zdvořile, že netrváme na vyřízení našeho podání (...), ježto fa Leo Wantoch mezitím zanikla.*“⁷⁸

Ještě za první republiky došlo ke sloučení továrny v Lysé nad Labem a Nymburce, veškerá výroba byla přesunuta do Nymburka, avšak rozšíření sortimentu přišlo hlavně z Lysé nad Labem. Do Nymburka se přestěhoval Max Wantoch se manželkou Evženií a svými dvěma syny Milošem a Alexandrem. Sloučení obou rodinných větví ve společné podnikání, se ukázalo být oboustranně prospěšným, rostoucí prosperitě podniku ale nakonec zabránila druhá světová válka. Wantochovi se ale vždy dokázali obklopit schopnými a loajálními partnery, a tak se nymburským podnikatelům podařilo něco naprosto mimořádného. Pojistkou záchrany rodinného majetku bylo převedení rodinných akcií do rukou fiktivních akcionářů, přátel rodiny a velmi dobrých známých, kteří by měli po válce předat majetek zpět Wantochovým.⁷⁹

Poté, co byli jednotliví příslušníci transportováni do pracovních nebo koncentračních táborů, o nic prakticky ztrácíme veškeré zmínky. Nejstarší člen rodiny – Kamila Wantochová byla převezena do Terezína transportem AAn č. 379 z Prahy, a to 6. července roku 1942. Jako jedna z mála nymburských obětí zemřela v Terezíně, dožila se 85 let. Terezínský lékař Franz Welemin udává jako příčinu smrti „marasmus senilis – Altersschwäche“, tedy sešlost věkem. Do jaké míry k tomuto úmrtí přispělo zacházení německé terezínské správy, se nedozvíme, nicméně podmínky zde panovaly natolik fyzicky i psychicky náročné, že lidé v produktivním věku často podléhali náročným podmínkám i nemocem. Z úmrtního listu se také můžeme dozvědět, že kromě dcery Elišky a syna Lea byla v táboře ubytována i sestra Kamily, Olga Kohnová.⁸⁰

Úmrtní list vystavený v terezínském ghettu najdeme také u Elišky Andresové, dcery Kamily a Ludvíka Wantochových. Ta bydlela se svým manželem na předválečné adrese Leo Wantocha, tedy ve Slezské ulici, č. p. 118 v Praze na Vinohradech. Bytovou přihlášku k policejnímu komisařství na Vinohradech ale podali s manželem ještě před válkou, a to v roce 1933. Eliška Andresová i její manžel Pavel Andres v žádosti o občanskou legitimaci na podzim roku 1939 shodně uvádějí, že jsou římskokatolického

⁷⁸ SOKA Nymburk, f. OÚ Poděbrady, Manipulace 1924-1936, sign. 15/31/912.

⁷⁹ PÍŠA, Rudolf. *Legenda* (...), s. 18.

⁸⁰ NA Praha, f. Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, inv. č. 2956, Ohledací listy - ghetto Terezín, k. 20, f. 9

vyznání, na konci ledna 1939 jim dokonce děkanský úřad na Smíchově vydal křestní list. Ani toto potvrzení jim ale minimálně kvůli původu Elišky nemohlo od transportu do koncentračního tábora pomoci, neboť její dědeček příslušel k „židovské náboženské společnosti“ a svatební obřad jejích rodičů se konal v synagoze. Eliška tak byla podle platných nařízení považována za Židovku a zároveň Pavel Andres byl ke dni 15. září 1939 jejím manželem, tudíž byl také považován za Žida. Navíc o Pavlově židovském původu zřejmě netřeba pochybovat, celým jménem se podepisoval jako Paul Israel, dřívějším příjmením Arnstein.

Manželé v říjnu roku 1940 podávají žádost k policejnímu ředitelství o potvrzení bezúhonnosti za účelem vycestování, konkrétně do Šanghaje.⁸¹ Většina vyspělých zemí světa už v této době uprchlíky odmítá, velvyslanectví přestávají vydávat víza. Avšak mezi léty 1938-1940 pracoval ve Vídni jako konzul na čínském velvyslanectví Feng-Šan Ho. Přestože v té době bylo Rakousko již plně v náruči nacistického Německa, tento muž ochotně vydával víza a pomáhal Židům s jejich cestovními doklady, aby se mohli vycestovat mimo Evropu.⁸² V Šanghaji skutečně vzniklo židovského ghetto, ale většina lidí, která získala oprávnění, při cestě do Šanghaje zvolila za svůj cíl např. Izrael. Je pravděpodobné, že Andresovi i další nymburské oběti využili této možnosti, kterou čínský konzul nabízel. V únoru 1941 získali od pražského policejního ředitelství osvědčení o bezúhonnosti, nicméně jejich cesta se ani zdaleka nepřiblížila vytouženému cíli. Oba dva ve středu 10. prosince téhož roku nastupují do transportu L pod číslem 573 a 574 směr Terezín.⁸³ Zde Eliška o necelé tři roky, 6. srpna 1943 ve tři hodiny odpoledne, umírá, onemocněla tuberkulózou a jako přesnou příčinu smrti udává doktor Erich Munk „debilitas cordis – Hertzschwäche“, tedy srdeční slabost.⁸⁴ Její manžel byl v Terezíně až do října roku 1944, kdy jedním z posledních transportů, Er pod číslem 362, odjíždí spolu s dalšími patnácti sty vězni do Osvětimi. Odtud se již nikdy

⁸¹ NA Praha, f. Policejní ředitelství v Praze, 1941-1950, sign. A 398/1, Andresová Alžběta: Vysvědčení zachovalosti; *Tamtéž*, sign. A 396/4, Andres Pavel: Vysvědčení o zachovalosti.

⁸² MÁNERT, Oldřich. Čínský Schindler zachránil tisíce Židů. O hrdinství mlčel až do smrti. *IDnes.cz* [online]. 2015 [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/cinsky-schindler-zachranil-tisice-zidu-d97/zahranicni.aspx?c=A150721_095315_zahranicni_ert.

⁸³ Pavel Andres. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/74844-pavel-andres/>; Alžběta Andresová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/74838-alzbeta-andresova/>.

⁸⁴ NA Praha, f. HBMA, inv. č. 2956, Ohledací listy - ghetto Terezín, k. 27, f. 21.

nevrátil.⁸⁵ Není jistě bez zajímavosti, že v kolonce ošetřujícího lékaře, je vyplněn „Dr. Franz Lewith“.⁸⁶ Pravděpodobně se jedná se nymburského lékaře a bývalého přednostu plicní kliniky, MUDr. Františka Löwita, který v Terezíně pracoval v nemocničním oddělení plicně nemocných pacientů.⁸⁷

Další z Kamiliných dětí – Leo v roce 1939 již jako rozvedený, udává své náboženství jako evangelické. Stejně jako u jeho sestry Elišky ho jeho oficiálně proklamovaná víra nemohla uchránit před naplňováním konečného řešení židovské otázky. Ze svého bytu ve Slezské ulici v Praze, kde bydlel společně se svou sestrou Eliškou, švagrem Pavlem a matkou Kamilou, odcházel do transportu H pod číslem 486 do Terezína ze všech členů rodiny jako první, a to 30. listopadu roku 1941. Z úmrtního listu jeho sestry se dozvídáme, že Leo se v Terezíně nacházel na ubikaci E I.⁸⁸ Z Terezína do Osvětimi byl transportován až v květnu roku 1944, pod označením Dz s číslem 55. Zde také podle pramenů umírá.⁸⁹

Kromě úmrtních listů z Terezína můžeme ještě jeden pramen řadit mezi velmi vzácné, a to vzpomínky Venduly Neumannové. Její otec, lékař František Neumann, byl starším bratrem Evženie Wantochové, tedy strýcem Miloše a Alexandra Wantochových. Právě k těmto chlapcům se váže jedna ze vzpomínek Venduly Neumannové, která je netypická právě tím, že pochází již z doby, kdy byli oba chlapci přemístěni do Osvětimi. Ve svých dospělých letech potkala muže, který na adresu jejího současného bydliště docházel za Wantochovými ve válečném období. Zprostředkovaně tak líčí jeho vzpomínky na koncentrační tábor: „*Tenhle chlap, se kterým jsem mluvila, vykoumal (to je zas jak ze špatných filmů, já za to nemůžu), že vypínají proud v drátech, když se vracejí hlídky, aby náhodou nějaký Němčour se nezabil tím, že zavadí o drát. Tak já nevím, na minutu, na dvě vypnuli proud, takže je teoretická možnost, že bude dost rychlý a odvážný podlézt po břiše ty dlouhé dráty (...) A on došel k názoru, že nemá co ztratit (...) a přemlouval ty kluky naše, aby šli do toho s ním. A oni, hlavně ten mladší (zřejmě*

⁸⁵ Pavel Andres. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/database-obeti/obeti/74844-pavel-andres/>.

⁸⁶ NA Praha, f. HBMa, inv. č. 2956, Ohledací listy - ghetto Terezín, k. 27, f. 21.

⁸⁷ Srov. kapitola 1.1.1.

⁸⁸ NA Praha, f. HBMa, inv. č. 2956, Ohledací listy - ghetto Terezín, k. 27, f. 21.

⁸⁹ Leo Vantoch. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/database-obeti/obeti/130821-leo-vantoch/>.

ten starší ho nechtěl nechat samotného) věřili, že až projdou nějakou odvšivovací procedurou, nebo co jim to namluvili, že se setkají s rodiči. (...) prostě se přesvědčit nedali, takže tenhle kluk je, své kamarády, vlastně viděl nastupovat do plynové komory ve chvíli, kdy on se rozhodl, že podleze ty dráty (...) je vlastně jediný, kdo mně, jako očitý svědek řekl to, že ti Wantochovi kluci opravdu zahynuli.“⁹⁰ Jde o jedinou vzpomínku na chlapce z mladší generace rodiny.

Z celé poměrně široké rodiny přežili válku pouze Ervín Wantoch, syn manželů Ludvíka a Kamily Wantochových; Hanuš a Milena Wantochovi, děti Otty a Josefy Wantochových. Hanuš se zachránil díky výjezdnímu povolení, koncem března roku 1939 překročil území protektorátu a dostal se přes Holandsko do Anglie. Zajímavá je poznámka v evidenci obyvatel města Nymburk – podle ní se z Nymburka odhlásil a od 13. května roku 1938 se nacházel v Mostě. V červnu roku 1939 za ním do Anglie přijela jeho sestra Milena, pro niž se mu podařilo opatřit vízum.⁹¹ Oba mají pak v evidenci obyvatel shodně poznámku, že od listopadu 1939 se nacházejí v Anglii.⁹² Hanuš se 25. ledna roku 1940 přihlásil do naší zahraniční armády, kterou po válce opouštěl v hodnosti nadporučíka.⁹³ Jeho sestra Milena nejprve pracovala jako služebná, poté jako ošetřovatelka v Birminghamu.⁹⁴

Milena se po válce zpět domů dostává s Červeným křížem, který míří rovnou do Terezína, pomoci s následky epidemie tyfu.⁹⁵ Většina příslušníků její rodiny zde pracovala v nelidských podmínkách a čekala na transport do tábora smrti, její strýc Max zde dokonce zahynul. Sourozenci ztratili rodiče, mladšího bratra i příbuzné, přesto se rozhodli oba začít žít v Čechách od začátku a pokusit se vzkřísit rodinné podnikání.

Po válce byl majetek rodiny rozdělen mezi Hanuše, Milenu a JUDr. Šnábla, příbuzného Wantochových a od poloviny května 1945 soudem určený opatrovník rodiny. Dosavadní ředitel firmy, Václav Buldra, předal symbolicky továrnu zpět

⁹⁰ Petr KOLÁŘ, *MUDr. František Neumann: Zapomenutý lékař z Vinohrad*, Memo: časopis pro orální historii, 2011, roč. 1, č. 2, s. 81.

⁹¹ PÍŠA, Rudolf. *Legenda (...)*, s. 20.

⁹² SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Otto Wantoch, f. 2.

⁹³ Hanuš Wantoch. *Vojenský historický archiv Praha* [online]. [cit. 2017-03-06]. Dostupné z: <http://vuapraha.cz/soldier/11566626>.

⁹⁴ PÍŠA, Rudolf. *Legenda (...)*, s. 20.

⁹⁵ FOJTÍK, Pavel. *Historie a současnost (...)*, s. 67.

rodinným pozůstalým. Hanuš, Milena i doktor Šnábl tak získali zpět nemovitosti v Lysé nad Labem a díky fiktivním akcionářům i akcie podniku.⁹⁶ Sourozencům nic nebránilo obnovit obchodní vztahy se zahraničím a nastartovat modernizaci podniku. Předtím ale bylo nutné vypořádat se s minulým režimem a některými jeho sympatizanty z řad továrních zaměstnanců. Závodní rada nepřijala řidiče Žahoura a nedovolila mu nadále užívat služební byt. Bývalého obchodního cestujícího Rampase mohla firma nadále zaměstnávat, ovšem už jen jako dělníka. Další obchodní zástupce, Fliegr, dostal okamžitou výpověď kvůli vydírání a výhrůžkám z doby okupace, a to na přání doktora Šnábla. Naopak dosavadní ředitel továrny, Václav Buldra, který byl v době okupace vězněn na Pankráci kvůli údajnému styku se Židy, setrval ve vysoké funkci, stal se prodejním ředitelem.⁹⁷

Poválečná doba přinášela pro podnikatele mnohá úskalí, princip řízeného hospodářství ovlivňoval množství produkce a výši cen jednotlivých výrobků. Hanušovi se ale podařilo získat od Okresní záložny v Nymburce úvěr na 10 milionů československých korun na rozšíření výroby a pořízení nového vybavení. Václav Buldra měl ve firmě na starosti prodej, Václav Loukota účetnictví a provoz řídil Karel Elhenický, manžel Mileny. Karel Elhenický vystudoval Vysokou školu technickou, čili byl jako strojař firmě takřka nepostradatelný.⁹⁸

V prvních poválečných letech měla firma slušný zisk, v roce 1946 šlo o 38 milionů korun, v roce 1947 dokonce 50 milionů korun. Hanušovi se pro firmu podařilo vyjednat ještě jeden úvěr, a to u Moravské banky. Půjčeno mělo být 7 milionů korun s tím, že první milion banka uvolnila ještě 10. února 1948. Suché léto roku 1947⁹⁹ ovšem postihlo i Nymburk a závod zaznamenal úbytek na úrodě. Ke konci roku tak musel podnik propustit několik svých zaměstnanců. I přesto Wantochovi zaměstnávali 51 dělníků a 27 gážistů.¹⁰⁰

Definitivní tečkou za podnikáním rodiny v Čechách byla politická situace. Čím dál více se začíná mluvit o znárodňování podniků a Hanuš pomýšlí na prodej rodinné

⁹⁶ PÍŠA, Rudolf. *Legenda (...)*, s. 20.

⁹⁷ *Tamtéž*, s. 22.

⁹⁸ PÍŠA, Rudolf. *Legenda (...)*, s. 20.

⁹⁹ *Tamtéž*, s. 21.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 23.

firmy. Najít vhodného kupce nebylo za dané situace jednoduché, přesto se jeden našel – Velkonákupní společnost družstev v čele s ředitelem Ing. Otakarem Šimůnkem, pozdějším ministrem chemického průmyslu. Ten zajistil předběžné povolení ke koupi továrny, nicméně finální dohoda byla kvůli nedostatečnému kapitálu na chvíli odložena.¹⁰¹ To už ale přichází konec února 1948 a politický převrat, který o budoucnosti továrny rozhodl bez prodeje.

Okresní národní výbor v Nymburce nezahálel a ještě 25. února zařadil podnik pod národní správu. Krátce na to Zemský národní výbor v Praze pověřil Kolínské závody lihovarské a droždářské správou podniku. Od roku 1952 patří továrna pod správu národního podniku Středočeská Fruta. V roce 1993 byla firma privatizována společností ZELKO, spol. s r.o., ta ale v roce 2010 výrobu ukončila. V současné době je celý areál továrny v rukou nového majitele, již sedm let není kromě rodinné vily využíván a jeho další budoucnost je neznámá.

Hanuš Wantoch byl krátce po znárodnění podniku obviněn z velezrady. Trnem v oku nového režimu byl jako majitel továrny, ale také zřejmě pro svou vojenskou činnost u zahraniční jednotky na západě. Po všech peripetiích se snažil nalézt v Nymburce znovu svůj domov, stal se členem místního Rotary klubu, jeho manželka Lilla, původem Angličanka, vyučovala na místním gymnáziu anglický jazyk.¹⁰² Přesto byl nucen opět ze své rodné země utéct. Po dvou měsících strávených ve vazbě se ubytoval v Javorníku u Kašperských Hor, odkud se mu podařilo dostat přes hranice do americké zóny v Německu. Odtud vedla jeho cesta do Kanady, kde se natrvalo usadil a založil zde textilní firmu Weltex Canada, Inc.¹⁰³

1.2.2. Rodina, která odívala Nymburk – Pickové

První doklady o jménu Pick v novodobých dějinách města Nymburk se váží k roku 1860 a stejně tak pro rok 1880,¹⁰⁴ kdy v Nymburce v č. p. 50 bydlel Leopold Pick se svou ženou Julií.¹⁰⁵ Rodová větev Picků, kteří ve městě bydleli před druhou

¹⁰¹ PÍŠA, Rudolf. *Legenda (...)*, s. 23.

¹⁰² Učitelé nymburské střední školy. *Gymnázium Bohumila Hrabala* [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <https://www.gym-nymburk.cz/absolventi/historie-skoly2/ucitele2/>

¹⁰³ PÍŠA, Rudolf. *Legenda (...)*, s. 23-24.

¹⁰⁴ Pro rok 1880 uvádí Blanka Rozkošná č. p. 5, zřejmě jde ale pouze o překlep.

¹⁰⁵ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 14-15.

světovou válkou a stali se zároveň jejími oběťmi, pochází z místa s názvem Dobrovany. Pravděpodobně se jedná o dnešní obec Doubravany, ležící asi 20 kilometrů od Nymburka. Společné rodinné kořeny všech těchto obětí, sahají k obchodníku Emilu Pickovi.

Emil se narodil 5. ledna roku 1871 v Dobrovanech. Ve svých dvaatřiceti letech se oženil s Hermínou, rozenou Wittlerovou, která se narodila v Nuslích Baruchu a Marii, rozené Butterové¹⁰⁶ a byla o čtyři roky starší. Oba manželé se shodně v pramenech hlásí k židovské víře. Manželství bylo naplněno narozením čtyř dětí, všech narozených v Nymburce. Jako první přišla na svět 21. prosince 1903 dcera Růžena, o necelé dva roky později, 26. dubna syn František, 9. září 1908 další syn Rudolf a sedm let později, ve válečné době ještě dcera Zdeňka, narozená 20. února 1915.¹⁰⁷

Emil měl ještě bratra, Rudolfa, taktéž obchodníka, který se narodil 8. března 1885, taktéž v Dobrovanech. Rudolf se do Nymburka přistěhoval v roce 1909 a bydlel společně se svým bratrem a jeho rodinou. Oženil se až v roce 1936, s Boženou Wittlerovou, rozenou Polákovou. Božena pocházela z Prahy II a tehdy byla rozvedená.¹⁰⁸ Její příbuzenský vztah s rodinou Hermíny Pickové se nepodařil zjistit.

V souvislosti s přeživšími obyvateli města hovoří Blanka Rozkošná o Zdence Pickové: „*Válku jako jedni z mála přežili Zdenka Picková, dcera Emila a Hermíny Pickových, která se narodila roku 1914.*“¹⁰⁹ Podle indexu narozených v matrice židovské náboženské obce se ale Zdenka Picková skutečně narodila v roce 1915.¹¹⁰

Rodina bydlela v domě č. p. 175 na rohu dnešní Tyršovy ulice a Eliščiny třídy.¹¹¹ Pickovi bohužel zřejmě nebyli ušetřeni antisemitským projevům, a to ještě v období po první světové válce. Nymburk zažil několik stížností na židovské obchodníky a zároveň zde byla ponoukání k tomu, aby bylo Židům natlučeno. „*K dalším větším výtržnostem došlo v prosinci roku 1918. 14. prosince toho roku se o půl druhé odpoledne začaly scházet na Riegrově náměstí hloučky lidí, které o hodinu*

¹⁰⁶ NA Praha, f. HBMA, kn. 1429, fol. 16.

¹⁰⁷ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Pick Emil.

¹⁰⁸ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Pick Rudolf (č. p. 175).

¹⁰⁹ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 23.

¹¹⁰ NA Praha, f. HBMA, kn. 1430, fol. 36.

¹¹¹ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Pick Emil.

později vystupovaly pouze do židovských obchodů s požadavkem, aby se jim prodávalo zboží za předválečné ceny. (...) poté přišla vojenská hlídka a dav z obchodů vytlačila. Na škodu ve svých obchodech v souvislosti se srocním lidu si stěžovali také Viktor Friedmann a Hermína Picková, ale jejich stížnosti nebylo vyhověno, protože v jejich obchodech k drancování nedošlo.“¹¹²

V této době již pravděpodobně obchodovali Pickovi se střížním zbožím a poté začali sami vyrábět oděvy. „*Hermína Picková byla zakladatelkou firmy a vedoucí firmy H. Picková a spol., Nymburk, továrna na dámské, dívčí a dětské oděvy.*“¹¹³ Kdy přesně založila Hermína podnik na tovární výrobu, nevíme.

Prameny dále vypráví o prvorozeném synovi Hermíny a Emila, Františkovi, který se tehdy jako obchodní cestující oženil v Jihlavě v září roku 1927 s Bertou, dívčím jménem Steinerovou, narozenou v Nové Říši 4. dubna 1906. Manželé se dva roky po svatbě, 15. května 1929, radovali z narození dcery Evy, o sedm let později, 29. srpna 1936, z druhorozené Zdeňky. Obě děti se narodily v Nymburce a společně s rodiči bydlely na adrese dnešní Vorlíčkovy ulice, č. p. 1232.¹¹⁴

Františkův mladší bratr, Rudolf si vzal v roce 1934 za ženu o šest let mladší Hanu Polákovou z Královských Vinohrad. Hana se narodila 17. února 1914 a přestěhovala se z Prahy do Nymburka, kde s manželem žila v domě č. p. 534, necelých sto metrů od místa, kde jsou na pomníku obětem vyryta jejich jména, včetně jmen jejich dětí. Ještě v roce svatby se manželům Pickovým narodila 13. prosince dcera Věra. O čtyři roky poté byla rodina kompletní, když se narodil syn Petr.¹¹⁵

Hermínin manžel Emil zemřel v Nymburce, 10. ledna 1930. V evidenci obyvatelstva najdeme poznámku o rodinném vlastnictví domu v Pražských Nuslích v Lefflově ulici. Může se jednat o Hermínino dědictví, protože se v Nuslích narodila. Sama Hermína zemřela čtyři roky po svém manželovi, 1. listopadu 1934 v Praze. V létě roku 1935 se nejstarší dcera Růžena a její strýc Rudolf stěhují právě do rodinného

¹¹² ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 17-18.

¹¹³ GRUNDOVÁ, Michaela. *Textilní továrny včera, dnes a zítra*. Brno: 2014, s. 86.

¹¹⁴ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Pick František.

¹¹⁵ *Tamtéž*, Pick Rudolf.

pražského bytu.¹¹⁶ Právě rok poté se zde strýc Rudolf oženil s Boženou Wittlerovou, je tedy možné, že tu skutečně propojení s rodinou Wittlerových, ze které Hermína pocházela, existuje a Rudolf s Boženou se zde brali právě po setkání na pražské adrese.

Z období nacistické okupace se pak dozvídáme o rodinném podnikání bratrů Františka a Rudolfa Pickových, v oblasti výroby dámských oděvů.¹¹⁷ Rozkošná ve své knize píše následující: „*Roku 1940 byly ve městě evidovány továrny H. Picka a spol. – výroba dětské a dívčí konfekce (...).*“¹¹⁸ Žádný z mužských příslušníků rodiny ale neměl jméno začínající na písmeno „H“. Pravděpodobně si rodinný podnik nechal v názvu jméno zakladatelky Hermíny a mělo se jednat společnost H. Pickové nebo ve tvaru H. Pick pro účely zahraničního obchodu.

Rudolf Pick starší dostal povolání k nástupu do transportu z celé rodiny jako první. Z Prahy do Terezína odjel 15. února 1942 a prakticky ihned, dva dny poté, byl převezen z Terezína do Lublinu, kde pravděpodobně zahynul.¹¹⁹ Jeho manželka Božena se zachránila, zřejmě se jí podařilo před válkou nebo ještě během ní vycestovat. Na základě její žádosti Národní výbor v Praze požádal Radu židovských náboženských obcí, aby v matrice pro Prahu XII bylo zaznamenáno úmrtí jejího manžela. Za den, který Rudolf Pick nepřežil, se podle této žádosti považuje 17. listopad 1942. V této žádosti z roku 1948 je také mimo jiné uvedeno, že Božena Picková pracuje jako úřednice v Portlandské ulici č. 10 v anglickém městě Royal Leamington Spa.¹²⁰

Ostatní příslušníci rodiny Pickových byli nuceni nastoupit do pražského transportu s cílovou zastávkou Terezín 16. dubna 1942. Petr, Rudolf, Berta, Eva, Hana, Věra i Zdenka, všichni prošli terezínským ghettem.¹²¹ Tehdy dvanáctiletá Eva je autorkou jednoho z nejvýznamnějších pramenů, ze kterých jsem měla možnost pro práci čerpat. O svém životě v ghettu a svých myšlenkách napsala báseň názvem Strach:

„*Dnes nová hrůza ghetto jímá,
nemoc zlá před sebou šíří děs.*“

¹¹⁶ Tamtéž, Pick Emil.

¹¹⁷ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 19.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Rudolf Pick. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/113676-rudolf-pick/>

¹²⁰ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Pick Rudolf (č. p. 175).

¹²¹ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, 275-275.

*Smrt v ruce lednou kosu třímá,
oběti stíná své – divý běs.*

*Dnes otcům strachem srdce bije
a matky sklání hlavu v dlaň.
Ted' děti dává tyfu zmyje
a z jejich řad si bere daň.*

*Dnes ač mé srdce ještě tepe,
mé družky odcházejí v onen svět
a člověk neví, zda-li není lépe,
než toto vidět – raději zemřít hned.*

*Né – vždyť chceme Bože žíti,
my nechcem ztenčít počet našich řad.
My chceme svět svůj lepším učiniti,
nesmíme zemřít, chceme pracovat.*¹²²

Obsah této básně vystihují slova sociálního pedagoga Františka Štampacha v jeho práci o dětské tvořivosti v terezínském ghettu. „*Nejde tu o slovní vyjádření strachu básnickovy imaginace. Jde o výraz strachu prožívaného, který svíral celou bytost Evinu a proti tomuto strachu dětská její tvořivá síla staví vůli, chuť k životu, vždyť Eva již rovněž vyzrála v hrdinu nové doby, chce žít, aby pomohla učinit svět lepším, nechce umřít, chce pro nový život pracovat (...)* Nikde zbytečně hledaná slova a rozplývající se sentimentálnost. I tato dvanáctiletá dívka dospívá předčasně a připomíná rovněž hrdiny, kteří se vztyčeným čelem se dívali na svou oprátku.”¹²³

Nikdo z rodiny Pickových v terezínském ghettu nezůstal, všichni byli opět společně 18. prosince 1942 transportováni do Osvětimi.¹²⁴ Nikdo z nich se odtud zpět domů nevrátil. Rudolf Pick ml. zahynul 16. ledna 1945 v koncentračním táboře Schwarzheide.¹²⁵

¹²² Picková Eva: Strach (báseň). *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/132938.

¹²³ ŠTAMPACH, František. *Škola dětské tvořivosti v terezínském ghettu*, s. 37-38.

¹²⁴ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 274-275.

¹²⁵ Rudolf Pick. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-24]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/database-obeti/obeti/113686-rudolf-pick/>

Podle Rozkošné přežila válku Zdenka Picková, nymburská pamětnice paní Hana Paulů mluvila o dalším přeživším, a to Františku Pickovi. Na Františka Picka vzpomíná také Libuše Pleskačová, rozená Bendlová: „28. února 1945 zaklepal na dveře Bendlova truhlářství v nymburské čtvrti Zálabí. (...) ,Tatínek ho hned poznal. Pickovi měli v Nymburce před válkou továrnu na dětské oblečení a můj otec pro ně pracoval. Pick si sedl v kuchyni za stůl, kde byly kůrky od chleba, a on je hltal, div se neudusil.' (...) Jaroslav Bendl zbídačeného muže ve vaně odvšivil. ,Dostal deku, polštář a já mu tam třikrát denně nosila jídlo a vynášela kýble. V té díře přežil až do osvobození.“¹²⁶ Rodina Bendlových schováváním Františka Picka velmi riskovala.

František Pick pravděpodobně neprošel terezínským táborem, a proto z databáze obětí holocaustu nelze zjistit, v jakém přesně koncentračním táboře byl. Způsob, jakým se dostal ze spárů nacistů při pochodu smrti, vysvětluje Libuše Pleskačová takto: „František Pick pracoval na stavbě v Horním Slezsku. Odtamtud se celý tábor vydal na pochod smrti. Ty, kteří nemohli dál, esesáci na místě stříleli. Mezi nimi byl i Pick. Jako zázrakem se ale bez kulky svalil do příkopu a předstíral, že je mrtvý. Za tmy vylezl a dostal se do okupovaného Československa. (...) Na hranici protektorátu Picka zatkli Němci. Považovali ho za ruského zajatce. Dělal hloupého, tvrdil, že se jmenuje Mužák, je z Prahy, že je vybombardovali, ale on že se chce vrátit domů. Němci ho pro šacovali, ale naštěstí mu zapoměli vyhrnout rukávy. Na předloktí měl číslo 170.6 73, vytetované z koncentráku. Kdyby to byli zjistili, okamžitě by ho popravili.“¹²⁷

Skrze rozhlas se František Pick dozvídal o událostech z konce války, ale také o svých příbuzných. „Poslouchal rádio a byl zničený z toho, jak se Židé vrací zpátky domů, ale jemu se nikdo nevrátil. Nacisté mu umučili ženu i dvě děti a čtyřčlennou rodinu jeho bratra.“¹²⁸ Zřejmě se tak z celé rodiny vrátila jen jeho sestra Zdenka. Paní Paulů si dokonce vzpomíná, že pan Pick dostal možnost vycestovat do Izraele, nakonec

¹²⁶ Statečná Libuše (89) z Nymburka: Před nacisty skrývala Žida v díře mezi stropy!. Aha.cz [online]. [cit. 2017-01-24]. Dostupné z: <http://www.ahaonline.cz/clanek/musite-vedet/107499/statecna-libuse-89-z-nymburka-pred-nacisty-skryvala-zida-v-dire-mezi-stropy.html>

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

ale jeho cesta měla vést přes Švýcarsko, odkud se dostal do jižní Ameriky a znovu zde začal podnikat v oděvním průmyslu.¹²⁹

1.2.3. Rodina Leopolda Lustiga, obchodníka se dřevem

Rodina Leopolda Lustiga se v Nymburce usídlila v roce 1895. Sám Leopold pocházel z Uhelné Příbrami v dnešním havlíčkobrodském okrese, narodil se 9. srpna roku 1863 a byl synem Bernarda a Barbory Lustigových. V roce 1896 si vzal za manželku o sedm let mladší Josefínu Lustigovou, rozenou Engelmanovou, dceru Vojtěcha a Emilie Engelmanových z Uhříněvsi.¹³⁰ Josefina se narodila 26. března roku 1870 a společně s manželem bydlela v Nymburce v domě č. p. 429 na dnešní Boleslavské třídě.¹³¹

Manželé měli společně čtyři děti, všechny narozené již v Nymburce. Nejstarší byla dcera Marie, narozená 13. dubna 1897, poté přišla na svět 31. října 1899 další dcera, Berta. Jediný syn Lustigových, František, se narodil 16. dubna 1901 a jako poslední se narodila třetí dcera, Hedvika, a to 25. ledna roku 1903.¹³² Protože se všechny děti narodily do rodiny židovského vyznání, byla po jejich narození vyžadována tradiční obřadnost. Dozvídáme se tak, že syn František byl týden po svém narození podle židovské tradice obřezán, jeho obřízku prováděl Hynek Stein z Kolína.¹³³

Z pozdější doby se také dozvídáme, že Berta Lustigová se 25. února 1934 provdala za Karla Klepetáře, o devět let staršího úředníka v Praze. Karel byl synem Jakuba a Emilie Klepetářových, bydlel na Praze XI, v Havlíčkově ulici č. p. 16.¹³⁴ Stejně tak se vdala i Bertina starší sestra Marie, za Filipa Pollaka z Nymburka.¹³⁵ Právě Filip Pollak svědčil spolu s Gustavem Friedem z Tábora na svatbě Klepetářových. O Marii a její rodině jsou pak k dispozici informace v kapitole 1.2.5.

¹²⁹ Rozhovor s Hanou Paulů, 9. září 2011.

¹³⁰ NA Praha, f. HBMA, kn. 1430, fol. 5.

¹³¹ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Lustig Leopold.

¹³² *Tamtéž*.

¹³³ NA Praha, f. HBMA, kn. 1430, fol. 5.

¹³⁴ *Tamtéž*, kn. 1429, fol. 164.

¹³⁵ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Lustig Leopold.

Leopold Lustig se stal v roce 1920 představeným nymburské židovské náboženské obce.¹³⁶ Jak dlouhou dobu tuto funkci vykonával, se ale zjistit nepodařilo. Nikdo z rodiny Lustigových v pramenech židovskou víru nepopírá a k jiné se ani nehlásí. Pochopitelně ale pak přicházejí důsledky z toho vyplývající – protektorátní režim neměl problémy na základě rasových zákonů doložit neárijský původ všech příslušníků rodiny.

Jako vůbec první z rodiny byli do Terezína převezeni Berta Klepetářová se svým manželem Karlem, 12. května 1942. Jejich poslední společná adresa před deportací byla Ochranovská ulice č. p. 7 na Praze XI.¹³⁷ Pět dní poté odjeli transportem do Lublinu, o Bertě se více nedozvídáme. Karel Klepetář podle dostupných informací zemřel 9. září 1942 v Majdanku.¹³⁸ Tento den je ovšem zmiňováno více obětí, je tedy možné, že se jedná o hromadné datum úmrtí a není jasné, na jakém podkladu se zakládá.

Dalším z členů rodiny Lustigových, kdo odjel do Terezína, byl František Lustig, který nastoupil 5. června na kolínském nádraží do transportu AAb. Jeho posledním místem pobytu před odjezdem do Terezína byl Český Brod.¹³⁹ František Lustig se zřejmě z Nymburka přestěhoval a založil rodinu, jeho adresa je udávána v Přistoupimi. Proto jsem hledala v databázi obětí, kdo ještě z Přistoupimi s příjmením Lustig nebo Lustigová, odjel stejným transportem do Terezína. Našla jsem tedy Pavla Lustiga, narozeného 21. listopadu 1937¹⁴⁰ a Valerii Lustigovou, narozenou 10. ledna 1912.¹⁴¹ Vše by tedy nahrávalo tomu, že se jedná o syna s manželkou, bohužel se mi tento příbuzenský vztah nepodařil ověřit. Týden po příjezdu byli všichni převezeni na neznámé místo.¹⁴² Pouze o Františkovi Lustigovi se dozvídáme, že měl zemřít údajně

¹³⁶ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 23.

¹³⁷ Berta Klepetářová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-02-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/99390-berta-klepetarova/>.

¹³⁸ Karel Klepetář. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-02-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/99412-karel-klepetar/>.

¹³⁹ František Lustig. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-02-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/107909-frantisek-lustig/>.

¹⁴⁰ Pavel Lustig. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-02-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/108062-pavel-lustig/>.

¹⁴¹ Valerie Lustigová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-02-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/108097-valerie-lustigova/>.

¹⁴² Transport AAi (Terezín -> neznámé místo). *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-02-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/transport/1-aa-i-terezin-nezname-misto/>.

10. září 1942 v Majdanku.¹⁴³ V evidenci obyvatelstva v okresním archivu lze nalézt zmínku o jiném datu úmrtí, a to 12. prosince 1942. Usnesením okresního soudu má být ale toto datum opraveno a za den, který František Lustig neměl přežít, se má považovat až 30. červen 1943.¹⁴⁴ Na či žádost byla tato oprava vyžadována a na základě čeho bylo stanoveno toto i předchozí datum, se nepodařilo zjistit.

Ostatní členové rodiny, Leopold, svobodná Hedvika a Josefína, nastoupili do kolínského transportu 13. června 1942. Zároveň všichni tři odtud byli 22. října odvezeni do Treblinky, kde všichni zahynuli.¹⁴⁵

1.2.4. Rodina Ing. Roberta Lustiga

Na památníku obětem je připomenuto několik lidí s příjmením Lustig nebo Lustigová. Robert Lustig ovšem nepatří ke zbylým obětem toho příjmení, jak by se na první pohled mohlo zdát. Při bližším zkoumání se ukázalo, že se zřejmě nejedná o žádný příbuzenský vztah mezi rodinou Leopolda Lustiga a Robertem Lustigem. Při pohledu do nymburských židovských matrik se s tímto příjmením setkáme hned několikrát v rámci celého matričního obvodu, jednalo se zkrátka o typicky židovské příjmení a užívalo ho několik rodin.

Robert Lustig byl synem obchodníka Hugo Lustiga a jeho manželky Růženy, narodil se 5. listopadu 1890 v Proschwitzu, tedy Proseči u Mimoně. Dva roky po Robertově narození se rodina přestěhovala do Nymburka. Celé jeho jméno znělo Robert Reinisch Lustig, v roce 1919 ale požádal o možnost jedno příjmení při styku s úřady vynechat: „*Místodržitelským výnosem z 5. 2. 1919 (...) bylo povoleno p. Reinisch-Lustigovi užívati jednotného rodinného jména ‚Lustig‘.*“¹⁴⁶ Stejně tak Robert požádal v roce 1920 okresní hejtmanství v Poděbradech, které ho dosud evidovalo jako příslušníka židovské komunity, aby byl nadále veden jako občan bez vyznání.¹⁴⁷

¹⁴³ František Lustig. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-02-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/107909-frantisek-lustig/>.

¹⁴⁴ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk – Evidence obyvatelstva – Lustig Leopold, Oprava matriky a dodatečný zápis do úmrtní knihy.

¹⁴⁵ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 274.

¹⁴⁶ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Lustig Robert.

¹⁴⁷ *Tamtéž.*

V roce 1909 byl Robert ještě studujícím a pobyt měl přihlášený v Nymburce u svého otce Hugo Lustiga v domě č. p. 50. Na stejné adrese bychom dříve mohli najít manžele Leopolda a Julii Pickovi.¹⁴⁸ Zda byl mezi nimi a Hugo Lustigem příbuzenský vztah, se mi nepodařilo zjistit. V roce 1910 skládal Robert maturitní zkoušku na nymburském gymnáziu, stejně jako jeho spolužák Ervín Wantoch byl jeden z prvních abiturientů gymnázia. Mezi jeho spolužáky také patřil významný český architekt Bedřich Feuerstein.¹⁴⁹ Jaký obor Robert vystudoval po maturitě, není známo, v evidenci obyvatel najdeme pouze zmínku o tom, že se živil jako továrník, více se bohužel nepodařilo zjistit.

Ve svých třiatřiceti letech se v Praze Robert oženil s Hedou Arnsteinovou z Benešova. Jejich manželství ale nevydrželo dlouho, protože ještě za první republiky si vzal v Poděbradech svou druhou manželku, Annu Schejbalovou, narozenou 19. ledna v Chudenicích.¹⁵⁰

Posledním bydlištěm Roberta Lustiga před deportací do Terezína byla Písecká ulice, č. p. 9 na Praze XII. Do Terezína odjel už 8. února 1942, sotva tři měsíce od zřízení ghetta. Po měsíčním pobytu v Terezíně byl odvezen transportem Aa spolu s další tisícovkou vězňů na východ Polska do tábora Izbica. Zde také, neznámo kdy, zahynul.¹⁵¹ V celé databázi obětí holocaustu se nenachází jméno jeho manželky. Anna byla římskou katoličkou, a proto je možné, že vyvázla z rasové perzekuce, ačkoliv podle prvního prováděcího zákona o říšském občanství byla v době vydání zákona provdána za Žida. Více se o Anně Lustigové a případně o jejím poválečném životě zjistit nepodařilo.

1.2.5. Rodina funkcionářů židovské náboženské obce – Pollákové

Rodina Pollákových byla jedna z prvních židovských rodin, která se v novodobých dějinách ve městě usídlila. Hlavou rodiny byl tehdy Filip Pollák, sklenář ze Mcel, syn Vítka Polláka. Podle Rozkošné měl do roku 1848 Filip společně se svou

¹⁴⁸ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 15.

¹⁴⁹ Seznam absolventů 1910-1919. *Gymnázium Bohumila Hrabala v Nymburce* [online]. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <https://www.gym-nymburk.cz/absolventi/historie-skoly2/seznam-absolventu1/1910-1919/>.

¹⁵⁰ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Lustig Robert.

¹⁵¹ Robert Lustig. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/108072-robert-lustig/>.

manželkou Sárrou¹⁵² provozovat obchod se smíšeným zbožím a kůžemi, poté se měli přestěhovat do Nymburka. Při bližším prozkoumání matričních knih ale badatel může nalézt osm matričních zápisů o narození Filipových dětí po roce 1848, narozených ještě ve Mcelích. Pro potřeby této práce je důležité zmínit narození syna Josefa, 17. dubna 1856.¹⁵³ Poslední dítě, které se narodilo Sáře a Filipovi v jejich původním domě č. p. 75, byla dvojčata Anna a Barbora, skutečně v roce 1848. Další děti se pak rodily sice jinde, ale ne v Nymburce. Jejich rodným domem bylo č. p. 111, stále ještě ve Mcelích. Navíc Sára 7. června 1854 porodila své poslední, osmé dítě a během roku 1854 nebo 1855 zemřela. Další dítě, syna Adolfa, totiž Filipu Pollákovi porodila Terezie Polláková, dcera Filipa Nohela z Dětenic. Filip Pollák měl minimálně třináct dětí, jejichž narození je v matrikách zaznamenáno. Poslední dítě se narodilo v roce 1867, ve Mcelích.¹⁵⁴

Zřejmě až po narození posledního dítěte se Filip s rodinou stěhuje do Nymburka. Od roku 1875 zde až do své smrti v roce 1883 vykonává funkci představeného židovské náboženské obce.¹⁵⁵ V Nymburce, v domě č. p. 170 k roku 1880 také bydlel Filipův bratr Leopold se svou manželkou Johanou. Leopolda stejně jako Filipa živilo sklářské řemeslo, k tomu vedl ještě obchod se smíšeným zbožím. Ve stejném domě bydlel v této době i Filipův syn Josef.¹⁵⁶

Právě pro Josefovy potomky znamenala vláda nacistického režimu velmi bolestivé období. Josef se narodil 7. dubna 1846 ve Mcelích. Za manželku si vzal o deset let mladší Reginu Laveckou z Golčova Jeníkova.¹⁵⁷ V knize Blanky Rozkošné figuruje Josef Pollák jako obchodník a krupař, zároveň se také, stejně jako dříve jeho otec, stal v roce 1897 starostou židovské obce v Nymburce. Do té doby zastával úlohu pokladníka a synagogálního sluhy.¹⁵⁸ Josef měl s Reginou celkem šest dětí.

Nejstarší syn Rudolf se narodil 22. srpna roku 1883 a ve svých dvaceti letech se oženil s Bertou Steinerovou ze Zbislavy, která byla o sedm let mladší. Rudolfovi

¹⁵² V matrikách najdeme také jméno Sali.

¹⁵³ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Pollák Josef.

¹⁵⁴ NA Praha, f. HBMA, kn. 918.

¹⁵⁵ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 24.

¹⁵⁶ *Tamtéž*, s. 15.

¹⁵⁷ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Pollák Josef.

¹⁵⁸ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 24.

a Bertě se narodily dvě dcery, starší Anna krátce po vypuknutí první světové války, 25. srpna 1914 a mladší Eva až po skončení války, 16. května 1919.¹⁵⁹

Druhorozený syn byl pojmenován zřejmě po svém dědečkovi, Filip. Narodil se první den roku 1885. Ve svých sedmatřiceti letech se v Nymburce oženil s pětadvacetiletou Marií Lustigovou, o jejíž rodině je kapitola 1.2.3. Společně měli manželé tři děti, Jiřího Pavla, který přišel na svět 3. června 1923, Josef 30. dubna 1925 a naposledy Hanna, 9. srpna 1928.¹⁶⁰ Od roku 1933 do roku 1941 Filip pokračoval v rodinné tradici a staral se o židovskou obec v Nymburce, byl tak jejím posledním představeným. Rodinu živil Filipův velkoobchod s obilím.¹⁶¹

Jedinou dcerou Josefa a Reginy Pollákových byla Františka, později jménem Blattnerová, provdána za finančního radu Rudolfa Blattnera. K její osobě se vyjadřuje více kapitola 1.3.1.

Jako čtvrté dítě se do rodiny narodil František, narodil se 18. října 1890. Dalším synem byl Pavel, narozený 5. ledna 1894. Pavel se v roce 1926 oženil v Náchodě, v evidenci obyvatel ovšem najdeme poznámku, že ještě během první republiky ovdověl.¹⁶²

Konečně posledním dítětem do rodiny Pollákových byl syn Otta, narozený 26. května 1895. Otta vystudoval gymnázium v Praze a poté započal studia na Lékařské fakultě univerzity Karlovy, která úspěšně završil 14. července 1921 u profesora Hauffnera.¹⁶³ Po promoci se oženil s Irenou Sgallovou a pracoval jako dětský lékař v Pardubicích. Spolu s manželkou bydleli na adrese Sladkovského, č. p. 414.¹⁶⁴ Stejně jako jeho předci byl činný v československých sionisticky zaměřených organizacích, v roce 1934 navštívil Palestinu. 7. června 1936,¹⁶⁵ ve svých jedenačtyřiceti letech ale

¹⁵⁹ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Pollák Josef.

¹⁶⁰ *Tamtéž*.

¹⁶¹ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce (...)*, s. 23.

¹⁶² *Tamtéž*.

¹⁶³ Archiv UK, f. Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 4, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity / Univerzity Karlovy IV., fol. 1943.

¹⁶⁴ NA Praha, f. HBMA, kn. 519, fol. 150-151.

¹⁶⁵ Rozkošná uvádí datum 13. června

zemřel na infarkt myokardu. Dva dny po jeho smrti bylo tělo převezeno do Kovanic nedaleko Nymburka, kde se nachází židovský hřbitov.¹⁶⁶

Pro lepší orientaci v rámci rodinných vztahů je v přílohách k dispozici rozrod Filipa Polláka, skláře ze Mcel.¹⁶⁷

Druhá světová válka zasáhla jak generaci dětí Filipa Polláka, tak také jeho vnoučat. Na pamětní desce jsou jména rodiny Rudolfa Polláka, Filipa Polláka ml. a jeho syna Josefa a zároveň jméno Františky, posléze vdané Blattnerové.¹⁶⁸ V databázi obětí holocaustu některé příslušníky rodiny nenajdeme, a to ze dvou důvodů. Ne všichni členové rodiny byli transportováni do Terezína a jiný pohyb než přes Terezín databáze nemapuje. Ve druhém případě nejsou osoby v databázi zaznamenány, protože pobyt v Terezíně přežily.

Jiří Pavel Pollák i se svou matkou Marií nacistické běsnění přežily. Díky Jiřího vzpomínkám se dozvídáme o životě rodiny z období protektorátu. Ačkoliv Vladimír Ruml ve svém jmenném seznamu obětí o Josefu Pollákovi ml. píše, že byl absolventem nymburského gymnázia, nebylo by to vzhledem k jeho věku dost dobře možné.¹⁶⁹ Jako ročník 1925 byl v době vypuknutí války teprve čtrnáctiletý chlapec. Právě jeho bratr Jiří vysvětluje, že Josef 1. září 1939 nastoupil do učení k panu Udlínkovi, díky němuž se mohl vyučit elektrikářem. Ve stejný den byl ovšem zatčen jeho otec Filip. Právě on se nenachází v databázi obětí, neboť nebyl převezen do Terezína, ale „byl jako rukojmí zatčen a vláčen přes Drážďany, koncentrační tábor Oranienburg do koncentračního tábora Dachau a zde byl 18. 2. 1941 umučen.“¹⁷⁰

Josef, Jiří a Marie Pollákoví byli povoláni k nástupu do transportu AAd z Kolína s cílovou stanicí Terezín 13. června 1942.¹⁷¹ Stejným směrem, ale z nástupní stanice

¹⁶⁶ NA Praha, f. HBMA, kn. 519, fol. 150-151.

¹⁶⁷ Srov. Příloha O.

¹⁶⁸ Srov. kapitola 1.3.1.

¹⁶⁹ RUML, Vladimír. *Oběti druhé světové války* (...), s. 50.

¹⁷⁰ *Tamtéž*.

¹⁷¹ Pollak, Jiří: povolání, vyreklamování z transportu. *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/134591.

Praha odjeli Rudolf Pollák s manželkou Bertou.¹⁷² Jestli s nimi jely i dvě jejich dcery, nevíme, obě pravděpodobně válku přežily. V prosinci téhož roku dorazila z Pardubic do Terezína ještě rodina MUDr. Otty Polláka, manželka Irena s dvanáctiletou dcerou Lenkou a devítiletým synem Josefem.¹⁷³

Josef Pollák byl díky učení u pana Uldínka kvalifikovaným elektroinstalátérem a jako takový se v Terezíně stal nepostradatelným. Jeho bratr Jiří ve svých vzpomínkách přiznává, že především díky Josefově práci v Terezíně se rodina vyhnula prvním transportům na východ. Josef pracoval jako pomocný montér při instalacích elektřiny v garážích SS, opravoval světla na ubikacích, v hodinářské dílně a krematoriu.¹⁷⁴ Díky jeho práci skutečně nikdo z rodiny neopustil Terezín dříve než v roce 1944.

Každodenní život v Terezíně si zpestřovala Lea Lenka Polláková kresbami, náčrtky, cvičeními a kresebnými studiemi, které jsou k nahlédnutí na stránkách Židovského muzea v Praze.¹⁷⁵

Terezínská správa v roce 1944 musela začít vypisovat další jména pro transporty na východ, těm už se bohužel rodina nevyhnula. Irena Polláková byla se svými dvěma dětmi zařazena do transportu Eb, který z Terezína vyjel 18. května 1944 do vyhlazovacího tábora v Osvětimi.¹⁷⁶ Irena ani její děti se nezachránily. Jejich jména jsou navždy zaznamenána na pomníku obětem holocaustu v Pardubicích.

Stejný osud by čekal i Marii Pollákovou, nebýt návštěvy zástupců Červeného kříže, na jejichž příjezd se musel tábor dobře připravit. „*Maminka byla zařazená už v jednom z transportů, které odcházely z Terezína v květnu 1944 (Dz, Ea, Eb). Bylo to v době takzvané okrašlovací akce a velitel tábora Rahm byl tehdy na dvoře kasáren (Hamburských?) a z transportu vyřazoval lidi, které do té akce potřeboval. Já jsem*

¹⁷² Rudolf Pollák. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/114978/>; Berta Polláková. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/114697-berta-pollakova/>.

¹⁷³ Irena Polláková. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/114917-irena-pollakova/>.

¹⁷⁴ Pollák, Jiří: pracovní výkazy z Terezína. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/134594.

¹⁷⁵ Lea Lenka Polláková. *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Search/Index?search=pollakov%C3%A1>.

¹⁷⁶ Irena Polláková. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/114917-irena-pollakova/>.

tehdy v transportu zařazen nebyl, ale díval jsem se z ochozu kasáren na tu selekci. Když měla být maminka na řadě, přeskočil jsem zábradlí a zařadil se před ní, a tak jsme šli před Rahma. Ten si mne pamatoval ze stavby hudebního pavilonu (...) a vyřadil mne a za mnou šla i maminka. Komplikace byla pak ještě u stolku, kde se mne ptali ti úředníci, kteří to sepisovali, na mé transportní číslo a já jsem žádné neměl. Řekl jsem, že jsem dobrovolník a prošlo to.“¹⁷⁷

V září téhož roku čekala stejná cesta transportem Ek i Josefa, pro Terezín jeho šikovných rukou již zřejmě nebylo třeba. Ani Josef se z Osvětimi nevrátil.¹⁷⁸ Vladimír Ruml i Blanka Rozkošná považují den jeho nástupu do transportu na východ za datum úmrtí, nicméně Josefův bratr Jiří se spíše přiklání k teorii, že Josef zemřel při pochodu smrti. V lednu 1945 se ještě ozval svým známým v Praze.¹⁷⁹

Jiří v táboře pracoval jako tesař, svůj a matčin život v Terezíně po odjezdu svých příbuzných, popisuje následujícími řádky: „Po těch prvních transportech, které byly deklarovány jako pracovní, byli odváženi rodinní příslušníci. Protože odvezli mého bratra, dostala i má maminka takové předvolání (...). Tehdy jsme sháněli pomoc a pomohl nám dr. Freiburger, který se přimluvil na vedení transportů, aby místo maminky jela jiná paní, která se do transportu hlásila, třebaže nemusela, dělala ve slídě a maminku vyřadili.“¹⁸⁰ Jiřího matka byla zaměstnána v teplé kuchyni, proto měla alespoň částečně přístup ke stravě, která jí mohla pomoci v táboře přežít.¹⁸¹

Jiří byl v roce 1945 pověřen budováním dřevěných staveb v Bavorsku, kde, jak sám píše, byla uvolněnější atmosféra a mnozí důstojníci SS se už s vězni zpět do Terezína nevraceli. Poté, co se Jiří vrátil zpět do Terezína, bylo všem jasné, že je válka u konce. On i jeho matka válečné hrůzy přežili. Česká pomocná akce v Terezíně vydala

¹⁷⁷ Irena Pollaková. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/114917-irena-pollakova/>.

¹⁷⁸ Josef Pollak. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/114978/>.

¹⁷⁹ Pollak, Jiří: pracovní výkazy z Terezína. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/134594.

¹⁸⁰ Pollak, Jiří: povolání, vyreklamování z transportu. *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/134591.

¹⁸¹ *Tamtéž*.

oběma potvrzení, že jsou oba zdraví a mohou opustit Terezín.¹⁸² Ke svému loučení s Terezínem dodává: „*Poslední oběd byl vydán 12. 5. To jsme z Terezína odjeli. Já na kole, které jsem byl den před tím ukrást v Litoměřicích. Bylo to už druhé, protože to první mi sebral sovětský voják.*“¹⁸³

Všechny zahynulé příslušníky rodiny připomíná nápis jejich jmen na rodinné hrobce v kovanickém židovském hřbitově. O dalším životě rodiny se mi nepodařilo více zjistit.

1.3. Ostatní občané Nymburka se žlutou hvězdou

1.3.1. Františka Blattnerová

Františka Blattnerová se narodila 24. ledna roku 1889 Josefu a Regině Polakovým z Nymburka. Z jejího života víme pouze to, že se v roce 1910 provdala za dr. Rudolfa Blattnera, finančního komisaře, narozeného v Kutné Hoře. Rudolf v době sňatku bydlel ve Vídni a začal se usidlovat v Praze. Byl synem Mořice a Julie Blattnerových. Na svatbě byli Blattnerovým za svědky Arnošt Blattner, obchodník v Kutné Hoře a Ignác Lederer, soukromník v Náchodě.¹⁸⁴ Rudolf vystudoval na kolínském gymnáziu a poté započal svá studia na Právnické fakultě Německé univerzity v Praze. Zde promoval v listopadu roku 1899.¹⁸⁵ Advokacii ani práci v justici se však nevěnoval a celý život pracoval jako finanční rada a se svou manželkou bydlel na Praze XII. Blattnerovi zřejmě neměli děti, nikde v pramenech se s nimi nesetkáváme. Rudolf zemřel ještě před válkou, 9. května 1937 ve tři hodiny odpoledne ve vinohradské nemocnici, příčinou jeho úmrtí byla rakovina.¹⁸⁶

Františka Blattnerová žila po smrti manžela v bytě na adrese U Riegrových sadů č. p. 1493.¹⁸⁷ Předposlední den v červenci 1942 nastoupila do transportu AAv,

¹⁸² Pollak, Jiří; Marie: Lékařské potvrzení od České pomocné akce z Terezína. *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z:

http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/136799

¹⁸³ Pollak, Jiří: povolání, vyreklamování z transportu. *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/134591.

¹⁸⁴ NA Praha, f. HBMA, kn. 1430, fol. 112.

¹⁸⁵ Archiv UK, f. Matriky Německé univerzity v Praze, inv. č. 2, Matrika doktorů německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze (1892–1904), fol. 226.

¹⁸⁶ NA Praha, f. HBMA, kn. 2852, fol. 187.

¹⁸⁷ NA Praha, f. Policejní ředitelství v Praze, 1931-1940, sign. B 1950/18, Blattnerová Františka: Žádost o vydání cestovního pasu.

směřujícího do Terezína. Zemřela v Osvětimi, kam byla převezena po ročním pobytu v terezínském ghettu, 6. září 1943.¹⁸⁸

1.3.2. Jindřich Bondy

Rynholecký rodák Jindřich Bondy se společně se svou rodinou do Nymburka oficiálně přistěhoval až v lednu roku 1939, narodil 16. listopadu 1900 v Rynholci nedaleko Nového Strašecího v dnešním okrese Rakovník. Pravděpodobně byl nejstarším dítětem Markuse Bondyho. Po něm se ještě narodili bratři Oskar a Max.¹⁸⁹ Z jeho života toho bohužel není příliš známo, z evidence obyvatel se dozvídáme, že pracoval jako úředník a nehlásil se k žádnému náboženskému vyznání. Poslední srpnový den roku 1926 pojal za svou manželku Annu Kürschovou, narozenou 28. dubna 1899, pocházející z části města Liberec, nazývané Horní Růžodol. V Liberci se také dva roky po svatbě narodila Bondyovým dcera Zuzana.¹⁹⁰

Pokud rodina bydlela v Liberci do podpisu Mnichovské dohody, je pravděpodobné, že právě příchod do Nymburka je důsledkem jejich pobytu v později zabrané sudetoněmecké oblasti. Předtím, než manželé zvolili Nymburk jako své útočiště, bydleli ve Strakách. Nymburská adresa se shodovala s bydlištěm rodiny Wantochových ve vile s více byty, šlo o č. p. 907 v dnešní Zbožské ulici. Poté, co v Čechách přichází v účinnost nařízení vycházející z Norimberských zákonů, se manželé Bondyovi rozvádí. U válečných rozvodů je velmi těžké posoudit, zda se jednalo o záměr, který by měl alespoň někoho z rodiny uchránit před různými omezeními, zákazy a poté také deportací, nebo by se manželé rozvedli i bez ohledu na politickou situaci. O rozvodu je v evidenci připsána poznámka: „*Krajský soud v Mladé Boleslavi ze dne 5. 10. 1939 (...) Manželství prohlášeno za rozloučené z viny manžela.*“¹⁹¹

¹⁸⁸ Františka Blattnerová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-02-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/77646-frantiska-blattnerova/>.

¹⁸⁹ Jindřich Bondy [online]. [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/78681-jindrich-bondy/>.

¹⁹⁰ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – cizí příslušníci, Bondy Jindřich.

¹⁹¹ *Tamtéž.*

Po rozvodu získal Jindřich domovský list od obce Studnice u Náchoda a měl bydlet v domě č. p. 276 u paní Kopečkové.¹⁹² Podle databáze obětí holocaustu bylo ale Jindřichovo poslední místo bydliště v Nymburce. Spolu s dalšími nymburskými židovskými občany totiž nastoupil 13. června roku 1942 do kolínského transportu AAd mířícího do Terezína. Podle databáze byl také ve stejný den ihned převezen transportem AAi na neznámé místo. 7. červenec je považován za den jeho smrti v Majdanku. Jindřichův otec zemřel 1. listopadu 1943 v Terezíně a oba jeho bratři zemřeli neznámo kdy poté, co byli transportováni na východ.¹⁹³

Pokud byl rozvod Bondyových snahou uchránit manželku a dceru hrůzám represí proti židovskému a „míšenému“ obyvatelstvu, pak se tento účel pravděpodobně vydařil. Manželku ani dceru v databázi obětí nenajdeme.

1.3.3. Manželé Elsnerovi

Na památníku obětem najdeme jména Josefa a Zdenky Elsnerových. Vladimír Ruml ale ve svém seznamu obětí jména Josef a Zdenka Eisnerovi, stejně tak je eviduje databáze obětí holocaustu. Podle matričních záznamů se ovšem jedná skutečně podobu příjmení Elsner-Elsnerová, jelikož v literatuře uvedená data narození korespondují s těmi matričními.

V případě tohoto manželského páru to byla Zdenka, kdo se narodil v Nymburce. Bylo to 6. ledna roku 1905 rodičům Šalamounovi a Janě Steinerovým. Josef Elsner se narodil v Praze, v městské části Libeň, č. p. 16. Rabín Jakub Goldstein oddal snoubence v nymburské synagoze první srpnový den roku 1926.¹⁹⁴ Manželé bydleli společně v Nymburce, v domě č. p. 201.¹⁹⁵ Rok po svatbě, 11. srpna se manželům narodil syn Rudolf. Dítě se ovšem nedožilo jednoho roku, 19. dubna 1927 Rudolf zemřel.¹⁹⁶ Elsnerovi poté už pravděpodobně žádné děti neměli, o žádných jiných zmínka v pramenech není.

¹⁹² SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – cizí příslušníci, Bondy Jindřich.

¹⁹³ Jindřich Bondy. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/78681-jindrich-bondy/>.

¹⁹⁴ NA Praha, f. HBMa, kn. 1429, fol. 150.

¹⁹⁵ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Elsner Josef.

¹⁹⁶ NA Praha, f. HBMa, kn. 1430, fol. 204.

Ani Josef se Zdenkou neunikli válečným útrapám, tím spíš, že nikdy svou židovskou víru před úřady neskrývali. Oba byli předvoláni k nástupu do transportu AAd 13. června 1942 v Kolíně s cílem Terezín. Oba pak odjeli z Terezína transportem Bk v září 1942 do tábora Malý Trostinec, odkud se nikdy nevrátili.¹⁹⁷

1.3.4. Bratři Otto a Pavel Elbogenovi

Pavel i Otto Elbogenovi byli ještě společně se svou sestrou Irmou dětmi Adolfa a Aloisie Elbogenových. Nejstarším byl Pavel, narozený 23. listopadu 1897 v Rokytnici v Orlických horách. Ihned o rok později se zde narodila dcera Irma, 16. listopadu 1898. Posledním dítětem manželů Elbogenových byl syn Otto, narodil se 7. srpna 1900, tentokrát v Kuklenách, dnes místní části Hradce Králové. Do Nymburka se rodina přistěhovala tři roky po narození posledního dítěte do domu č. p. 438.¹⁹⁸

Nejstarší syn Pavel pracoval jako drogist a v roce 1925 se v Praze oženil s Marií Pospíšilovou, rozenou Šulcovou, tou dobou rozvedenou. Marie byla o šest let mladší a pocházela z Nymburka. Jestli byla Marie nějak příbuzná s Josefem Šulcem, se mi nepodařilo prokázat. Elbogenovi bydleli po svatbě na Praze VII, v Tusarově ulici č. p. 7. Zde se také deset let po svatbě, 12. května 1935, manželům narodil syn Petr.¹⁹⁹

Prostřední z dětí, dcera Irma, se provdala za obchodního příručího Emila Krause za Prahy. Nejmladší syn, Otto, pracoval stejně jako jeho švagr, jako obchodní příručí. Ve svých pětatřiceti letech si 5. října 1935 v Praze vzal Josefu Kloudovou.²⁰⁰

Ani jeden z rodičů – Adolf ani Aloisie se druhé světové války nedožili. Adolf zemřel ve svých šedesáti letech v Nymburce, 18. června 1931 na „*vleklý zánět svalů srdečního*“.²⁰¹ Jeho manželka zemřela o sedm let později, 3. ledna 1938, v Praze.²⁰²

Obdobně jako tomu bylo u manželů Elsnerových, i Pavel Elbogen se s manželkou Marií během války rozvedl. Jejich manželství bylo rozloučeno 6. listopadu

¹⁹⁷ Zdenka Eisnerová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/82274-zdenka-eisnerova/>; Josef Eisner. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/139499-josef-eisner/>.

¹⁹⁸ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Elbogen Adolf.

¹⁹⁹ *Tamtéž*, Evidence obyvatelstva – cizí příslušníci, Elbogen Pavel.

²⁰⁰ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Elbogen Adolf.

²⁰¹ NA Praha, f. HBMA, kn. 1430, fol. 216.

²⁰² SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – domácí příslušníci, Elbogen Adolf.

roku 1941. V tento rok vešlo v platnost nařízení, které ukládalo Židům povinnost chodit označen žlutou hvězdou. Za nedodržování této povinnosti byl Pavel Elbogen v Praze 14. dubna 1942 zadržen a jeho bratr Otto se musel dostavit na četnickou stanici v Nymburce a na základě dokladů potvrdit, že se jedná skutečně o jeho bratra. V této době bydlel Otto v nymburské Resslově ulici, č. p. 978. Deset dní po zadržení je Pavel z pražské policejní věznice propuštěn: „*Budiž Pavel Elbogen propuštěn ze zdejší věznice a předán orgánu Zentralstelle za účelem předání do židovského transportu.*“²⁰³ Do zmiňovaného transportu Ao do Terezína, nastoupil Pavel ještě 28. dubna, o dva dny později je nucen odjet transportem As do Zamošče, kde také, neznámo kdy, zahynul.²⁰⁴

Syn Petr byl stejně jako matka registrován u československé církve. Pravděpodobně díky vyznání Marie a možná i za přispění rozvodu Petrových rodičů, zůstali oba s matkou naživu. Syn Petr se později proslavil jako velmi dobrý atlet, jako pátý výškař v Československu zdolal 200 cm. V roce 1958 reprezentoval Československo na atletickém mistrovství Evropy ve Stockholmu, kde přeskočil 205 cm a celkově se umístil na 7. místě. Jeho kariéry si povšimli tehdejší atletičtí reprezentační trenéři a Petr byl nominován do širší reprezentace Olympijských her v Římě. Těch se ale nakonec nezúčastnil.²⁰⁵

Pavlův bratr Otto byl podle Vladimíra Rumla zatčen gestapem a zahynul v koncentračním táboře Osvětim.²⁰⁶ Vzhledem k tomu, že jeho cesta do Osvětimi pravděpodobně nevedla přes Terezín, nebylo možné k jeho osobě v databázi obětí nic zjistit.

1.3.5. Bývalý advokát Ota Faltin se synem Jiřím

JUDr. Ota Faltin se do Nymburka spolu se svým synem Jiřím dostal pravděpodobně před začátkem války. V nymburské evidenci obyvatel jsou k nalezení pouze základní data a ani databáze obětí holocaustu není v jejich případě sdílnější. Na

²⁰³ NA Praha, f. Policejní ředitelství v Praze, 1941-1950, sign. E 267/1, Elbogen Pavel: Zpráva o propuštění z věznice.

²⁰⁴ Pavel Elbogen. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/82367-pavel-elbogen/>.

²⁰⁵ JIRKA, J. *Kdo byl kdo v české atletice*, Praha: 2000, s. 19, 236.

²⁰⁶ RUML, Vladimír. *Oběti druhé světové války (...)*, s. 52.

pamětní desce v Nymburce nejsou jejich jména zachycena vůbec. Přesto byl Nymburk jejich posledním bydlištěm před nástupem do transportu směr Terezín.

Ota se narodil 16. listopadu 1882 v obci Samšina v Jičínském okrese, jeho rodiči byli obchodník Jacob a Karolina, rozená Kahnová. Ota si mohl dovolit studovat ve Vídni a poté na Právnické fakultě Německé univerzity v Praze, kde promoval až ve svých šestačtyřiceti letech, 7. prosince roku 1928.²⁰⁷ To už byl dva roky na světě jeho jediný syn Jiří, narozený právě ve Vídni, a to 2. ledna 1926.²⁰⁸

Kdy přesně přichází doktor Faltin se svým synem do Nymburka, nevíme. Jeho pobyt je hlášen v domě č. p. 1232, tedy ve stejném domě, kde bydlela rodina Pickových a je veden jako vdovec. Matku Jiřího se mi během výzkumu nalézt nepodařilo. Dále už z života Oty a Jiřího není příliš známo. Ota byl do Terezína transportován v červnu roku 1942 z Kolína. Oproti tomu Jiří byl povolán do transportu Ck, který 22. prosince 1942 vyjžděl z Prahy do Terezína. Odtud oba odjíždějí 18. prosince 1942 do největšího vyhlazovacího tábora, Osvětimi. Ani jeden z nich válku nepřežil.²⁰⁹

1.3.6. Františka Fischerová

Další z obětí, o kterých nemáme mnoho informací, je Františka Fischerová. Podle databáze obětí holocaustu se Františka narodila 29. prosince roku 1864.²¹⁰ Bohužel v židovských matrikách pro okres Nymburk jsem nikde její datum narození zaznamenáno nenalezla. Pravděpodobně tak nepocházela z Nymburka a zde se provdat a v období okupace být vdovou, jelikož nikoho s příjmením Fischer nebo Fischerová s bydlištěm v Nymburce ani v evidenci obyvatel nelze najít.

Víme tedy pouze to, že Františka bydlela naposledy v Nymburce a ve svých sedmasedmdesáti letech byla nucena opustit bydliště, zabalit si maximálně padesát kilo

²⁰⁷ Archiv UK, f. Matriky Německé univerzity v Praze, inv. č. 4, Matrika doktorů Německé univerzity v Praze (1924–1931), fol. 374.

²⁰⁸ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatelstva – cizí příslušníci, Faltin Ota.

²⁰⁹ Ota Faltin. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/en/database-of-victims/victim/82967-ota-faltin/>; Jiří Faltin. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/82960-jiri-faltin/>.

²¹⁰ Františka Fischerová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/84171-frantiska-fischerova/>.

svých věcí a odjet 13. června z kolínského nádraží do Terezína. V říjnu téhož roku ji čeká ještě poslední cesta, do nechvalně proslulého koncentračního tábora Treblinka.²¹¹

1.3.7. Fränklovi a Kornführerovi

Rudolf Fränkl, narozený 20. října 1869, pocházel z Litomyše a do Nymburka se přistěhoval v roce 1898. Tehdy zde byl ještě sám, ale o dva roky později si vzal za manželku o deset let mladší Annu Gregorovou z pražského Žižkova. Společně pak bydleli v nymburském domě č. p. 134. Rok po svatbě, 6. dubna 1901, se manželům narodila dcera Gabriela. Dalším dítětem byl syn Karel, narozený 16. prosince 1902 a dva roky po Karlovi další dcera, Hedvika, narozená 19. ledna 1905.²¹²

Sedm let po narození zatím posledního dítěte přišla ale pro rodiče velká rána. Prvorozená dcera Gabriela 25. srpna 1912 večer na zánět mozkových blan. O dva dny později byla pohřbena na židovském hřbitově v Kovanicích.²¹³ Rok po předčasném úmrtí nejstarší dcery přibyla do rodiny jako poslední dítě dcera Růžena, a to 5. září 1913.²¹⁴

Z dalších osudů rodiny víme pouze to, že Hedvika Fänklová se v roce 1928 vdala do Prahy, jejím manželem se stal Karel Fišl. Osm let poté se v Praze vdává i dcera Růžena, ta si vzala obchodníka Viktora Kornführera.²¹⁵ Kornführerovi bydleli v Mladé Boleslavi, zde se jim také dva roky po svatbě narodil, 19. prosince 1938, narodil jediný syn Jiří.²¹⁶

Po vzniku protektorátu rodina zůstává nadále bydlet v Nymburce, k nim se ještě přistěhovala mladší sestra Anny, Františka Kokrháčová, narozená 9. května 1880, tou dobou již vdova.²¹⁷ V červnu 1940 se do svého rodného města k rodičům nastěhovala

²¹¹ Františka Fischerová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/84171-frantiska-fischerova/>.

²¹² SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Fränkl Rudolf.

²¹³ NA Praha, f. HBMa, kn. 1430, fol. 250.

²¹⁴ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Fränkl Rudolf.

²¹⁵ *Tamtéž*.

²¹⁶ *Tamtéž*, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Kornführerová Růžena.

²¹⁷ *Tamtéž*, Kokrháčová Františka.

i jejich dcera Růžena se synem Jiřím. Ačkoliv nebyla rozvedená, zůstává její manžel Viktor zřejmě v Mladé Boleslavi.²¹⁸

Celá rodina Fränklových – Rudolf, Anna, Karel a Františka Kokrháčová odjíždějí 13. června 1942 z Kolína do terezínského ghetta.²¹⁹ Vladimír Ruml sice uvádí, že Růžena Kornführerová odjela týž transportem, nicméně v databázi obětí jsem její osobu nenalezla a dopisy jejího syna z Terezína o tom také nesvědčí.

Jiří Kornführer byl totiž se svým otcem Viktorem transportován z Prahy posledního dubna roku 1943. U obou z nich se z databáze obětí dozvídáme, že před nástupem do transportu bydleli v Nymburce. V Židovském muzeu v Praze se nachází Jiřího osobní pozůstalost. Kromě dopisů adresovaných rodině se zde také nachází osobní poznámky a předvolání do transportu vystavené na adresu dr. Vogela v Kostelní ulici, č. p. 41.²²⁰ Rodinu nechal zřejmě dr. Vogel bydlet u sebe a jemu pak posílá Jiří dopisy pro svou matku. Den před nástupem do transportu poslal Jiří korespondenční lístek s obrázkem, kde je napsáno: „*Mamino, posílám Ti ještě ten obrázek a pusu a strejdovi také. Už jedeme a zase brzy přijedu. Tvůj Jiříček.*“²²¹ Zvláštní na tom je ovšem fakt, že dr. Vogel byl transportován z Prahy do Terezína již v říjnu 1942. Pokud psal za čtyřletého Jiřího dopis jeho otec Viktor, musel o dr. Vogelovi vědět.

Na východ byla z rodiny nejdříve převezena Františka Kokrháčová, a to v červenci roku 1942 do Malého Trotsince.²²² Nejstarší člen rodiny, Rudolf Fränkl zemřel 21. října 1943 v Terezíně.²²³ Následující rok v květnu odjel z Terezína do Osvětimi Rudolfův vnuk, teprve šestiletý Jiří,²²⁴ v září ho následoval Karel Fränkl.²²⁵

²¹⁸ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Kornführerová Růžena.

²¹⁹ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 272.

²²⁰ Kornführer, Jiří: předvolání do transportu do Terezína. *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z:

http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/133606.

²²¹ Kornführer, Jiří: dopisnice na rozloučenou před transportem na východ. *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z:

http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/133607.

²²² Františka Kokrháčová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z:

<http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/101422-frantiska-kokrhacova/>.

²²³ Rudolf Fränkl. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z:

<http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/85299-rudolf-fr-nkl/>.

²²⁴ Jiří Kornführer. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z:

<http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/102032-jiri-kornf-hrer/>.

Anna Fränklová odjela z Terezína až v říjnu roku 1944.²²⁶ Viktor Kornführer opustil Terezín neznámo kdy, v databázi je pouze uvedeno, že zemřel 26. března 1945 v Dachau.²²⁷ Zároveň není nikde uvedeno jméno Růženy Kornführerové. Zdá se, že transportem se svým manželem a synem neodjela, stejně tak ani dříve se zbytkem své rodiny.

Hlášení četnické stanice v Nymburce udává jedinou pozůstalou po celé rodině – Hedu Fischlovou, sestru Karla Fränkla, bydlící na dřívější adrese rodiny, Nymburk č. p. 134.²²⁸

1.3.8. Manželé Rudolf a Adéla Freundovi, Otýlie a Bernard Pollákoví

Jméno Rudolfa Freunda nenajdeme pouze pomníku obětem v parku u Husova sboru, ale také na pamětní desce připomínající zemřelé zaměstnance Československých drah na hlavním nádraží v Nymburce. Narodil se v Uhlířských Janovicích 14. prosince 1878. Do Nymburka se přistěhoval ve svých čtyřiaadvaceti letech, bydlel v domě č. p. 170. V Praze se v roce 1911 oženil s Adélou Pollákovou, dcerou Leopolda Polláka z Nymburka, původem ze Mcel a jeho manželky Johany. Adéla byla o deset mladší, narodila se 18. ledna 1888.²²⁹ Rok po svatbě, 12. června 1912 bylo jejich manželství zpečetěno narozením jediné dcery Otilie.²³⁰

Otec pracoval jako úředník Československých drah, ještě během první republiky ale odešel do důchodu. Dcera Otilie se ve svých čtyřiaadvaceti letech provdala za Bernarda Polláka z Olomouce. Ten byl zaměstnán jako kapelník olomouckého divadla. Manželé bydleli společně v ulici Na Vozovce, č. p. 38 v Olomouci.²³¹

²²⁵ Karel Fränkl. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/85290-karel-fr-nkl/>.

²²⁶ Anna Fränklová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/85252-anna-fr-nklova/>.

²²⁷ Viktor Kornführer. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/102035-viktor-kornf-hrer/>.

²²⁸ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Umučení, popravení a nezvěstní okresu nymburského.

²²⁹ Na Praha, f. HBMA, kn. 918, fol. 180.

²³⁰ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Freund Rudolf.

²³¹ *Tamtéž*.

Všichni příslušníci rodiny obdrželi předvolání k nástupu do transportu, který odjížděl z Kolína do Terezína 13. června roku 1942. Odtud pak byli o měsíc později všichni převezeni transportem AAX do malého Trotsince.²³² Nikdo z rodiny se nevrátil.

1.3.9. Viktor Friedmann, Marta Thierfeldová a Pavla Engelová

Viktor Friedmann se stal nymburským občanem v roce 1898, kdy mu bylo šestadvacet let. Do Nymburka se přistěhoval již se svou manželkou, Kamilou Steinerovou z Kolína. Jejich sňatek se konal v prosinci téhož roku v Kamilině rodišti. Manželé měli dohromady tři děti, dcery. Prvorozená Marta přišla na svět devět měsíců po svatbě, 21. září 1899. Druhozená Pavla se narodila 6. listopadu následujícího roku a nejmladší dcera Olga 1. dubna roku 1909.²³³

Nejstarší dcery Marta i Pavla se podle evidence obyvatel provdaly. Marta si vzala Ottu Thierfelda, o dvanáct let staršího soukromého úředníka z Třešti. Společně měli manželé tři dcery – Gertrudu, Martu a Evu.²³⁴ Manželé bydleli společně v Praze na Žižkově, v Poděbradově ulici, č. p. 94 a posléze celá rodina i s dětmi sídlila v Hájkově ulici, č. p. 8.²³⁵ Pavla Friedmanová se provdala za Samuela Engela z Jevíčka na Moravě, syna řezníka Jakuba Engela.²³⁶

V říjnu roku 1940 se Viktor Friedman se svou manželkou a nejmladší dcerou stěhují do Jevíčka, pravděpodobně k rodině své dcery Pavly. V databázi obětí holocaustu se nevyskytuje ani jméno Kamily Friedmannové, ani její dcery Olgy. Pouze v záznamu Viktora Friedmanna se dozvídáme, že naposledy bydlel na adrese rodiny své dcery Marty v Praze. Z Prahy pak odjel společně se svou dcerou Martou a její rodinou už v prosinci roku 1941 do Terezína, kde 21. června 1942 zemřel.²³⁷ Jeho zeť, Otto Friedmann zemřel taktéž v Terezíně, 22. června 1943 na plicní tuberkulózu. Jeho

²³² PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 274.

²³³ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Friedman Viktor.

²³⁴ NA Praha, f. HBMA, inv. č. 2956, Ohledací listy – ghetto Terezín, ka. 26, fol. 8.

²³⁵ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Friedman Viktor.; NA Praha, f. Policejní ředitelství v Praze, 1931-1940, sign. T 656/16, Thierfeld Otto: Žádost o vydání občanské legitimace.

²³⁶ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Friedman Viktor.

²³⁷ Viktor Friedmann. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/86948-viktor-friedmann/>.

ošetřujícím lékařem v Terezíně byl, stejně jako v případě Elišky Andresové, nymburský lékař MUDr. František Löwit.²³⁸

Marta Thierfeldová pak se svou dcerou Evou byla odvezena transportem Dz 15. května 1944 do Osvětimi.²³⁹ Židovské muzeum v Praze uchovává digitalizovanou sbírku obrázků kreslených právě Evou Thierfeldovou, z nichž jeden je pojmenován Vzpomínky na domov.²⁴⁰ Ani jedna se odtud nevrátila. Dcery Marty a Gertruda se pravděpodobně zachránily, neboť je v databázi obětí nenajdeme a z úmrtního listu jejich otce víme, že v Terezíně v době jeho smrti obě byly.

Pavla Engelová odjela taktéž do Terezína se svým manželem Samuelem 19. března 1942. Oba pak dva týdny poté odjíždějí do tábora Piaski, odkud se ani jeden z nich nevrátil.²⁴¹

1.3.10. Rodina Glücknerových

Rudolf Glückner, strojířvece československých drah, byl rodákem z Vykáně, narodil se zde 2. srpna 1878. Z evidence obyvatelstva se dozvídáme, že se přistěhoval do Nymburka v roce 1910, pravděpodobně po smrti své první manželky Kamily, se třemi dětmi. Nejstarším z nich byl syn Otto, který přišel na svět 19. ledna 1905, po něm Josef, narozený 11. června 1906 a Zdeněk, narozený 27. května 1909. Do té doby žila rodina v Mladé Boleslavi. Dva roky po stěhování do Nymburka si vzal Rudolf Glückner svou druhou ženu, tehdy pětatřicetiletou Matyldu Ecksteinovou z Břežan. Společně měli další dva syny, staršího Františka, který se narodil 25. června 1913 a mladšího Karla, narozeného až po válce, 5. června roku 1919.²⁴²

Druhou světovou válku z celé rodiny nepřežil Rudolf se svou ženou Matyldou, ani jeho druhorozený syn Josef. Ostatní děti, ačkoliv pravděpodobně byli taktéž transportováni, válku přežili. Rodina, stejně jako mnoho dalších nymburských spoluobčanů, dostala příkaz dostavit se k transportu AAd 13. června 1942 v Kolíně.

²³⁸ NA Praha, f. HBMA, inv. č. 2956, Ohledací listy – ghetto Terezín, ka. 26, fol. 8.

²³⁹ Marta Thierfeldová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/129901-marta-thierfeldova/>

²⁴⁰ Eva Thierfeldová (1931-1944). *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Search/Index?search=thierfeld>.

²⁴¹ Pavla Engelová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/82513-pavla-engelova/>.

²⁴² SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Glückner Rudolf.

Odtud odjíždějí do terezínského ghetta. Rudolf, Matylda i Josef opouštějí Terezín v říjnu 1942 v transportu Bu, který má namířeno do Osvětimi. Tito tři členové rodiny se po válce domů nedostali.²⁴³

Četnická stanice v Nymburce ve svém hlášení zmiňuje, že pozůstalým příslušníkem rodiny je Karel Glückner, bydlící na původní adrese rodiny, v domě č. p. 932 v Kramolinově ulici.²⁴⁴ Na Rudolfa Glücknera vzpomíná také pamětní deska umístěná na budově hlavního nádraží v Nymburce.

1.3.11. Josef Klement

Velmi smutný osud si musel během druhé světové války prožít také Josef Klement, narozený 3. února roku 1909 jako druhorozený syn manželů Ferdinanda a Evženie Katzových. Manželé měli ještě o čtyři roky staršího syna Františka. Důvod, proč se liší Josefovo jméno a jméno jeho rodičů, je prostý. V době, kdy se Josef narodil, jmenoval Katz, stejně jako jeho rodiče, v roce 1923 ale bylo otci povoleno na jeho vlastní žádost užívat jméno Klement. Zároveň s tím také otec požádal úřady, aby nadále vedly příslušníky jeho rodiny bez vyznání, namísto původní židovské víry. Ferdinand Klement nakonec v roce 1931 zemřel a nikdy tak nezjistil, že ani tato změna neuchránila jeho rodinu před koncentračními tábory. Tři roky poté zemřel také ve svých jedenatřiceti letech starší syn František, v té době již pobývajícím ve Vídni.²⁴⁵

Evženie Klementová byla úřady prohlášena za mrtvou 6. dubna roku 1945. Podle databáze obětí nastoupil Josef do transportu Am 24. dubna 1942 z Prahy do Terezína a odtud odjel 28. září 1942 do koncentračního tábora v Osvětimi.²⁴⁶ Z celé rodiny tak po válce nezbyl ani jeden její příslušník.

1.3.12. Rodina Krausových

Na pamětní desce obětí obou světových válek nalezneme šest příslušníků rodiny Krausových. Hlavou rodiny byl Karel Kraus, obchodní příručí, narozený 11. července 1868 v Limuzích, dnes části obce Tismice na Kolínsku. Karel se v roce

²⁴³ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 272-273.

²⁴⁴ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Umučení, popravení a nezvěstní okresu nymburského.

²⁴⁵ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Klement (Katz) Ferdinand.

²⁴⁶ Josef Klement. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/99332-josef-klement/>.

1894 v obci Radějovice oženil s Aloisií Fuchsovou ze Želivce, narozenou 23. února roku 1876. Manželé bydleli v Karlově rodišti a až po narození čtyř dětí se rodina přestěhovala do Nymburka.²⁴⁷

Prvorozené dítě, syn Emil přišel na svět den po matčiných dvacátých narozeninách, 24. února 1896. O rok později, 20. ledna 1897, se narodil syn Ludvík a další rok, 8. ledna 1898 poslední syn Josef. Nejmladším dítětem a zároveň jedinou dcerou byla Kamila, na tu si manželé počkali do 11. října 1899. Sedm let po narození dcery se rodina přestěhovala do Nymburka, kde nejprve bydlela v domě č. p. 193 a poté č. p. 10 na dnešním Náměstí Přemyslovců.²⁴⁸

Dcera Kamila se provdala na Slovensko, vzala si profesora obchodní akademie v Bánské Bystrici. U ostatních dětí Aloisie a Karla Krausových se můžeme pouze domnívat, že založily rodinu. Během svého výzkumu jsem se snažila na základě informací z databáze obětí zkusit konstruovat rodinné vztahy tří Krausových synů. Pomohlo mi k tomu vyhledávání jména „Kraus“ a k tomu zadávání kódu transportu, popř. zadání adresy posledního bydliště před deportací. Na základě těchto údajů by se měl Ludvík Kraus oženit s Františkou, narozenou 20. ledna 1905 a podle všeho měli syny Miloše, který přišel na svět 19. června 1926 a o tři roky později, 17. března 1929, syn Jiří. Rodina bydlela naposledy na adrese Praha VIII, Jirečkova, č. p. 3.²⁴⁹

Na základě stejně nabytých informací by se Emil Kraus měl oženit s Irmou Elbogenovou, narozenou 16. listopadu 1898, sestru Pavla a Otty Elbogenových. I tito manželé měli dvě děti – dceru Evu, narozenou 24. dubna 1928 a syna Milana Adolfa, který přišel na svět 20. května 1932. Jejich poslední adresou byla Praha VIII, Přemyslská ulice, č. p. 551.²⁵⁰

Pokud se oženil i syn Josef, pak jeho rodina zřejmě nebyla perzekuována, nebo by mohla být deportována rovnou do koncentračního tábora v Osvětimi, protože na jeho

²⁴⁷ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Kraus Karel.

²⁴⁸ *Tamtéž*.

²⁴⁹ Ludvík Kraus. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/102905-ludvik-kraus/>.

²⁵⁰ Emil Kraus. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/144553-emil-kraus/>.

poslední adrese Praha I, Kelleyova ulice, č. p. 1 se nikdo se jménem „Kraus“ nevyskytoval.²⁵¹

Irma, Emil, Milan Adolf a Eva Krausovi byli deportováni už posledního října roku 1941 z Prahy do jednoho z největších židovských ghett zřízených po okupaci polského území – Lodže.²⁵²

Bratr Emila, Ludvík, se svou rodinou odjíždí z Prahy transportem Au 1 15. května roku 1942 do Terezína. Odtud pak všichni dva dny poté směřují do Lublinu.²⁵³

Josef Kraus přijíždí do terezínského ghetta nejpozději z celé rodiny, a to 10. srpna 1942. Jeho brány opouští 8. října téhož roku s transportem Bu do Treblinky.²⁵⁴ Týden po něm do stejného cíle přijela i jeho matka Aloisie. Ta jako jediná žila během války ještě v Nymburce.²⁵⁵ Jméno Karla Krause se mi v databázi nalézt nepodařilo, zřejmě byl deportován přímo do některého z likvidačních táborů. Stejně tak dceru Kamilu se mi skrze její datum narození nalézt nepodařilo, vzhledem k tomu, že pamětní deska její jméno nezachycuje, je možné, že období nacismu přežila.

1.3.13. Manželé Meixnerovi, Karl a Irma Neumannovi, Erna Honcová

Emil a Jindřiška Meixnerovi se řadí k těm nymburským občanům, kteří se ke svému pobytu do města přihlásili až v říjnu roku 1938. Protože se Emil narodil 18. srpna 1879 v Sedlci, kde byl ještě k roku 1938 domovsky příslušný, domnívám se, že šlo o Sedlec v dnešním litoměřickém okrese. Ten byl totiž zahrnut do sudetoněmecké oblasti a byl by to důvod pro manžele Meixnerovi své bydliště opustit.²⁵⁶ Vzhledem k tomu, že nemáme o Meixnerových jako u jiných, stálých obyvatel města mnoho informací, musíme se spokojit pouze s informacemi poskytovanými evidencí obyvatel

²⁵¹ Josef Kraus. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/102820-josef-kraus/>.

²⁵² Emil Kraus. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/144553-emil-kraus/>.

²⁵³ Ludvík Kraus. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/102905-ludvik-kraus/>.

²⁵⁴ Josef Kraus. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/102820-josef-kraus/>.

²⁵⁵ Aloisie Krausová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/102544-aloisie-krausova/>.

²⁵⁶ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Meixner Emil.

a databází obětí holocaustu. Z těchto údajů víme, že Jindřiška Meixnerová pochází z Litole, kde se narodila 22. května 1886. Jejím otcem byl Karl Neumann, narozený 17. září 1854.²⁵⁷ Meixnerových dcerou byla Erna Honcová, narozená 1. srpna roku 1910, která se ve svých pětadvaceti letech provdala za Václava Honce a společně se s ním také přestěhovala do Nymburka.²⁵⁸ S manželem nemají v evidenci zaznamenány žádné děti, více se mi ale o jejím dalším osudu se mi ale více zjistit nepodařilo.

Oba manželé Neumannovi v době stěhování do Nymburka sice uvádějí, že jsou bez vyznání, nicméně německá okupační správa je zcela určitě označila za Židy. Oba totiž obdrželi předvolání k nástupu do transportu AAd z Kolína do Terezína, a to 13. června 1942. V Terezíně ale nezůstávají, transport AAI je ve stejný den převáží na dodnes neznámé místo. Manželé se zpět domů nikdy nevrátili.²⁵⁹ Transportem AAd přijel do terezínského ghetta také Karl Neumann, otec Jindřišky. Necelé dva měsíce po příjezdu, 9. srpna, umírá.²⁶⁰

V jakém vztahu byla k této rodině Irma Neumannová, se mi bohužel zjistit nepodařilo. Nabízí se hypotéza, že byla dcerou Karla Neumanna, když se narodila, bylo Karlovi dvaatřicet let. Byla ale o pouhý měsíc mladší než Karlova dcera Jindřiška. Možná měl Karl Neumann ještě syna, který si vzal Irmu za ženu. Nevím ale, jak by se případně jeho syn jmenoval, a proto ho v databázi nebylo možné nalézt. Irma se narodila 26. července 1886 a její adresou v době protektorátu byla Ochranovská ulice, č. p. 37 na tehdejší Praze XI. Z databáze obětí lze také vyčíst, že na této adrese zároveň bydleli Ida Traubová, Josef Beinisch a Tereza Hermanová. Irma ovšem nastoupila do transportu AAC v Kolíně 9. června 1942, a to proto, že naposledy bydlela v Nymburce. Z Terezína pak odjela 15. prosince 1943 do vyhlazovacího tábora v Osvětimi.²⁶¹

1.3.14. Otto Piowatý

Otto Piowatý, narozený 5. února roku 1897 ve Vídni, se přestěhoval do Nymburka v říjnu roku 1938. Patrně jeho dřívější adresou byl Prostějov, domovsky

²⁵⁷ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Meixner Emil.

²⁵⁸ *Tamtéž*, Honc Václav

²⁵⁹ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 274.

²⁶⁰ NA Praha, f. HBMA, inv. č. 2956c, Ohledací listy – ghetto Terezín, ka. 3.

²⁶¹ Irma Neumannová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/111359-irma-neumannova/>.

příslušný byl ale stále do Brna. To byl zřejmě důvod, proč přišel do Nymburka, kde se také po dvou měsících svého pobytu oženil s Martou Bukerovou, pocházející z Jablonce nad Nisou. Otto před úřady neskrýval svou židovskou víru, v době příchodu do Nymburka stále veden jako žid, kdežto jeho manželka byla oficiálně katolička.²⁶²

Otto neměl se svou manželkou žádné děti a regionální literatura, ani dostupné prostudované prameny se o jeho dalším osudu nezmiňují. Databáze obětí holocaustu jméno jeho ani manželky nezná, je tedy možné, že mohli být během války zatčeni a rovnou převezeni do koncentračního tábora, aniž by navštívili Terezín. Ottova manželka možná válku přežila, na seznamu obětí ale její jméno nenajdeme.

1.3.15. Ervín Roubíček

Ervín Roubíček byl druhorozeným synem Leopolda Roubíčka a jeho manželky Berty, rozené Frišmanové z Nymburka. Manželé měli společně ještě syna Karla, který byl o čtyři roky starší než Ervín. Rok před narozením syna Karla se Berta s Leopoldem brali v Praze. Patrně v roce 1914 se ovšem rodiče dvou synů rozvádějí a Leopold s Ervínem se stěhují do Olomouce, kde se Leopold podruhé oženil s Amálií Líčkovou. Ervínova matka umírá v Nymburce v roce 1937 ve svých čtyřiašedesáti letech.²⁶³

Ervín se zřejmě v roce 1931 přestěhoval znovu do Nymburka,²⁶⁴ v databázi obětí holocaustu se objevuje Nymburk jako jeho poslední bydliště před deportací. Ervína se týkal, stejně jako mnoho dalších nymburských občanů, transport AAd z Kolína do Terezína 13. června 1942. Po třech měsících strávených v Terezíně nastupuje Ervín 1. září do transportu Be směřujícího do estonského Raasiku. Zde také neznámo kdy zahynul.²⁶⁵

1.3.16. Rudolf a Jaroslav Sladkusovi

Pamětní deska obsahuje jméno Rudolfa Sladkuse, úředníka ve firmě Pickových a jeho syna, jednu z nejmladších obětí rasové nenávisti vůči nymburskému židovskému obyvatelstvu. Rudolf se do Nymburka, zřejmě kvůli práci ve firmě Hermíny Pickové,

²⁶² SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Piowatý Otto.

²⁶³ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Roubíček Leopold.

²⁶⁴ *Tamtéž*.

²⁶⁵ *Ervín Roubíček* [online]. [cit. 2017-03-29]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/119269-ervin-roubicek/>.

přestěhoval v roce 1930 jako dvaadvacetiletý. Byl druhorozeným synem Adolfa a Boženy Sladkusových z Rožďalovic, narodil se 1. června 1906.²⁶⁶

Rudolf si vzal šest let po svém příchodu do Nymburka Annu Vančurovou z Kutné Hory, katoličku, narozenou 6. května 1905. Necelé dva roky po svatbě se manželům narodil v Praze jediný syn Jaroslav, a to 25. dubna 1938.²⁶⁷ To ještě jeho rodiče nevěděli, jak velmi krátký život jejich syna čeká.

Manželé se zřejmě s počátkem války dohodli na rozvodu, který by mohl manželku a syna uchránit před nařízeními protektorátní vlády vůči rodinám Židů. 25. listopadu 1940 se Rudolf Sladkus přihlásil k pobytu v Nymburce v domě č. p. 1210 u pana Cepka. O čtyři měsíce později se přestěhoval do Křince. O manželce a jeho synovi není v této souvislosti žádná zmínka.²⁶⁸ Z dalších osudů rodiny pak už víme pouze to, že tehdy tříletý Jaroslav odjel se svou babičkou Boženou a dědečkem Adolfem transportem AAd 13. června 1942 z Kolína do Terezína. Zde se ani jeden z nich patrně nezdržel a všichni odjeli ještě též den transportem AAi na neznámé místo, kde všichni zahynuli.²⁶⁹

Rudolfova manželka Anna Sladkusová válku přežila. Jestli byla nucena odejít do transportu nebo jako katolička byla válečných utrpení ušetřena, se zjistit nepodařilo. Ve válce ale přišla o své tříleté dítě a manžela. U Rudolfa Sladkuse se nepodařilo zjistit nic konkrétního v souvislosti s jeho válečným osudem, pravděpodobně nebyl vězněn v Terezíně, protože jeho jméno se v databázi obětí nevyskytuje. Je možné, že odjel jedním z transportů na východ ještě před 13. červnem 1942, protože jinak by zřejmě odjel do Terezína společně se svým synem a rodiči.

1.3.17. Josef a Marie Steinerovi

Manželský pár Josefa a Marie Steinerových se do Nymburka přistěhoval v prosinci roku 1933. Josef byl narozený 27. února 1880 v maďarském Kis-Medvesu, Marie byla mladší pouze o deset měsíců, narodila se 22. prosince roku 1880 v Lysé nad

²⁶⁶ NA Praha, f. HBMA, kn. 519, fol. 1-3.

²⁶⁷ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Sladkus Rudolf.

²⁶⁸ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Sladkus Rudolf.

²⁶⁹ Jaroslav Sladkus. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/124448-jaroslav-sladkus/>.

Labem. Jejich svatba proběhla v Josefově rodišti v červenci roku 1905. Jestli měl pár děti, se mi během bádání nepodařilo zjistit. Vzhledem k tomu, že manželé začali ve městě bydlet až dvacet osm let po svatbě, není vyloučeno, že děti měli. Jejich novým domovem se stal dům č. p. 1485 v dnešní ulici Otakara Theera.²⁷⁰

O životě Marie a Josefa se dozvídáme pouze z pozdějších, válečných let. Oba manželé odjeli z Kolína transportem AAc 9. června 1942 do terezínského ghetta. Odtud jsou pak odvezeni v říjnu 1944 do největšího vyhlazovacího tábora, Osvětimi.²⁷¹

1.3.18. Bohumil a Pavlína Steinerovi

V roce 1913 se do Nymburka přistěhoval manželský pár Pavlína a Bohumila Steinerových, původně žijících ve Starém Bydžově. Tou dobou spolu byli Steinerovi již osmnáct let svoji. Jestli měli nějaké děti, se mi nepodařilo zjistit. Bohumil pocházel z Činěvsi, kde se narodil 26. února 1865. Jeho manželka Pavlína byla o devět let mladší, přišla na svět 5. července 1874 v Jíkví. Bohumil byl v době stěhování do Nymburka zaměstnán jako hospodářský správce.²⁷²

Tím jsou prameny z nymburské proveniencie pro rodinu Steinerových vyčerpány a dále jsme odkázáni pouze na databázi obětí holocaustu, ze které se dozvídáme, že manželé byli transportem AAc 9. června 1942 převezeni do Terezína. Bohumil zde následující měsíc, 28. července, umírá.²⁷³ Jeho manželka Pavlína nebyla ušetřena hrůzám nejhoršího z koncentračních táborů a v říjnu roku 1942 se dostává do tábora Treblinka, kde také zemřela.²⁷⁴

Příbuznost mezi manželi Bohumilem s Pavlínou a Josefem s Marií Steinerovými se mi nepodařilo prokázat. Vzhledem k tomu, že jde o poměrně běžné příjmení v židovské komunitě, není vyloučeno, že příbuznými vůbec nebyli.

²⁷⁰ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Steiner Josef.

²⁷¹ Josef Steiner. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/126749-josef-steiner/>; Marie Steinerová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/126845-marie-steinerova/>.

²⁷² SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Steiner Bohumil.

²⁷³ Bohumil Steiner. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/126549-bohumil-steiner/>.

²⁷⁴ Pavla Steinerová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/126954-pavla-steinerova/>.

1.3.19. Emílie Vodičková

Emílie Vodičková byla dcerou Jakoba a Anny Vodičkových a jako jejich prvorozená dcera se narodila 31. srpna roku 1878 v Lysé nad Labem. O osm let později přišla na svět ještě její mladší sestra Irma. Po Jakobově smrti matka se dvěma dcerami v roce 1895 stěhuje do Nymburka. Emíliina mladší sestra Irma se v roce 1909 provdala, Emílie ale zůstala navždy svobodná. Její matka zemřela 26. října roku 1928 a Emílie zůstává v nymburském domě č. p. 524 sama.²⁷⁵

Podobně jako většina nymburských židovských občanů neunikla předvolání nástupu do transportu. Do Terezína odjela 13. června 1942 z Kolína. O měsíc později, 21. července 1942 zde umírá na zápal plic.²⁷⁶

²⁷⁵ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Vodičková Emílie.

²⁷⁶ Emílie Vodičková. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/130963-emila-vodickova/>.

2. DRUHÝ ČESKOSLOVENSKÝ ODBOJ

Okupace českého území zlomila ve většině obyvatel veškeré naděje na život ve svobodné zemi. Mnozí z nich se odmítali smířit s myšlenkou s odevzdáním se cizí moci a chtěli se menší či větší měrou podílet na rezistenci vůči okupačnímu režimu. Brzy se začaly vytvářet menší ilegální skupiny, které začaly sdružovat kontakty i s regionálním přesahem a na podzim 1939 byly na území Protektorátu Čechy a Morava tři větší odbojové skupiny: Politické ústředí, Obrana národa a Petiční výbor Věrní zůstaneme. V roce 1940 pak všechny tyto organizace zastřešil Ústřední výbor odboje domácího.²⁷⁷

Politické ústředí se zaměřovalo na komunikaci s exilovou vládou a sdružovalo ve svých řadách politiky, ale posléze také naše přední intelektuální elity. Mimo to se také velmi často spojovalo s národními organizacemi, jako byl Sokol nebo Orel. Při prvních zatýkacích manévrech některých představitelů odboje bylo zjištěno, že řada představitelů Sokola byla zapojena do protinacistické činnosti, a tak Karl Hermann Frank spustil akci Albrecht der Erste, jejímž cílem bylo preventivní zatčení sokolských představitelů. Po nástupu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha do čela protektorátní správy, byla spuštěna další akce, „Akce Sokol“, při níž bylo v říjnu roku 1941 zatčeno kolem 1500 osob spojených s činností tělovýchovné jednoty.²⁷⁸

Někteří odbojáři čerpali ze svých zkušeností z první světové války, ať šlo o šifrování zpráv, opatrné předávání informací či vojenskou strategii při plánování svržení moci. Mnozí z nich také byli bývalí příslušníci československé armády, která musela být rozpuštěna a bývalí vojáci tak museli hledat novou práci, většinou v řadách úředníků. Jejich převedení z vojenského do civilního úřadu měla na starosti likvidační skupina bývalého ministerstva obrany, která se tak zasloužila o vznik podzemní armády v čele s generálním štábem a třemi zemskými velitelstvími. Na úrovni okresů a krajů tak vznikaly drobné organizace, připravené kdykoliv převzít vedení nad národním povstáním. Tito muži pak tvořili jádro Obrany národa, jen do listopadu 1940 ale bylo z této části odboje zatčeno 1172 osob.²⁷⁹

²⁷⁷ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem*. Praha: 1999, s. 67.

²⁷⁸ *Tamtéž*, s. 67 – 81.

²⁷⁹ *Tamtéž*.

Organizaci Petiční výbor Věrní zůstaneme zaúkoloval v první den války londýnský exil prováděním zpravodajské a sabotážní činnosti, propagandistické činnosti a nakonec přímou akcí – povstáním. Pro naplňování své činnosti obsahovala tato skupina řadu železničních zaměstnanců nebo zaměstnanců pošty, protože tak bylo jednodušší hlídat strategické pozice pro předávání informací, ale také kontrolu německé přesily. Železniční zaměstnanci mohli pro zpravodaje exilu sledovat stav německé munice nebo zásob putujících po železničních tratích z místa na místo. Proto najdeme mezi oběťmi několik jmen zaměstnanců drah nebo poštovních úředníků.²⁸⁰

Pro československý odboj se situace zhoršila především po spáchání atentátu na Reinharda Heydricha. Mnozí lidé přestali důvěřovat svým známým, kolegům, někdy i rodinným příslušníkům. Po smrti Reinharda Heydricha na následky atentátu bylo vyhlášeno stanné právo, v rámci něhož byli popraveni všichni, kteří se mohli na atentátu podílet, jakkoliv pomáhali odboji nebo pouze atentát schvalovali. Byla tak odhalena síť odbojářů a jejich pomocníků a většina nymburských obětí, která měla co dočinění s odbojem, rok 1943 již na svobodě nezažila.

2.1. Jan Bárta

Odbojář Jan Bárta se narodil 4. ledna 1894 v Chotusicích nedaleko Čáslavi. V Nymburce pracoval jako úředník Československých drah a 5. září roku 1920 se zde oženil s nymburskou rodačkou, Libuší Zajíčkovou, narozenou 2. června 1899. Po osmi měsících manželství, 15. dubna 1921, se páru narodil syn Jan a necelé čtyři po něm, 19. února 1925, přišel na svět ještě mladší bratr Ivan.²⁸¹

Příchod nacistického režimu a okupace českých zemí motivovala Jana Bártu k účasti na odbojovém hnutí loučeňské skupiny Obrany národa. Za svou ilegální činnost byl vězněn v koncentračním táboře Brunšvik v Dolním Sasku. Veškeré útrapy věznění v táboře Jan přežil, ovšem na jaře 1945 byli nacisté nuceni urychleně tábor opustit a právě při pochodu smrti u Wolfenbüttelu zemřel.²⁸² Zanechal po sobě manželku a dva

²⁸⁰ BRANDES, Detlef. *Češi (...)*, s. 310-315.

²⁸¹ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Bárta Jan.

²⁸² RUMML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 56.

dospělé syny, z pramenů se mi podařilo zjistit pouze to, že mladší syn Ivan se v únoru roku 1946 oženil.²⁸³

2.2. Jaroslav Beran

Malíř Jaroslav Beran pochází z Růžodolu v Liberci a do Nymburka se s rodinou přestěhoval koncem září 1938, těsně před zabráním sudetoněmecké oblasti. Za svůj domov si rodina zvolila Nymburk zřejmě právě proto, že jeho manželka Marie, rozená Jungrová, z Nymburka pocházela. Jaroslav se narodil 3. května 1892 a o dva roky mladší Marii si vzal v roce 1921. Manželé měli jediného syna Alexe, narozeného 22. července 1923.²⁸⁴

Přesný důvod smrti Jaroslava není znám, zařazen mezi domácí odbojáře je zejména proto, že se jeho jméno objevuje také na sokolské pamětní desce obětí války. Předpokládám, že jeho členství v Sokole mohlo být důvodem jeho zatčení a následné smrti během války.

2.3. Zdeňka Boušková

Zdeňku zastihla okupace Československa ještě jako dospívající dívku a předčasně tak zapříčinila její smrt. Do této kapitoly je zařazena především z toho důvodu, že vědomě porušila tehdejší zákony a dobrovolně se vydala na odpor vůči režimu svým statečným činem. Rodičům Ludmile a Stanislavu Bouškovým se narodila dva roky po svatbě jako prvorozené dítě, 7. října roku 1919. Zdenčin otec pocházel z Loun a v Nymburce byl zaměstnán jako inženýr při technickém úseku Československých drah. Manželé se v roce 1923 dočkali ještě druhého potomka, syna Stanislava.²⁸⁵

Bouškovi bydleli v Nymburce v domě č. p. 1005 na dnešní Boleslavské třídě. Nebyla to ale jen válka, která zasáhla do chodu rodiny. Zdenčin otec zemřel v lednu 1939 a její matka tak zůstala na dvě dospívající děti sama.²⁸⁶ Zdeňka nedostudovala gymnázium a o jejím dalším školním životě mnoho nevíme. V době války již pravděpodobně pracovala a minimálně do října 1941 bydlela s rodinou v Nymburce.

²⁸³ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Bártil Jan.

²⁸⁴ *Tamtéž*, Beran Jaroslav.

²⁸⁵ *Tamtéž*, Bouška Stanislav.

²⁸⁶ *Tamtéž*.

Podle Vladimíra Rumla se Zdenka nepřihlásila na Policejním ředitelství v Praze, což měl být důvod jejího zatčení a následného odvezení do koncentračního tábora v Osvětimi.²⁸⁷ Podle Hany Paulů někteří Zdenčini známí po válce říkali, že Zdenka zapůjčila svůj cestovní pas židovské kamarádce a zřejmě to bylo prozrazeno.²⁸⁸ Zdenka tak zemřela v koncentračním táboře Osvětim a z celé rodiny žili po válce pouze její matka a bratr Stanislav.

2.4. Josef Červinka

Josef Červinka se se svou rodinou přestěhoval do Nymburka v roce 1930. Narodil se 5. března 1903 ve Chlebech, vzdálených od Nymburka asi osm kilometrů. Josef pracoval jako zámečník a byl katolického vyznání. Ve svých osmadvaceti letech se oženil s Marií Tlumposovou z Velimi u Kolína, svatba se konala 28. listopadu 1929. Jejich manželství bylo ale brzy rozvedeno, Josef se podruhé oženil 3. října 1930 s Antonií Nohejlovou z Kolína. Ani toto manželství nakonec nevydrželo, Josef se opět rozvedl a rodinu založil až se svou třetí manželkou, Annou Kudrnovou. Ještě před svatbou, 23. května 1934, se jim narodil syn Josef. V únoru roku 1935 se rodiče vzali a v červenci přibyla do rodiny ještě dcera Helena.

Josef pracoval taktéž u Československých drah, podle Vladimíra Rumla byl na základě udání vězněn v Kolíně a na Pankráci a na pardubickém Záměčku 3. července 1942 popraven za údajné schvalování atentátu na Reinharda Heydricha.²⁸⁹

2.5. Jaroslav Douša

Jaroslav Douša, pocházející z Netřebic, vzdálených od Nymburka asi deset kilometrů, pracoval jako učitel. Narodil se 8. července 1897, jako sedmnáctiletý mladý muž Jaroslav narukoval do rakouské armády, v roce 1916 padl do zajetí u Sobětína a rok poté se přihlásil k 9. střeleckému pluku československých legií v Rusku.²⁹⁰

Jako učitel působil v několika vesnicích na Nymbursku, včetně Hrubého Jeseníka, Opočnice nebo Kostomlat. 27. prosince 1922 pojal za svou manželku o dva

²⁸⁷ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 41.

²⁸⁸ Rozhovor s Hanou Paulů, 9. září 2011.

²⁸⁹ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 56.

²⁹⁰ Vojenský historický archiv v Praze (dále jen VHA) Praha, f. Češi a Slováci v Rusku (1914-1925), Legionářský poslužný spis, Jaroslav Douša. Neinventarizováno.

roky mladší Annu Bělíkovou z Nymburka. Manželům se v roce 1924 narodila dcera Danica a o devět let později ještě syn Radko.²⁹¹

Během bádání se mi podařilo kontaktovat pana Michala Doušu, který je synem Radka Douši. Podle informací, které mi sdělil, se Jaroslav Douša zapojil do protinacistického odboje po vzoru svých přátel z legií. Jeho odbojová skupina od července 1939 distribuovala vlastenecké letáky. Velmi brzy se na jeho odbojovou činnost přišlo. Koncem srpna 1939 přestal pracovat v kostomlatské škole a od 1. září 1939 měl začít učit první třídu v Nymburce. Mezi žáky první třídy byl také jeho syn Radko. Na tento den zřejmě Gestapo čekalo, 1. září vtrhlo do třídy a před zraky plné třídy dětí, v jejich první den školy, zatklo jejich učitele Jaroslava Doušu. Jaroslavův syn Radko má podle slov svého syna tuto vzpomínku uchovanou v hlavě dodnes.²⁹² Stejně jako jeho tehdejší spolužák Zdeněk Velíšek, redaktor, reportér a tlumočník, který na tuto událost vzpomíná: „*Mě zformovala možná natrvalo jedna událost. Já jsem přišel do první třídy v tom Nymburce, to byl první den mé školní docházky, a přišel pan učitel a za chvíli za ním Gestapo a to se mi vrylo hodně do paměti. Když potom přišlo Gestapo pro mého otce, už jsem věděl, o co běží.*“²⁹³ Velíškův otec, poštovní úředník, byl taktéž členem nymburského odboje.

Po zatčení byl Jaroslavu Doušovi vyměřen trest tři a půl roku vězení za přípravu protistátního spiknutí. Po uplynulé lhůtě ale propuštěn nebyl a nakonec v roce 1944 v Saské Kamenici zemřel. Během výslechů totiž někdo z členů této skupiny odhalil, že Jaroslav Douša celou odbojovou skupinu založil a vedl. Jeho manželka byla taktéž zatčená, byla jeden rok vězněná v Berlíně, ale skutečně byla po roce propuštěná a vrátila se zpět ke svým dětem do Nymburka. Během věznění obou rodičů měla děti na starosti jejich bezdětná teta a dědeček.²⁹⁴

Jaroslava Doušu připomíná pamětní deska v Hrubém Jeseníku a jeho rodných Netřebicích. Jaroslavova Danica zemřela před pěti lety, jeho syn Radko bydlí dodnes s rodinou v Nymburce.

²⁹¹ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Douša Jaroslav.

²⁹² Rozhovor s Michalem Doušou, 27. února 2017.

²⁹³ STRAŠÍK, Lukáš. „*François Veteran*“ české žurnalistiky osmdesátku raději neslaví [online]. [cit. 2017-03-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1115865-francois-veteran-ceske-zurnalistiky-osmdesatku-radeji-neslavi>.

²⁹⁴ Rozhovor s Michalem Doušou, 27. února 2017.

2.6. Ivo Horák

Ivo Horák se narodil v Nymburce 5. září 1926 jako nejstarší ze tří dětí Josefa a Heleny Horákových. Ivův otec pracoval jako bankovní úředník a když bylo Ivovi patnáct let, poslal ho do Baťova internátu ve Zlíně, kde si zakladatel firmy vychovával mládež pro svou výrobu obuvi, ale také obchodníky a absolventy průmyslové školy.²⁹⁵ Bohužel se mi nepodařilo zjistit, jak vypadala studia Ivo Horáka, co přesně ve Zlíně dělal a zda v Baťově závodech nakonec pracoval, či nikoliv.

Podle Vladimíra Rumla se Ivo zapojil do bojů na Moravě jako partyzán. Podařilo se mi najít regionální publikaci o partyzánech na Valašsku, mezi které Ivo Horák podle informací patřil. Pravděpodobně přišel na pomoc partyzánům jako dobrovolník. Jeho skupina operovala v okolí obce Šťavník (Štiavnik), od Zlína vzdálené asi sto kilometrů. Němečtí vojáci ale celý oddíl překvapili svou přesilou: „*Přesný příběh bojů není znám, situace byla naprosto nepřehledná. Partyzáni se snažili ubránit přesile, ale nakonec se pokoušeli o obyčejnou záchranu života. Oficiálně padli dva partyzáni. Byli to Ivo Horák a Jaroslav Úlehla. Fakticky oddíl ztratil 200 bojovníků.*“²⁹⁶

2.7. Václav Janda

Jednou z výrazných postav Nymburka v období první republiky byl bez pochyby ředitel dívčí měšťanské školy, Václav Janda. Narodil se přímo na Štědrý den roku 1885 na Loučeni. O jeho studiích a začátcích v zaměstnání toho není příliš známo, svůj život ale zasvětil učitelskému povolání.

Během první světové války Václav pravděpodobně nenarukoval a pobýval poblíž Nymburka. Víme to díky jeho korespondenci s Rudolfem Vonkou, která je uchována v poděbradském muzeu. Rudolf Vonka byl též odborným učitelem, komeniologem a překladatelem působícím na Nymbursku a Poděbradsku. Janda tehdy obstarával Vonkovi tiskoviny a posílal mu je na frontu, aby měl přehled o nejen o dění ve svém rodném regionu, ale také o novinkách v pedagogice. V následujících řádcích referoval Vonka svému kolegovi o tabulích, které se používají ve škole v polské

²⁹⁵ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Horák Josef.

²⁹⁶ VALAŠÍ, NEDAJME SA!: 70. výročí odboje proti fašismu na Valašsku. Vsetín: 2014, s. 5.

Tarnawě: „*Ad. tabule v Tarnově. Nejedná se o voskované nebo upravované plátno, nýbrž o linoleum v síle asi ¼ cm, ne-li dokonce 4 mm. I to slovo plochý rám je na místě. Staré naše „plátěné“ tabule měly rám 5 cm silný, 10 cm široký. Tarnovská tabule ne. 5 cm šířka, 2 - 2 ½ cm síla rámu. Rám slouží tu spíše k ochraně kraje linolea než k utužení. K tomu účelu je ve zdi v omítce zasazena řada podložek. Cementovou tabuli znám z Nymburka. R 1897 jsem na ní psal a celý rok „se mazala“, z cementu vyrážela fermez a pak ty ohromné masivní rámy u tabulí cementových. Papír zdá se mi příliš fragilní, pomljející.*“²⁹⁷

Janda také Vonkovi zasílal básně, které si Vonka na frontě opisoval. Janda pak na oplátku dostával od Vonky básně z jeho vlastní tvorby, měl za úkol je shromažďovat spolu s později došlými ilustracemi, editovat a dle instrukcí je měl, v případě Vonkovy smrti na frontě, vydat knižně. Na základě jejich společné korespondence lze usoudit, že byli velmi blízkými přáteli a Václav Janda se v době války stal jakýmsi poručíkem Vonkovy dcery Lindy.

Václav Janda sice nakonec nemusel narukovat do císařské armády, ale v roce 1917 se pro něj situace nevyvíjela příliš dobře, a jak naznačuje Rudolf Vonka v jednom ze svých dopisů, byla tu reálná možnost, že by se oba mohli ocitnout na bojišti: „*Milý Vášo, svým lístkem z 24. t. m. jsi mne překvapil nepříjemně. Stále jsem doufal, že zůstaneš rádcem a pomocníkem nejen Lindě, ale i Budči atd. Když jsem – rok právě tomu – stal se četařem, myslil jsem, že jsem se stal velkým činitelem. Ale zde mezi 360 podobnými, ztrácí se i nadané hlavy a mám obavu o Tvoji, ač ji cením nikoli podle Handgemenge. Rozumí se, že přijedeš-li sem – ač nevěřím – nalezneš náruč otevřenou.*“²⁹⁸

Po vzniku Československa se Václav Janda přestěhoval na Slovensko, aby zde jako řada dalších českých kolegů, pomáhal utvořit silnou školskou soustavu. Nejprve pracoval v Nitře, posléze byl přeložen do Liptovského Mikuláše.²⁹⁹ Kdy přesně se Václav Janda vrátil ze Slovenska do svého rodného kraje, se mi nepodařilo zjistit, pracoval ale jako odborný učitel a v roce 1923 si vzal za manželku svou kolegyni Annu Hallerovou z Keblice. Po svatbě se oba manželé přihlásili k pobytu v Nymburce, kde

²⁹⁷ Archiv Polabského muzea Poděbrady, fond R. J. Vonka, Dopis datovaný v úterý 7. 9. 1915, Jaroslaw.

²⁹⁸ *Tamtéž*, Pohlednice datovaná 27. 3. 1917, Weer.

²⁹⁹ ŘEHOUNEK, Jan. *Zanechali tady stopu: osobnosti Regionu Taxis Bohemia*, Nymburk: 2008, s. 52.

bydleli v domě č. p. 158. Tři roky po svatbě, 13. února 1926 se manželům Jandovým narodil v Královských Vinohradech syn Jiří.³⁰⁰

Regionální literatura také uvádí, že Václav Janda byl už od svého mládí sokolským aktivistou, v Nymburce vzdělával sokolskou jednotu a byl župním tiskovým zpravodajem. Jeho sokolská činnost mohla být trnem v oku nacistickému režimu, Václav Janda byl v roce 1941 zatčen Gestapem a zavlčen do koncentračního tábora v Osvětimi, kde také o rok později zemřel.³⁰¹ Na jeho rodném domě v Loučeni připomíná jeho osobnost pamětní deska.

2.8. Rudolf Jandák

Nymburský rodák, Rudolf Jandák, se do historie města zapsal jako jeden z válečných starostů, ovšem s velmi smutným osudem. Narodil se zde 5. listopadu 1886 a Nymburk zřejmě nikdy neopustil. Pracoval jako truhlář, dokonce zhotovoval zakázku pro MUDr. Františka Löwita do jeho nové vily v Komenského ulici. V únoru roku 1921 se oženil taktéž s nymburskou rodačkou, Aloisií Kalečkovou, která byla o tři roky mladší.³⁰²

Během dvou let období okupace se stal 30. srpna roku 1941 v pořadí třetím nymburským protektorátním starostou, jeho předchůdcem byl Jan Čermák, otec jednoho z nymburských letců RAF. Do života Rudolfa Jandáka ale velmi zasáhla velmi nejistá doba po atentátu na Reinharda Heydricha. Za údajné schvalování atentátu byl Rudolf Jandák jako starosta města spolu s dalšími významnými představiteli úřadu zatčen a 28. června 1942 popraven v pardubickém Zámečku.³⁰³

2.9. JUDr. Jan Ježek

Jan Ježek byl synem rolníka Jana Ježka a jeho manželky Marie z Milče na Plzeňsku. Narodil se 25. dubna roku 1908 a vystudoval gymnázium v Prachaticích. Poté nastoupil na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, kde 30. září 1932 promoval u profesora Hobzy. O šest let později se v Plzni oženil s osmnáctiletou Věrou

³⁰⁰ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Janda Václav.

³⁰¹ ŘEHOUNEK, Jan. *Zanechali tady stopu (...)*, s. 52.

³⁰² SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Jandák Rudolf.

³⁰³ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 278.

Hermanovou a společně se manželé přestěhovali do Sušice. Společný život si zde ale příliš neužili, protože od 1. dubna 1939 bydleli v Nymburce.³⁰⁴

Jan zde zastával funkci přednosty Okresního úřadu v Nymburce, stejně jako nymburský starosta Rudolf Jandák, i Jan Ježek se stal obětí heydrichiády a na základě udání byl zatčen pro schvalování atentátu na Reinharda Heydricha a 28. června 1942 popraven v pardubickém Zámečku.³⁰⁵

2.10. Ing. Ladislav Kohout

Ladislav Kohout se narodil v obci Křesetice blízko Kutné Hory rodičům Josefovi a Barboře Kohoutovým. Do Nymburka se Ladislav přestěhoval v roce 1919 a o tři roky později se v Poděbradech oženil s Helenou Brzákovou původem z Prahy. Manželé měli společně dvě děti, prvorozená dcera Helena se narodila v květnu roku 1925, tři roky po ní se manželé dočkali druhého dítěte, syna Ladislava.³⁰⁶

Ladislav pracoval jako stavební inženýr ve službách města, byl tak dalším zaměstnancem městského úřadu, kterým se stalo osudným období heydrichiády. Jeho zatčení a následná poprava byla zapříčiněna udáním, které bylo přičítáno Aloisi Hrůzovi, zaměstnanci dílen Českých drah. Helena Kohoutová na předčasnou smrt svého manžela *na základě udání nacistickým úřadům reagovala básní:*

*„Jde Hrůza zemí mou... Děs dýchl do tváře,
sta a sta zmučených dusí zdi žaláře,
sta a sta hynoucích jen vzlykot větru tiší,
den v smutku choulí se, že počet mrtvých zvýší. (...)
I přítel příteli myšlenku jedva svěří,
Je člověk člověkem či stal se zvěří?
Jde Hrůza zemí mou a děs jí cestu razí,*

³⁰⁴ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Ježek Jan.

³⁰⁵ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 278.

³⁰⁶ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Kohout Ladislav.

*ston tisíců se ptá: Jak dlouho ještě, vrazi?*³⁰⁷

Helena Kohoutová tak nevyjádřila pouze své pocity, ale také pocity svých nymburských spoluobčanů, kteří se báli důvěřovat svým přátelům. Po válce se dcera Helena vdala a s manželem zůstala v Nymburce.³⁰⁸ Více se mi o rodině zjistit nepodařilo.

2.11. Jiří Koutník

Jiří Koutník, narozený 21. července roku 1920 v Nymburce, se narodil do rodiny okresního soudce JUDr. Jaroslava Koutníka, původem z Jilemnice, a jeho manželky Anny. Manželé se do Nymburka přistěhovali rok před Jiřího narozením, celá rodina se ale o devět let později stěhovala do Prahy, konkrétně na Žižkov do bytu ve Fibichově ulici. Jiří tak sice byl nymburským rodákem, nicméně v Nymburce prožil pouze osm let svého života. Vladimír Ruml uvádí, že Jiří byl sustentantem farmacie,³⁰⁹ to znamená, že po maturitě na gymnáziu vykonával dvouletou praxi v lékárně a připravoval se na zkoušku před lékařenskou komisí, která ho mohla doporučit k univerzitnímu studiu.³¹⁰ Jiří se v květnových dnech roku 1945 připojil k boji o pražský rozhlas, zde ale 5. května zaplatil svým životem.³¹¹ Někdo z jeho přátel si na něj zřejmě při instalaci pamětní desky vzpomněl nebo s ním byl v kontaktu a nechal jeho jméno na pomníku obětem zvěčnit.

2.12. Václav Kudibal

Rodina Kudibalových se do Nymburka přistěhovala v roce 1936. Hlavou rodiny byl Václav Kudibal, kovářský dělník, narozený 19. února 1915 ve Velkém Zboží. Václav si vzal 30. března 1936 o sedm let starší Marii Houžvičkovou z Vamberka, a to pouhých jedenáct dní před narozením jejich jediného dítěte, syna Václava.³¹²

Jak přesně se Václav zapojil do odbojového hnutí, se mi během bádání zjistit nepodařilo. Vladimír Ruml ale uvádí, že byl členem Obrany národa a následkem

³⁰⁷ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 270.

³⁰⁸ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Kohout Ladislav.

³⁰⁹ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 43.

³¹⁰ RUSEK, Václav. *Kapitoly z dějin medicíny, farmacie a veterinárního lékařství*. Brno, 2015, s. 84.

³¹¹ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 43.

³¹² SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Kudibal Václav.

odhalení jeho odbojové skupiny, byl 10. září 1940 zatčen a umučen v Drážďanech.³¹³ V evidenci obyvatel je připsána poznámka o tom, že Václav zahynul v době okupace neznámo kdy a kde. Jeho manželce byla po válce uznána domovská příslušnost v Nymburce a pravděpodobně zde tak se synem zůstala.³¹⁴

2.13. Vlastimil Pažout

Vlastimil Pažout byl prostředním z dětí Václava a Marie Pažoutových, narozený 2. června roku 1922. Ačkoliv se Vlastimil, stejně jako jeho sourozenci, narodil v Nymburce, jeho rodiče pocházeli z Libošovic u Sobotky. Otec pracoval jako soustružník kovů u Československých drah a starší bratr Miroslav se vyučil elektrikářem. Mladší bratr Zbyněk se narodil v roce 1927, takže v době okupace zřejmě ještě studoval. Miroslav se v roce 1942 oženil se Zdeňkou Ochotovou a se svou manželkou se odstěhoval do Ostravy.³¹⁵ Zřejmě i Vlastimil se v období okupace odstěhoval na Moravu, protože Vladimír Ruml se o něm zmiňuje jako o partyzánu působícím na Moravě. Za svou činnost byl zajat a den, kdy se Vlastimil považuje za mrtvého je uváděn 10. duben roku 1945.³¹⁶

Způsob, jakým se Vlastimil angažoval v partyzánském hnutí a co bylo jeho motivací, se mi během bádání zjistit nepodařilo.

2.14. JUDr. Vladimír Pírek

Okresní soudce Vladimír Pírek se narodil 23. září 1904 v Bílovicích u Prostějova do rolnické rodiny Karla a Jenovéfy Pírkových. Vystudoval gymnázium v Prostějově a v roce 1931 promoval na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Dva roky po završení svých studií se přestěhoval do Nymburka a začal zde pracovat jako soudce okresního soudu. Zde potkal svou pozdější manželku, o devět let mladší Vlastu Vernerovou. Protože oba byli římskokatolického vyznání, vystrojili na 19. září 1936 církevní svatbu v kostele sv. Jiljí. Teprve 3. června 1940 se manželům narodila dcera Vlasta.³¹⁷

³¹³ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 57.

³¹⁴ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Kudíbal Václav.

³¹⁵ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Pažout Václav.

³¹⁶ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 60.

³¹⁷ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Pírek Vladimír.

Válka zabránila rodině prožívat šťastný rodinný život. Na základě udání o schvalování atentátu na Reinharda Heydricha byl Vladimír Pírek zatčen a zanechal doma manželku s teprve dvouletou dcerou. Jeho udání měl na svědomí, podobně jako u Ladislava Kohouta a Tomáše Sedláčka, Alois Hrůza. Ten totiž prohrál rozvodovou při se svou manželkou a z osobní msty advokáta Sedláčka a soudce Pírka udal. Oba byli popraveni v pardubickém Zámečku.³¹⁸

2.15. Josef Ryšavý

Josef Ryšavý je rodákem ze Dvora Králové nad Labem, kde se narodil 19. března 1905. Jeho manželka Marie, rozená Blažková se narodila v Zadaru a za Josefa se provdala v Poděbradech v roce 1930. Oba manželé se nehlásili k žádné víře a společně vychovávali dvě děti, prvorozenou Helenu, narozenou v roce 1934 a mladší Marii Janu, narozenou v roce 1938.³¹⁹

Josef byl zaměstnán jako poštovní úředník a v období války pracoval pro Ústřední výbor odboje domácího v poštovní skupině tajemníka Olivy v Praze. Vladimír Ruml uvádí, že byl 16. května 1942 zatčen na poštovním úřadě v Čáslavi za účast na národním odboji a v den atentátu na Reinharda Heydricha byl popraven.³²⁰ Jeho manželka zřejmě v Nymburce nadále zůstala se svými dvěma malými dcerami.

2.16. JUDr. Tomáš Sedláček

Jeden z předních nymburských mužů své doby, advokát Tomáše Sedláček, se narodil 19. prosince roku 1887 v Bobnicích u Nymburka do rodiny výměnkáře Jana Sedláčka. Vystudoval gymnázium na Praze II a své právní vzdělání získal na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, ale mimo Prahy studoval také ve Vídni.³²¹ Svá studia završil v roce 1920 a prokazatelně od roku 1924 vedl svou vlastní advokátní kancelář v Nymburce. Kromě toho byl také činný v místní hasičské organizaci, v níž se stal dokonce starostou.³²²

³¹⁸ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 278.

³¹⁹ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Ryšavý Josef.

³²⁰ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 58.

³²¹ Archiv UK, f. Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 4, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity / Univerzity Karlovy IV., fol. 1723.

³²² RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 57.

Jeden z jeho případů se mu ve válečné době stal osudným. Tomáš Sedláček zastupoval při rozvodovém řízení manželku Aloise Hrůzy a zřejmě bylo rozhodnutí soudu pro Sedláčka velmi úspěšné. Alois Hrůza měl pak při období heydrichiády Tomáše Sedláčka udat a obvinit ze schvalování atentátu na zastupujícího říšského protektora, stejně jako tehdy v případě činného soudce, JUDr. Pírka.³²³ Tomáš Sedláček byl zatčen a po výsledku Gestapem převezen do pardubického Záměčku, kde byl 25. června 1942 popraven.³²⁴ Na nymburské zálabí je na jeho počest dodnes ulice nesoucí název „Sedláčkova“.

2.17. Emil Schreuer a Antonín Novotný

Emil Schreuer se narodil hospodáři Bohumilu Schreuerovi a jeho manželce Marii 25. června roku 1922 v Nymburce.³²⁵ Při svém mládí Emil nestihl vlivem války ani dostudovat gymnázium, na konci války mu bylo teprve dvaadvacet let.

Antonín Novotný, narozený 11. června roku 1909 pocházel z Kovanic, pravděpodobně v blízkosti Nymburka pracoval jako puškařský tovaryš a dostal od Revolučního národního výboru spolu s Emilem Schreuerem jako motospojka vyzvednout zbraně z úkrytu v Lysé nad Labem, kde byly schovány na počátku války pistole majitelem puškařského závodu v Nymburce, panem Bedřichem Kopřivou.³²⁶

Nymburk povstal jako jedno z prvních měst proti německým okupantům, a to již 2. května, kdy se ve městě začaly objevovat první československé prapory. Přesto ještě v těchto dnech vládl ve městě strach, němečtí vojáci měli stále přesilu a stále sídlili v blízkých Milovicích.

Vyzvednout zbraně nebyl pro dvojici mladíků problém, ovšem jejich dovoz do Nymburka se jim nezdařil. Když se vraceli z Lysé nad Labem, byli ve vesnici Kostomlaty zastaveni vojáky Wehrmachtu a při prohlídce byly převážené zbraně nalezeny. Oba dva byli odvezeni do milovického tábora. Nymburský kronikář zachycuje k datu 7. května tuto zprávu: „*Později došla zpráva, že v Milovicích byli popraveni dva členové nymburských motospojek Emil Schreuer, student z Nymburka*

³²³ PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin (...)*, s. 278.

³²⁴ RUMIL, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 57.

³²⁵ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Schreuer Bohumil.

³²⁶ RUMIL, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 41.

a Antonín Novotný, puškař z Kovanic.“³²⁷ Jejich poprava byla pro německé vojáky zřejmě poslední satisfakcí za prohranou válku a blížící se konec.

Právě pohřeb Emila Schreuera, konaný 13. května, znamenal pro město definitivní tečku za dobou šestileté nesvobody: „Ve 4 hodiny odpoledne se konal z hlavního chrámu slavný pohřeb Emila Schreuera, který byl zastřelen v milovickém táboře jednotkami SS. Pohřbu se – kromě četného občanstva – zúčastnili i zástupci úřadů a spolků.“³²⁸ Nymburk se tak nerozloučil jen s Emilem Schreuerem, ale také se všemi svými občany, kteří se nikdy nevrátili domů.

2.18. Jindřich Šilhánek

Jindřich Šilhánek svou neúnavnou činností významně přispěl k definici pravého vlastenectví a hrdinství. V Nymburce se narodil 24. února roku 1898. V době vypuknutí světové války měl před sebou ještě dva roky studií na gymnáziu. Ta završil ve školním roce 1915/1916, válka přeci jen do jeho studií zasáhla, byl jedním z maturantů, kterým byla zkouška z dospělosti upravena. Jindřich konal pouze písemnou zkoušku z českého jazyka, a to 3. května roku 1916 dopoledne s výsledným hodnocením „chvalitebně“.³²⁹ Samotné maturitní zkoušce předcházela vojenský odvod v Poděbradech.³³⁰ Rakousko-uherská armáda uznala Šilhánka za schopného odvodu a po maturitě tak mohl nastoupit k vojenskému výcviku.

Osm dní po složení písemné maturity se Šilhánek ocitá necelých třicet kilometrů od centra Budapešti, v Piliscsaba. Zde nastupuje do vojenské služby jako tzv. jednoroční dobrovolník. Po pětiměsíční činné vojenské službě byl povýšen do hodnosti svobodníka a přeřazen k posádce v Pětikostelí. Jako desátník již na začátku listopadu roku 1916 odchází na ruské bojiště jako zástupce velitele čety. V Rusku byl povýšen nejprve do hodnosti četaře a poté kadet-aspiranta. Prvního dne měsíce července následujícího roku se Šilhánek dostává do ruského zajetí.³³¹

³²⁷ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Kronika města Nymburka 1938-1949, s. 162.

³²⁸ *Tamtéž*, s. 163.

³²⁹ SOkA Nymburk, f. Gymnázium Nymburk, Hlavní protokol maturitní 1915-16, č. 21.

³³⁰ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, č. 1734, Jindřich Šilhánek, neinventarizováno.

³³¹ *Tamtéž*.

Po dvouměsíčním zajetí v kyjevském zajateckém táboře Dárnice se 6. září roku 1917 Šilhánek hlásí jako střelec k prvnímu záložnímu pluku československého zahraničního vojska v Žitomíru u čtvrté rotý.³³² V pramenech si můžeme povšimnout, že hodnosti, kterých dosáhl voják během své vojenské kariéry v rakousko-uherské armádě, byly anulovány a prakticky musel každý začít znovu. Přesto si Jindřich Šilhánek vedl v ruské legii dobře, po necelém roce se na ruském bojišti vypracoval jako velitel kulometu u devátého pluku „Karla Havlíčka Borovského“, poté se zde při ochraně sibiřské magistrály stává velitelem své čety. V jeho kvalifikační listině se můžeme také dočíst o Šilhánkově zranění „18. 8. 1918 raněn (lehce do levého stehna)“, ke zranění došlo v bojích u Ivantějevky.³³³ Za celou dobu své vojenské služby se jedná dle záznamů o jediné Šilhánkovo zranění.

Vznik nové československé republiky mohl Šilhánek slavit pouze se svými spolubojovníky na frontě, na cestu domů se ještě připravovat nemůže. Jako československý legionář v Rusku pomáhal při občanské válce a na návrat si teprve musel počkat. Sibiřskou magistrálu spolu s dalšími legionáři střežil až do ledna roku 1920. Tehdy se 3. divize přemísťuje z Kaňka do Čeremchova, spolu s ní i, tehdy ještě četař, Jindřich Šilhánek. Konečně v červnu 1920 začínají mít naděje pro návrat domů skutečnou podobu. Loď „Protesilaus“ evakuuje vojáky z Vladivostoku přes Vancouver v Kanadě, následně se tato skupina drahou dostává do Halifaxu, odkud se přes Severoatlantický oceán dostává až do severoněmeckého přístavu Cuxhaven. Odtud se pak všichni mohou bezpečně dopravit domů, do nového Československa.³³⁴

Za svou odvalu a přínos pro vznik Československa získal Jindřich Šilhánek v roce 1921 Československý válečný kříž, určený především pro vojáky bojující na frontě za myšlenku vzniku nového svobodného státu a odvahu před nepřítelem.³³⁵ Ve stejném roce získal i Československou revoluční medaili pro dobrovolníky československé armády a Medaili vítězství.³³⁶

³³² VHA Praha, f. Češi a Slováci v Rusku (1914-1925), Legionářský poslužný spis, Jindřich Šilhánek. Neinventarizováno.

³³³ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, č. 1734, Jindřich Šilhánek, neinventarizováno.

³³⁴ VHA Praha, f. Češi a Slováci v Rusku (1914-1925), Legionářský poslužný spis, Jindřich Šilhánek. Neinventarizováno.

³³⁵ PULEC, Vladivoj. *Československá státní vyznamenání, státní čestná uznání a ceny*, Praha, 1980, s. 78.

³³⁶ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, č. 1734, Jindřich Šilhánek, neinventarizováno.

Na území Československa vstoupil Jindřich Šilhánek 28. transportem, a to 4. srpna roku 1920.³³⁷ „Po delší zastávce v Plzni dojel pluk večer do Mostu, své stálé posádky, kde česká menšina nás nadšeně uvítala a po triumfálním pochodu městem ubytoval se v nových jezdeckých kasárnách, nyní Štefaníkových.“³³⁸ Je mu teprve dvacet dva let, ale nese s sebou zkušenosti každodenních bojů, kterým byl několik posledních let vystavován. Vrací se do vlasti ve chvíli, kdy ještě není zbudována pevná armáda a stát stojí o své vojáky zejména pro práce v bezpečnostních sborech nebo přímo v armádě. Ruští legionáři byli o to cennější, že měli na rozdíl od francouzských nebo italských legií vlastní velení své armády.³³⁹ Kariéra v československé armádě na sebe tím pádem nenechala dlouho čekat.

Ihned po návratu domů se Šilhánek hlásí u plukovní kanceláře svého pěšího pluku Karla Havlíčka Borovského v Mostě. Zdá se, že se ani nestihl zastavit za svými rodiči a okamžitě a bez odpočinku je povolán do služby. V plukovní kanceláři pracuje celkem čtyři měsíce, do 31. prosince 1920.³⁴⁰ Nový rok poručík Šilhánek zahájil vojenským výcvikem v instrukční škole pro pěchotu v Milovicích blízko Nymburka, alespoň na krátkou dobu se tak mohl přiblížit svému rodišti a možná se i konečně po bezmála šesti letech setkat s rodiči nebo navštívit rodné město. Výcvik absolvoval s velmi dobrým hodnocením. Následoval další kurs, tentokrát v Opavě zaměřený na dovednost ovládat kulomety. K 1. dubnu byl přemístěn do Fryštátu k jako velitel čtyř janičářského praporu č. 3., na Vánoce byl pak v hodnosti nadporučíka určen zástupcem velitele roty. Ve Fryštátu takto pobýval až do října roku 1922.³⁴¹

V Mostě již také můžeme sledovat Šilhánkuv osobní život. Nedaleko Mostu v obci Patokryje se 18. června roku 1900 narodila Anna Marešová, později Šilhánková. Dva roky po návratu Jindřicha do vlasti se konala právě v Mostě svatba Šilhánkových, a to 7. srpna 1922.³⁴² Pro Annu, jako manželku příslušníka československé armády,

³³⁷ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, č. 1734, Jindřich Šilhánek, neinventarizováno.

³³⁸ KRAUTSTENGL, Gustav. *Výtah z dějin pěšího pluku 9 Karla Havlíčka Borovského*, Most: 1928, s 24.

³³⁹ PICHLÍK, Karel, KLÍPA, Bohumír, ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*, Praha: 1996, s. 11.

³⁴⁰ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, č. 1734, Jindřich Šilhánek, neinventarizováno.

³⁴¹ *Tamtéž*.

³⁴² SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Jindřich Šilhánek (Žamberk, č. p. 744).

nastaly časy plného podřizování se manželovu povolání, především vždy, když byl Jindřich převelen k jině posádce na druhé straně republiky.

Mezi léty 1922 a 1924 manželé střídají bydlení v Opavě a Fryštátu kvůli vojenským kurzům, kde Jindřich Šilhánek působí jako cvičitel poddůstojníků. V únoru roku 1924 se mladý manželský pár mohl radovat z narození svého jediného dítěte, syna Vladimíra.³⁴³ Definitivně v květnu roku 1924 nastoupil jako čerstvý kapitán službu u hraničářského praporu č. 3 v pozici velitele technické roty ve Fryštátě. O čtyři roky později je povýšen do hodnosti štábního kapitána. Sedm let se rodina nemusela nikam stěhovat, nicméně v roce 1931 přichází nové převelení, a to do východních Čech, spolu se svým hraničářským praporem se Šilhánek stěhuje do Žamberka. Armáda otce na jeho vlastní žádost již nikam nepřemísťuje: *„Do hodnosti majora chci zůstat v posádce, poněvadž tu mám vlastní dům s 3 pokojovým bytem. Při nutnosti přemístění mám zájem o posádku, kde je reálné gymnasium s vyučovacím jazykem českým kvůli synovi, který počínaje školním rokem 1935-36 půjde na střední školu.“*³⁴⁴ Šilhánkovi bydleli v Žamberku, v domě č. p. 744 na dnešní ulici Do Kotle, který byl zatížen hypotékou.

Armáda vyhověla žádosti rodiny a otce nikam nepřevelela, výjimku tvořila dvouměsíční služba v Terezíně *„na zkušenou k ženijnímu pluku“*³⁴⁵ a při velení vojenskému stavebnímu dozoru při opevňovacích pracích při pohraniční oblasti našeho území, v Bartošovicích v Orlických horách a v Mladkově.³⁴⁶ Nástup nacistické strany v Německu a celkový vývoj situace v Evropě třicátých let naši armádu přiměla k plánu připravit naše pohraniční území pro případnou obranu. Generalita československé armády se rozhodla zbudovat stále pevnostní úseky kopírující hranice se státy, kterými by Československo mohlo být potenciálně ohroženo. Jindřich Šilhánek byl ustanoven Zemským vojenským velitelstvím, aby dozoroval stavbě lehkého opevnění úseku I.a, I.b a I.c, nedaleko Bartošovic, neratova a Velké Deštné. Stavbu těchto objektů prováděla firma architekta Josefa Straky ze Žamberka a inženýra Oty Hányše z Rychnova nad

³⁴³ SOKa Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – cizí příslušníci, Jindřich Šilhánek (Žamberk, č. p. 744).

³⁴⁴ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, č. 1734, Osobní spis, Jindřich Šilhánek, neinventarizováno.

³⁴⁵ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, č. 1734, Jindřich Šilhánek, neinventarizováno.

³⁴⁶ *Tamtéž.*

Kněžnou. Celkem bylo na úseku postaveno sedmdesát objektů, známých především pod názvem řopíky, odvozeného od zkratky Ředitelství opevňovacích prací.³⁴⁷

V armádě byl Jindřich Šilhánek činný do konce ledna 1939. Přestože armáda splnila jeho přání a nenutila rodinu k dalšímu stěhování, rodina nezůstala natrvalo v Žamberku. Kdy přesně a proč se rodina znovu stěhuje, tentokrát do Náchoda, nevíme. O přechodu na jinou školu syna Vladimíra se ale zmiňuje jeden dobový, byť velmi netradiční pramen: „*S hlubokým žalem oznamujeme, že nás opustil pan Vladimír ŠILHÁNEK, žák V. B reálného gymnázia v Rychnově nad Kněžnou, dále účastník všech podniků třídy, vynikající hráč woley-ballu, (...) Osud ho zavinul daleko do neznámé země, odkud k nám může přijet jen o prázdninách na kole (...) Čest jeho památce! Za všechny pozůstalé, TŘÍDNÍ SPRÁVA V. B.*“³⁴⁸ Jedná se o zápis třídní kroniky s názvem Sebranka, datovaný k prosinci roku 1939. Takto se Josef Telecký, autor textu a Jiří Šlitr, autor ilustrace, rozloučili se svým spolužákem. Ilustrátor tohoto příspěvku studentské kroniky je skutečně Jiří Šlitr, později velmi známý hudební skladatel, zpěvák a klavírista. Vladimír dokonce hrál v Šlitrově první, tehdy ještě studentské kapele.³⁴⁹

Neznámou zemí, kam osud Vladimíra Šilhánka s rodiči zavinul, bylo město při hraničním přechodu s Polskem, Náchod. Vladimír zde začal docházet do místního gymnázia a zřejmě velmi dobře zapadl do kolektivu nové třídy, poznal zde nové přátele, za kterými velmi rád zavítal i v pozdějších letech. Mezi jeho náchodské spolužáky patřil také pozdější velmi známý autor povídek a ikona československé exilové literatury, Josef Škvorecký. Jiří Šlitr udělal z Vladimíra hudebníka a jako takového Josef Škvorecký svého přítele zvěčnil v postavě saxofonisty Fondy ve dvou svých povídkách – Prima sezóna a Zbabělci, mapujících svá mladá, ačkoliv válkou poznamenaná, léta v Náchodě.³⁵⁰

Prameny k období protektorátu nejsou příliš sdílné, přesto skrze vzpomínky některých pamětníků můžeme sledovat vlastenecké pohnutky a odvahu Jindřicha

³⁴⁷ Seznam stavebních úseků - ZVV Praha. *ROPIKY.net* [online]. [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <http://dbase.ropiky.net/dbase.php?sbor=P>.

³⁴⁸ Osobní archiv Josefa Teleckého

³⁴⁹ ZERZÁNOVÁ, Eva. *Vladimír Šilhánek vzpomíná na svého spolužáka Jiřího Šlitra*, Rychnovský deník [online]. 7.4.2008 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: http://rychnovsky.denik.cz/galerie/slitr_spoluzaci_vzpominky.html?mm=357898.

³⁵⁰ *Tamtéž*.

Šilhánka, jež ukázal již v první světové válce. Antonín Maršík sdělil náchodskému kronikáři své paměti: „Asi 15 – 18 dní před kapitulací Německa, navštívil mě škpt. Šilhánek a vybídl k aktivnímu odporu – jakmile to bude nařízeno. O několik dní později požádal mě škpt. Šilhánek o sdělení jmen důstojníků a projednávali jsme spolu otázku obsazení Náchoda. (...) Všechny akce byly sjednávány v mojí chatě nad nemocnicí poblíže kasáren. (Dne 5. a 6. května byla moje chata asi šestkrát obklíčena německými vojáky a důkladně prohlédnuta. Hledali pravděpodobně p. škpt. Šilhánka, neboť se ptali, kde je ten pán, co tam stále chodí.).“³⁵¹ Poručík pěchoty Antonín Maršík byl sousedem Šilhánkových, s Jindřichem rozebíral zprávy dostupné ze zahraničních zdrojů a otázku odboje domácího. Jak zde poručík Maršík naznačuje, Jindřich Šilhánek se pravděpodobně velmi aktivně podílel na organizaci osvobození Náchoda od nacistických jednotek.

Anna Šilhánková tuto informaci potvrzuje ve své poválečné žádosti o osvědčení o účasti svého manžela na domácím odboji, uvádí zde, že: „od 15. 3. 1939 do 4. 5. 1945 organizoval podzemní hnutí v Náchodě a okolí a připravoval aktivní účast odbojového hnutí.“³⁵² Měl se podílet na činnosti organizace „Černý lev“ spolu s generálem Bláhou. Datum 4. května lze snadno vysvětlit – některá města v českých zemích již povstala nebo alespoň začala dávat najevo svůj odpor proti nacistickému režimu, a tak se plány na osvobození začaly dávat o pohybu. Anna Šilhánková také zmiňuje, že aktivita jejího manžela mohla mít velmi nebezpečný vliv na celou rodinu, právě 4. května byl v domě Šilhánkových Anin manžel hledán německými vojáky. Lze považovat za veliké štěstí, že mnozí vojáci byli příliš zaměstnáni hrozícím převratem a nikomu z rodiny neublížili.³⁵³

Následující den, 5. května náchodští občané po vzoru dalších obcí začali odstraňovat německé nápisy jako symbol nenáviděného režimu a naopak vyvěšovali československé vlajky, aby demonstrovali okupační správě své odhodlání nevzdat se bez boje. Německá posádka Wehrmachtu v Náchodě kapitulovala 8. května 1945. Oproti tomu náchodská jednotka SS se odmítá vzdát jen tak lacino. Pokud se chtěli její

³⁵¹ SOkA Náchod, f. Městský národní výbor, Kronika města Náchod 1945–1947, kn. 249, s. 172.

³⁵² VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Osobní spis „255“, Jindřich Šilhánek - Vložka E k žádosti o vydání osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb., příloha k č. j. 14020/49.

³⁵³ Tamtéž.

příslušníci vyhnout poválečné spravedlnosti, museli se dostat přes hranice našeho území. Za jejich výhodu lze považovat fakt, že Náchod je hraničním přechodem, sice velmi ostře hlídaným, ale za to na dosah. Proto příslušníci jednotky přepadli celníci, kde zavraždili několik desítek sovětských vojáků a dobrovolníků z řad náchodského obyvatelstva.³⁵⁴

Zápis v matriční knize hovoří o úmrtí na následky záchvatu mozkové mrtvice 9. května 1945, o deváté hodině večer.³⁵⁵ Úmrtí Jindřicha Šilhánka zachycuje Josef Škvorecký ve své knize *Zbabělci*: „(...) poznal jsem kapitána Kuřátka, a někoho nesli. Do dveří magacínu se soukala fronta a chlapi se v ní otáčeli za tou skupinou. ‚Kdo to byl?‘ zeptal jsem se, kdy jsem se postavil k nim. ‚Plukovník Čemelík‘, řekl někdo. ‚Raněnej?‘ ‚Ne. Prej ho ranila mrtvice.‘³⁵⁶

Náchod se s nacistickým režimem rozloučil definitivně tři dny po Šilhánkově smrti: „Dne 12. května se konal výpravný pohřeb obětí z Bělovsi. Teprve tehdy vlastně v Náchodě skončila válka.“³⁵⁷

2.19. Josef Štafl

Josef Štafl, narozený 22. prosince 1886, se do Nymburka přistěhoval se svými rodiči v roce 1903, do té doby bydlela rodina v Košíku. Josef pracoval v Nymburce jako krejčovský mistr a v roce 1910 se zde oženil se stejně starou nymburskou rodačkou, Ludmilou Panochovou. Necelý rok po svatbě se manželům narodil syn Miroslav, o dva roky později přibyla do rodiny ještě dcera Helena. V té chvíli přišla pro rodinu první velká rána. Druhorozené dítě se nedožilo ani prvního měsíce. Manželé Štaflové již další děti neměli. Zajímavostí, kterou jsem během bádání objevila, je úřední změna příslušnosti k náboženství, o kterou rodina v roce 1920 zažádala. Do té doby se příslušníci rodiny hlásili ke katolické víře, od roku 1920 jsou všichni oficiálně vedeni bez vyznání.³⁵⁸

³⁵⁴ BAŠTECKÁ, Lydia. *Náchod*, Praha: 2004., s. 242-243.

³⁵⁵ SOKA Náchod, f. Sbírka matrik, Druhopis matriky úmrtí, roč. 1945, kn. 7138, s. 179.

³⁵⁶ ŠKVORECKÝ, Josef. *Zbabělci, Konec Nylonového věku, Sedmiramenný svícen*. Praha: 2010, s. 226.

³⁵⁷ BAŠTECKÁ, Lydia. *Náchod (...)*, s. 243.

³⁵⁸ SOKA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Štafl Josef.

Kromě své práce se Josef velmi intenzivně věnoval sokolské činnosti, byl dokonce župním starostou Sokola. V budoucnu ho ale tato činnost stála život. V říjnu roku 1941 byl Josef zatčen za údajnou sokolskou odbojovou činnost, převezen na kolínskou úřadovnu Gestapa a v roce 1942 deportován do koncentračního tábora v Osvětimi, odkud se zpět ke své manželce a synovi nikdy nevrátil.³⁵⁹

2.20. Josef Šulc

K bývalým příslušníkům československé armády v řadách československého odboje můžeme řadit i mjr. Josefa Šulce. Josef Šulc se narodil v Nymburce 26. října roku 1895 rodičům Josefovi Šulcovi, nymburskému řezníkovi, a Marii Šulcové, rozené Sýkorové.³⁶⁰ Se svými rodiči bydlel přímo na náměstí, v domě č. p. 14. Podle svého služebního výkazu absolvoval nejprve pět tříd obecné školy, poté sedm třídy nymburské reálky a po jejím úspěšném absolvování ještě dva semestry státního účetnictví. Vzhledem ke svému vzdělání byl Josef také dobře jazykově vybavený – slovem i písmem ovládal jak německý jazyk, tak také ruský a částečně francouzský. Před svým nastoupením do rakousko-uherské armády pracoval jako úředník.³⁶¹

Do rakousko-uherské armády byl Josef Šulc odveden jako jednoroční dobrovolník v březnu roku 1915, k pěšímu pluku č. 36 v Liberci. Jeho kvalifikační listina dále uvádí, že v maďarském Debrecínu se připojil k pěšímu pluku č. 16, se kterým se v srpnu přemístil na ruské bojiště, přímo do první linie válečné fronty. Za měsíc na to se ale ocitl v ruském zajetí. Téměř dva roky trvalo, než byl Josef zařazen jako střelec-dobrovolník k záložnímu praporu první československé střelecké brigády. Jako četař pak odchází k pěšímu pluku č. 9, pluku Karla Havlíčka Borovského, kde již v tuto chvíli nacházel i Jindřich Šilhánek jako velitel kulometu. Josef Šulc zde zastupoval velitele čety, a to až do června roku 1918.³⁶² Zúčastnil se všech bojů Penzenské skupiny a v nikolajevské oblasti.³⁶³

³⁵⁹ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 57.

³⁶⁰ VHA Praha, f. Evidenční osobní spisy domácího a zahraničního odboje za 2. sv. války, sbírka 255, dotazníky domácího odboje – Josef Šulc, Opis oddacího listu.

³⁶¹ VHA Praha, f. Češi a Slováci v Rusku (1914-1925), Legionářský poslužný spis – Josef Šulc.

³⁶² *Tamtéž*, Kvalifikační listina – Josef Šulc.

³⁶³ *Tamtéž*, Legionářský poslužný spis – Josef Šulc.

Jak přesně se Josef transportoval z ruské oblasti zpět domů, nevíme. Legionářský poslužný spis pouze uvádí: „*Súčastnil se odchodu III. střelecké divize za válečných poměrů se sovětskými vojsky z Kanska do Čeremchova.*“³⁶⁴ Do nově vzniklého Československa přijel 4. září 1920, měsíc po Jindřichu Šilhánkovi, v hodnosti poručíka. V polovině měsíce byl již v hodnosti nadporučíka povolán jako frekventant do kurzu v zemské vojenské škole pro pěchotní důstojníky v Mostě. V březnu roku 1921 je povýšen na kapitána stává se poučníkem velitele praporu a v září je opět jako frekventant povolán do granátnického kurzu, pořádaného v Milovicích.

Podobně, jako tomu bylo u Jindřicha Šilhánka, i Josef Šulc se pravděpodobně ve městě svého posádkového velitelství seznámil se svou budoucí manželkou a následně se zde také oženil. Jeho svatba s Marií Kouczkou, narozenou ve Fejérkotelepu na Slovensku, se konala v pondělí, 28. června 1926 v kostele sv. Františka v Mostě. Nevsěta byla dcerou Václava Kouczkého, vrchního báňského rady a Marie, rozené Sperakusové. Ačkoliv byla Marie narozená na Slovensku, v době svatby měla již domovský list vystavený v Mostě. Za svědky byli na svatbě major pěšího pluku 9, Václav Nouzák a Ing. Karel Jůzl, vládní rada v Mostě.³⁶⁵ Rok po svatbě, 7. července 1927, se manželům Šulcovým v Mostě narodil syn pojmenovaný po otci, Josef. Čtyři roky poté přibyla do rodiny ještě dcera Hana, narozená 12. prosince 1931 v Praze.³⁶⁶

Ještě půl roku po svatbě, k prvnímu lednu roku 1927 byl Josef povýšen do hodnosti štábního kapitána. Dva roky poté se s manželkou a synem stěhuje do Chomutova, kde zůstává až do zabrání sudetoněmecké oblasti. Zde je ustanoven jako velitel II. roty pěšího pluku 46, se kterým se jako major pěchoty od podzimu roku 1934 přesouvá do Rakovníka.³⁶⁷

Nadřizení popisují Josefa Šulce jako muže „*přímé povahy, zdravě ctižádostivého, rázného, se sklonem k vznětlivosti (...), velmi svědomitého a pilného, samostatného a iniciativního*“.³⁶⁸ Vyzdvihují jeho velmi vyvinutý smysl pro povinnost

³⁶⁴ VHA Praha, f. Češi a Slováci v Rusku (1914-1925), Legionářský poslužný spis – Josef Šulc.

³⁶⁵ Praha, f. Evidenční osobní spisy domácího a zahraničního odboje za 2. sv. války, sbírka „255“, Opis oddacího listu, vydaný Posádkovým velitelstvím v Mostě - Výpomocná duchovní správa katolická, pod č. 393/31.

³⁶⁶ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Šulc Josef, fol. 2 a 3.

³⁶⁷ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny – Josef Šulc, Opis kvalifikační listiny.

³⁶⁸ *Tamtéž.*

a do dotazníku o jeho chování ve službě uvádějí následující: „*K představeným ukázněný a ochotný, přímý, k sobě rovným družný, k podřízeným přísný a spravedlivý. Dobrého společenského vystupování.*“³⁶⁹ Zajímavostí jsou také záliby Josefa Šulce – rád jezdil na koni, byl vášnivým lyžařem, aktivně hrál tenis a byl myslivcem.³⁷⁰

Drobným škráloupem v jeho záznamech jsou zápisy o trestech, které si musel několikrát odpykat. Čtyřikrát se můžeme dočíst o jeho pozdních příchodech do služby: „*Při odchodu praporu dne 11., t. m.*³⁷¹ *nenastoupil včas a dostavil se opožděně k praporu během cesty, za 2 ½ hodiny. (...) Dne 21. srpna 1924 při odchodu praporu ze Starých Benátek nedostavil se k rotě její velitel a přišel k ní teprve za 20 minut během pochodu. Přitěžuje: Druhý případ opožděného příchodu k rotě při odchodu z posádky v době dvou měsíců. (...).*“³⁷² Do roka a do dne přichází další přestupek: „*Dne 22. srpna nebyl přítomen přehlídce II/9 praporu, ohlášené rozkazem na 8:30 hod, čímž dal velmi špatný příklad důstojníkům a mužstvu. Přitěžuje: 3. případ opožděného příchodu k rotě před odchodem z posádky. (...) Dne 29. t. m.*³⁷³ *dostavil se opožděně na zaměstnání.*“³⁷⁴ Trestem za takové přestupky se stalo jednoduché domácí vězení po dobu nebo deseti dní, v posledním případě obdržel Josef Šulc písemnou důtku.³⁷⁵

Kromě pozdních příchodů najdeme v Josefově záznamu o trestech dva další zápisy: „*Dne 12. ledna 1929 v baru „Passage“ v Mostě výtržně se choval a během této výtržnosti povolal jako hotovost poddůstojnickou státní školu pěšího pluku 9, jejíž byl velitelem a dal jí rozkaz vyklidit bar, čímž se dopustil porušení povinností úředních, i stavovských (...) Dne 30/11 1930 vedl ve veřejné místnosti v podnapilém stavu s podporučíkem v záloze debatu, během níž použil výrazů, kterými podporučík v záloze mohl býti dotčen.*“³⁷⁶ V prvním případě byl potrestán písemnou výstrahou, ve druhém pak domácím vězením po dobu tří dnů.³⁷⁷ Tyto přestupky spíše hovoří o tom, že Josef

³⁶⁹ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny – Josef Šulc, Opis kvalifikační listiny.

³⁷⁰ *Tamtéž.*

³⁷¹ Tj. 11. června 1924

³⁷² VHA Praha, f. Kvalifikační listiny – Josef Šulc, Záznam o trestech.

³⁷³ Tj. 29. května 1926.

³⁷⁴ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny – Josef Šulc, Záznam o trestech.

³⁷⁵ *Tamtéž.*

³⁷⁶ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny – Josef Šulc, Záznam o trestech.

³⁷⁷ *Tamtéž.*

byl upřímný, někdy prudký, ale ve své podstatě spravedlivé povahy. To mimo jiné dokazuje i svou činností během vlády nacistického režimu.

Rodina Šulcových žila před podepsáním Mnichovské dohody v Chomutově, který byl posléze jako sudetská oblast začleněn do území Třetí říše. Bylo tedy nutné, aby se Šulcovi se dvěma dětmi do deseti dní vystěhovali ze svého domova na Masarykově náměstí č. p. 5 a hledali útočiště ve vnitrozemí. Ihned 30. září se rodina přihlásila k pobytu v Nymburce č. p. 51, zůstává zde ale pouze matka a děti, otec se rok na to, 2. října roku 1939 odhlásil do Rakovníka. Ačkoliv byl ze své posádky v Rakovníku propuštěn na základě výnosu Vůdce a říšského kancléře s účinností od 30. června 1939, našel v Rakovníku nejen práci, ale zřejmě vhodné klima pro svou odbojovou činnost.³⁷⁸

Josef Šulc pracoval v Rakovníku jako vrchní aktérský tajemník obchodní akademie v Rakovníku.³⁷⁹ Přímé svědecké zprávy o odbojové činnosti Josefa Šulce nejsou k dispozici, a tak jsou badatelé odkázáni pouze na dotazníky, které po válce vyplňovala Marie Šulcová o činnosti svého zemřelého manžela: „*Byl vedoucím ilegální vojenské organizace v okrese Slánském a Rakovnickém ve skupině gen. Kraváka „Odboj“*“.³⁸⁰ Na dalších řádcích k tomu dodává: „*Můj manžel po odchodu plukovníka Španiela do zahraničí likvidoval pěší pluk 46 a ukryl zbraně*“.³⁸¹ Jakým způsobem došlo k Šulcově zatčení, pak popisuje následujícími slovy: „*Můj manžel, Josef Šulc byl dne 15. března 1940 dvěma zástupci Gestapa z Kladna, po prohlídce ve škole a u nás v bytě zatčen, odvezen do Kladna, později do Terezína /malá pevnost/, zpět Kladno, Praha, Gollnov a konečně do Berlína, kde byl lidovým soudem, /I. senát/ dne 27. ledna 1942, téměř po 3letém vězení – odsouzen k smrti*“.³⁸²

Marie Šulcová žádala o milost pro svého manžela skrze právního zástupce JUDr. Hynka Štolce a právního zástupce v Berlíně, JUDr. Horsta Pelckmanna. Této

³⁷⁸ VHA Praha, f. Kvalifikační listiny – Josef Šulc, Opis kvalifikační listiny.

³⁷⁹ VHA Praha, sb. Podklady k vyznamenáním – Josef Šulc, Žádost o udělení československého válečného kříže 1939 in memoriam

³⁸⁰ VHA Praha, f. Evidenční osobní spisy (...), Dotazníky domácího odboje – Josef Šulc, Dotazník IV., Evidence osob popravených pro protiněmeckou politickou činnost.

³⁸¹ *Tamtéž*.

³⁸² VHA Praha, f. Evidenční osobní spisy (...), sb. Podklady k vyznamenáním – Josef Šulc, Žádost o udělení československého válečného kříže 1939 in memoriam

žádosti vyhověno nebylo, její manžel a otec dvou dospívajících dětí, byl 9. září 1943 zastřelen. Rodina byla vyrozuměna o vykonání rozsudku německého soudu až o měsíc později. Při razii v bytě Šulcových příslušníci Gestapa zabavili psací stroj, dalekohled, hodinky, radio, dvě pušky a uniformy. Navíc Josef během věznění nedostával žádný plat, proto žádal o penzi, aby rodina mohla alespoň z něčeho žít. Mariin otec, Václav Koutzký poskytl dceři a vnoučatům byt a ze své penze živil i Mariinu tchyni. Marie se po válce s dcerou přestěhovala do Prahy,³⁸³ syn Josef v roce 1947 získal domovské právo v Rakovníku.³⁸⁴

2.21. Václav Zemanec

Dalším jménem, které na pamětní desce v Nymburce naproti Husovu sboru nenajdeme, patří Václavu Zemancovi. Na jeho osobu vzpomíná nymburské gymnázium v prvním patře budovy. Bohužel jeho odbojová činnost není nijak zaznamenána ani v pramenech, ani v literatuře. Při pátrání o jeho osobě a stopách v československém odboji jsme odkázáni alespoň na jeho dceru, paní Kiliánovou. Václav se narodil v Nymburce jako jedno z posledních dětí narozených v devatenáctém století, a to 31. prosince 1899.³⁸⁵ Václavovi rodiče bydleli v č. p. 69, nedaleko Labe, při čemž otec pracoval jako říční dozorce. Václav byl výborným gymnaziálním studentem, díky svým skvělým studijním výsledkům získal podporu dvou bezdětných majetných rodin, které se rozhodly jeho studium dotovat. Maturitu vykonal již v únoru roku 1916³⁸⁶ a po ní se rozhodl pokračovat ve studiu, a to na vysoké škole veterinární medicíny, protože ze všeho nejraději trávil čas u koní.³⁸⁷

O soukromém životě Václava Zemance víme pouze to, že potkal svou pozdější manželku Františku, zřejmě po absolvování vysoké školy. Zároveň byl dle slov své dcery velkým sportovcem, vzhledem k tomu, že jeho otec byl říčním správcem, měl velmi blízko k vodním sportům – sám si vyřezal kanoe a trénoval na Labi.³⁸⁸ Druhý

³⁸³ VHA Praha, Evidenční osobní spisy (...), sb. Podklady k vyznamenáním – Josef Šulc, Žádost o udělení československého válečného kříže 1939 in memoriam

³⁸⁴ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Šulc Josef, fol. 2.

³⁸⁵ SOkA Nymburk, f. Gymnázium Nymburk, Hlavní protokol maturitní, 1916-1917, č. 23.

³⁸⁶ *Tamtéž.*

³⁸⁷ Telefonický rozhovor s paní Kiliánovou, 20. března 2015.

³⁸⁸ *Tamtéž.*

říjnový den roku 1925 se jim v Kopidlně narodil syn Václav.³⁸⁹ O šest let později přišla na svět ještě dcera.³⁹⁰ Václav Zemanec ml. prospíval na gymnáziu velmi dobře, dokonce s vyznamenáním. Dcera Václava Zemance, paní Kiliánová hovořila o otci jako o velmi společenském, obětavém a pozorném muži a milujícím tatínkovi. Tím, že byl otec nadšeným sportovcem, přiměl děti, aby chodili cvičit do Sokola. Někdy děti svému otci asistovaly u jeho práce, když jezdil ošetřovat hospodářská zvířata na velkostatech po celém okrese.³⁹¹

MVDr. Václav Zemanec zastával funkci státního okresního veterináře a jako takový podával zprávy o stavu zvířat v rámci okresu, jeden článek dokonce můžeme najít i v knihovně Státního okresního archivu Nymburk, jde o „Hospodářské zvířectvo a chovné poměry“ ve sborníku o stavu poděbradského okresu z roku 1938.³⁹²

Krátce po vydání Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava se Václav Zemanec ještě jako gymnaziální student se s celou rodinu stěhuje z Poděbrad do Čáslavi: „Žák vystoupil z ústavu 20/IV 1939. Ředitelství státního Rg. v Čáslavi zaslána zpráva o jeho chování a prospěchu se známkami za III. období. Jiří Pelikán, třídní učitel.“³⁹³ Zde pak začíná aktivní účast Václava Zemance st. na odbojové činnosti. Zmiňuje se o tom dokonce regionální literatura: „Organizace V boj patří pod Obranu národa a začala na Čáslavsku pracovat od srpna 1939. Vedoucím místní pobočky se stal čáslavský zvěrolékař dr. Zemanec, který později sám zajišťoval spojení s Prahou při svých služebních cestách. Hlavním úkolem organizace byl tisk letáků a jejich rozšiřování spolu s kolportáží časopisu ‚V boj!‘. Čáslavský V boj byl rozprášen v roce 1942, kdy byly zatčeny vedoucí osoby. MVDr. Zemanec byl ubit v Kutné Hoře (...).“³⁹⁴ Václav Zemanec byl zatčen Gestapem a vězněn v Kutné Hoře po dobu pěti měsíců, od

³⁸⁹ SOKA Nymburk, f. Gymnázium Nymburk, Třídní katalog 1924-1935, třída 2.B.

³⁹⁰ Dle e-mailové korespondence s MUDr. Tomášem Kilianem, vnukem MVDr. Václava Zemance.

³⁹¹ Telefonický rozhovor s paní Kiliánovou, 20. března 2015.

³⁹² ZEMANEC, Václav. Hospodářské zvířectvo a chovné poměry. In: KÁRNÍK, Pavel. *Politický okres poděbradský ve dvacátém roce československé samostatnosti*. Poděbrady, 1938, s. 191-194.; dostupné v knihovně SOKA Nymburk pod přírůstkovým č. 3923.

³⁹³ SOKA nymburk, f. Gymnázium Nymburk, Třídní katalog 1938-1939, č. 38.

³⁹⁴ JELÍNEK, Zdeněk. Z dějin nacistické okupace a hnutí odporu na Kutnohorsku. In: *Středočeské kapitoly z dějin okupace 1939-1942*, s. 60.

13. února do 1. července roku 1942.³⁹⁵ Na základě e-mailové korespondence s pracovníky Státního okresního archivu v Kutné Hoře byla celá odbojová skupina pozatýkána na základě udání českého konfidenta.³⁹⁶ Podle dcery doktora Zemance rodina nevěděla o otcově odbojové činnosti a neznala ani jeho důvody k zapojení se do odboje.³⁹⁷ Jako vzdělaný člověk se zřejmě nedokázal srovnat s poddáním se německé říši za cenu ztráty svobody.

Hrůznou tečkou za tak násilnou nečekanou ztrátou otce a manžela, byla povinnost Václava Zemance ml., jako sedmnáctiletého chlapce, na Gestapu identifikovat umučené tělo svého otce.³⁹⁸ Doktor Václav Zemanec byl pohřben na čáslavském hřbitově, jeho jméno neopomíná pomník obětí nacistického režimu v Čáslavi, dokonce ani pamětní deska v budově Gymnázia Bohumila Hrabala, kde studoval i jeho syn.

Právě Václav Zemanec ml., díky svému dobrému prospěchu ve škole, vystudoval teologickou fakultu. Po vysvěcení na kněze pro tehdejší nový režim nebyl politicky spolehlivou osobou, a proto byl v roce 1950 povolán ke službě u Pomocného technického praporu. Poté se v Hradci králové stal kanovníkem Katedrální kapituly při chrámu svatého Ducha a posléze se stal děkanem v Jilemnici. Na jaře roku 2013 zemřel,³⁹⁹ jeho sestra, paní Kiliánová, žije dnes v Pardubicích.

³⁹⁵ VHA Praha, f. Evidenční osobní spisy domácího a zahraničního odboje za 2. sv. války, sbírka 255, dotazníky domácího odboje – MVDr. Václav Zemanec, Žádost o vydání osvědčení podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb., příloha k č. j. 65815.

³⁹⁶ E-mailová korespondence s PhDr. Janou Vaněčkovou, zástupkyní ředitele ze SOkA Kutná Hora.

³⁹⁷ Telefonický rozhovor s paní Kiliánovou, 20. března 2015.

³⁹⁸ E-mailová korespondence s Mgr. Františkem Mrázem, děkanem a okrskovým vikářem v Jilemnici.

³⁹⁹ Zemřel P. Václav Zemanec, Královéhradecká diecéze. Oficiální stránky královéhradecké diecéze, [online], 13.3.2013 [cit. 2016-12-10], Dostupné z: <http://www.bihk.cz/aktuality/zpravy/2370-zemrel-p.-vaclav-zemanec.html>.

3. NYMBURŠTÍ RODÁCI VE SLUŽBÁCH RAF

Nymburk a jeho okolí byl poměrně úrodným, co se týče vojáků bojujících v zahraničních jednotkách. Mezi nejvýznamnější letce válečného období z Nymburska patří Josef Jaške, Vilém Bufka, letecké stíhací eso a zároveň rodák z Hořátve, Bedřich Krátkoruký. Posledně jmenovaný stejně jako tři nymburští piloti RAF, o kterých je tato kapitola, nestihli oslavit konec války se svými blízkými, protože jejich život vyhasl příliš brzy.

Někteří příslušníci rozpuštěné československé armády považovali za nezbytné opustit svou rodnou zemi a snažit se přispět k jejímu navrácení svobody pomocí svého působení v armádě jiného stát, o němž se předpokládalo, že půjde do války s Německem. Nejjednodušší cesta tak vedla přes Polsko, které se ale vlivem počátečního nezájmu o zahraniční vojáky stalo spíše jen přestupní stanicí. Jedním z mála východisek se pak pro většinu budoucího letců stal vstup do Cizinecké legie ve Francii. Francie ještě v té době nebyla ve válečném stavu a nemohla si za této situace dovolit zařadit zahraniční vojáky do své vlastní armády. Po 3. září, kdy Francie vstoupila do války s Německem, se ale situace změnila a Francie přidělila československé vojáky ke svým základnám doma nebo v Alžírsku, Maroku a Tunisku.⁴⁰⁰

První tři československé perutě vznikly v létě roku 1940. Řada pilotů ale k žádné z nich zařazena nebyla, a tak prozatím doplnila britské jednotky. V listopadu téhož roku bylo mezi deseti anglickými jednotkami na šest desítek československých letců. Britské ministerstvo letectví proto vydalo 10. května následujícího roku pokyn ke vzniku další československé stíhací perutě, tentokrát 313., pro jejíž potřeby byl uvolněn britský pozemní personál. Nově vzniklá peruť dostala k dispozici letiště Catterick v hrabství Yorkshire na severu Anglie, které se nacházelo v oblasti mimo pozornost německých leteckých sil. Jednotce byla, jako vůbec první z našich jednotek, svěřena letadla Supermarine Spitfire Mk I.

⁴⁰⁰ RAJLICH, Jiří. *Na nebi sladké Francie*, 1. část, Praha: 1998, s. 10.

3.1. Jaroslav Čermák

Jaroslav Čermák se narodil jako druhé dítě do rodiny Jana a Anny Čermákových, a to 27. dubna roku 1917, necelých šest let po svatbě rodičů. Jeho starší sestra Marie se narodila 30. září roku 1912. Jaroslavův otec původně pocházel z Jaroměře, matka z Hořic. Ještě čtyři roky před svatbou se otec přistěhoval do Nymburka, kde v roce 1922 obdržela celá rodina doklad domovského práva. Povoláním byl Jan Čermák zámečník, v protektorátní éře ale bude vykonávat nejvýznamnější funkci ve městě.⁴⁰¹

Jaroslav Čermák odmaturoval na nymburském gymnáziu v září roku 1936. V řádném květnovém termínu nesplnil požadavky zkoušky z dospělosti z matematiky, proto se musel dostavit před maturitní komisi znovu, v pozdějším termínu.⁴⁰² Po okupaci českého území se Jaroslav rozhodl odejít z republiky a těsně před vypuknutím války, 26. srpna 1939, nastoupil vojenskou službu v polském Krakově. O Istanbulu se dozvídáme jako o zastávce na jeho cestě do Velké Británie, poté, co se ve městě na Bosporu v červnu roku 1940. Do Velké Británie se Jaroslav dostává díky anglickému vojenskému attaché, nejprve prochází vojenským výcvikem a od února roku 1941 už slouží v uniformě královského letectva, a to nejdříve u 310. stíhací peruti a během roku 1942 byl přemístěn k 313. stíhací peruti. Prvním českým velitelem této peruti generál Josef Jaške, spolužák Jaroslavovy sestry Marie z nymburské reálky.⁴⁰³

Boj proti okupantům stál nakonec Jaroslava život, Jiří Rajlich popisuje havárii jeho cvičného letu: *„‘Tristatřináctce’ nebylo dopřáno, aby se s exeterským sektorem rozloučila v kompletní sestavě. Čtvrtého června 1943 totiž nacvičovala přízemní lety. F/O Jaroslav Čermák v kabině Spitfiru AR512 prováděl simulovaný útok na rychle jedoucí londýnský expres nedaleko stanice v Tautonu. Při vybírání druhé zteče mu však stroj v důsledku nedostatečné rychlosti náhle prosedl a další již bylo dilem několika málo sekund. Koncem levého křídla zachytil o střechu jednoho vagonu, otočil se na*

⁴⁰¹ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Čermák Jan, f. 2.

⁴⁰² SOkA Nymburk, f. Gymnázium Nymburk, Hlavní protokol maturitní, 1935-1936, Čermák Jaroslav.

⁴⁰³ VHA Praha, f. Československé letectvo – Západ, kmenový list, Jaroslav Čermák.

*záda a pak už následovala jen detonace a sloup kouře a ohně asi sto metrů od trati. Ani nápad, že by pilot mohl vyvážnout...*⁴⁰⁴

Na svého rodáka ale Nymburk nezapomněl ani ve své kronice, kde k druhému výročí jeho úmrtí v konečně svobodné zemi mohl pořízen následující záznam: „*Před dvěma lety (tj. 4. června 1943) zahynul v Anglii Nymburák, poručík polní pilot-letce čsl. armády Jaroslav Čermák.*“⁴⁰⁵

Jaroslavův otec a bývalý starosta Nymburka, Jan Čermák, obdobně jako příbuzní Josefa Jaškeho, byl nedobrovolně internován do tábora ve Svatobořicích – Mistřín, kde nacistický režim soustřeďoval příbuzné příslušníků československých jednotek v zahraničí.⁴⁰⁶

3.2. Václav Jelínek

Václav Jelínek se narodil 21. března roku 1913 v Praze. V evidenci obyvatel se proto jeho žádný z jeho záznamů neobjevuje, nicméně Vladimír Ruml uvádí, že jeho rodiče bydleli v Nymburce a z Nymburka také Václav odcházel za hranice.⁴⁰⁷ Podle databáze VHA byl odveden v Paříži dne 13. listopadu 1939, odkud se později dostal ke královskému letectvu. V uniformě RAF se u 311. Československé peruti učil navigovat bombardéry, aby možné co nejpřesněji strefit cíl leteckého útoku.⁴⁰⁸

Navigátoři neměli ve svých počátcích u královského letectva záviděníhodnou pozici. Československá armáda nepracovala s technikami navigace v té době Anglii již dobře známé a používané. Navíc geografie britských ostrovů je odlišná od střeoevropského kontinentálního území a bylo třeba si všechny tyto nové věci co nejrychleji osvojit, protože nezkušení navigátoři mohli celou posádku bombardéru v lepším případě dovést daleko od původního cíle. Výcvik bombardovacích perutí patřil

⁴⁰⁴ RAJLICH, Jiří. 313. *Stíhací peruč*. Plzeň: 1996, s. 89.

⁴⁰⁵ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk – Kronika města Nymburk 1938-1949, f. 169.

⁴⁰⁶ PLAVEC, Michal. Kapitoly z dějin (...), s. 268.

⁴⁰⁷ RUML, Vladimír. Oběti (...), s. 55.

⁴⁰⁸ Záznam vojáka. *Vojenský historický archiv Praha* [online]. [cit. 2017-01-013]. Dostupné z: <http://vuapraha.cz/soldier/11511063>.

k jednomu z nejtěžších v rámci RAF, neboť jejich primárním úkolem bylo zasahování strategických objektů během nočních dálkových letů nad nepřátelským územím.⁴⁰⁹

Jeden z cvičných nočních letů se stal Václavovi osudným, letoun se narazil do skály poblíž zátoky Luce ve Skotsku, stalo se tak 23. října roku 1942.⁴¹⁰

3.3. Jaroslav Louda

Nymburský rodák Jaroslav Louda se do rodiny manželů Václava a Anny Loudových narodil 16. března 1919 jako v pořadí třetí a nejmladší syn. Jaroslavovi rodiče nepocházeli přímo z Nymburka, jeho matka se narodila ve Vestci a otec v Rožďalovicích. Do Nymburka se přestěhovali až po narození svého prvního syna, v roce 1914. Václav Louda zde pracoval jako dělník Československých drah. Na dlouhou dobu rodina své štěstí v Nymburce nenašla. V roce 1933 zemřel v osmnácti letech Jaroslavův starší bratr Josef. Jaroslavův nejstarší bratr, Václav, se v dospělosti živil jako pekař. Oproti tomu Jaroslav šel v období první republiky do učení, aby z něj byl později elektromechanik.⁴¹¹

Když Jaroslav slavil své dvacáté narozeniny, byla již republika obsazena německou brannou mocí a Adolf Hitler učinil státoprávní krok k začlenění českomoravského prostoru do Velkoněmecké říše. Pravděpodobně to byl moment, který Jaroslava přesvědčil o tom, že je třeba začít aktivně jednat a zkusit štěstí v některých z československých jednotek v zahraniční armádě. Z informací z Vojenského historického archivu víme, že Jaroslav byl odveden 2. října 1939 v Paříži a po bitvě o Francii se dostal do Velké Británie k jednotce RAF. Zde pracoval u 134. polního letiště jako mechanik. Ačkoliv Jaroslav nenasazoval svůj život přímo na nebi, jako mnoho letců u RAF, při bombardování německými letouny mohl být častokrát ohrožen na zemi. Nakonec se Jaroslav konce války nedožil, 25. března 1944 zemřel v nemocnici v Boscombe na zápal plic.⁴¹²

⁴⁰⁹ PAJER, Miroslav. *Křídla míří na Německo*, Cheb: 1994, s. 13-16.

⁴¹⁰ Záznam vojáka. *Vojenský historický archiv Praha* [online]. [cit. 2017-01-013]. Dostupné z: <http://vuapraha.cz/soldier/11511063>.

⁴¹¹ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Louda Václav.

⁴¹² VHA Praha, f. Československé letectvo – Západ, kmenový list, Louda Jaroslav.

Režisér filmu Nebeští jezdci si jako objekt svých úvodních záběrů vybral právě hrob Jaroslava Loudy v Brookvodu. Jako důkaz obdivu před jeho odhodláním byla na jeho rodném domě na Boleslavské třídě, č. p 1004/13 v roce 2015 odhalena pamětní deska.

4. ILEGÁLNÍ ODBOJ KSČ

Činnost Komunistické strany Československa byla značně omezena již v důsledku podepsání Mnichovské dohody. Nejprve bylo straně zakázáno vydávat svůj tisk Rudé právo a posléze, 27. prosince 1938, byla strana rozpuštěna úplně. Někteří vrcholní představitelé se rozhodli emigrovat, druhá část se rozhodla vybudovat novou, ilegální stranu, která bude vyvíjet síť šířící ilegální tiskoviny. Již v polovině března 1939, těsně po okupaci českých zemí, provádělo Gestapo první větší vlny zatýkání, Nymburka se ale více týkaly události v roce 1941.⁴¹³

Mezi nejběžnější činnost ilegálních odbojových skupin KSČ patřilo šíření letáků informujících o ilegální činnosti strany a jejím programu v době okupace. Např. Rudé právo, které bylo takto šířeno, vyzývalo obyvatelstvo k utvoření jednoty a seskupení se kolem dělnické třídy, která může pomoci v boji proti okupantům generální stávkou. Zároveň bylo obyvatelstvo vyzýváno k vykoledování vlaků, přerušování telegrafních a telefonních vedení a byly vydávány přesné návody k provádění sabotážní činnosti.⁴¹⁴

Po přepadení Sovětského svazu v červnu roku 1941 se oficiální politika KSČ změnila, odboj získával na síle a Hitlerův režim měl strach ze stávek kvůli zhoršenému zásobování potravinami a výraznému zvyšování cen. Odpor vůči nacistickému režimu se začal více projevovat všeobecným poklesem výkonnosti, nedocházením do práce a přechodným přerušováním práce. Komunistická propaganda měla na tomto chování obyvatelstva výrazný podíl, navíc komunisté začali spolupracovat s Ústředním výborem odboje domácího. Nástup Reinharda Heydricha postihl v rámci razíí KSČ, na rozdíl od ostatních odbojových skupin, nejméně, přesto bylo během září a října pozatýkáno více než 700 odbojářů.⁴¹⁵ Mezi nimi také byla většina příslušníků ilegálního odboje KSČ z Nymburka.

4.1. Karel Beneš

U osoby Karla Beneše se rozcházejí informace z pramenů a literatury. Vladimír Ruml uvádí, že Karel Beneš se narodil 6. září 1892, ale pracovníci Státního okresního archivu byli schopni v evidenci obyvatel najít pouze jednoho Karla Beneše, taktéž

⁴¹³ BRANDES, Detlef. *Češi (...)*, s. 90.

⁴¹⁴ *Tamtéž*, s. 242.

⁴¹⁵ *Tamtéž*, s. 291.

narozeného 6. září, ale teprve až roku 1902. Je možné, že jde o stejnou osobu, liší se ovšem i jejich datum a způsob úmrtí. Zatímco Karel Beneš, podle záznamů mladší, se měl podle evidence obyvatel 20. března 1939 oběsit,⁴¹⁶ starší měl být zatčen a 13. dubna 1939 umučen.⁴¹⁷

Vzhledem k tomu, že obě osoby by od sebe dělilo na den přesně deset let a jejich smrt by od sebe dělily pouze tři týdny, domnívám se, že v informacích regionální literatury mohlo dojít k chybě a jedná se o stejnou osobu. Vladimír Ruml bohužel u jmenného seznamu obětí neuváděl své zdroje, a proto se přikláním k informacím uvedených v evidenci obyvatel.

Pokud by tato hypotéza byla platná, jednalo by se o Karla Beneše narozeného 6. září 1892 v Nymburce, který byl svým občanským povoláním truhlář. V červenci roku 1926 se oženil s o šest let mladší Antonií Toušovou, pocházející z Warnsdorfu. Tři týdny po svatbě se manželům narodil jediný syn Karel, již od narození byl stejně jako jeho matka veden bez vyznání jakéhokoliv náboženství. Stejně tak Karel Beneš v roce 1931 požádal úřady, aby jeho původní příslušnosti k československé církvi husitské nebylo nadále v komunikaci s úřady užíváno a taktéž byl veden jako bez vyznání.⁴¹⁸ Tento moment by pak mohl potvrzovat teorii o tom, že se jedná o Karla Beneše, jehož jméno připomíná památník obětem a pamětní deska na domě č. p. 544 na Palackého třídě. Více se mi o Karlu Benešovi, zejména pak jeho odbojové činnosti, nepodařilo zjistit.

4.2. Ing. Jan Eisner

Osudem Jana Eisnera coby absolventa nymburského gymnázia jsem se zabývala již ve své bakalářské práci. Východiskem pro mě byl tehdy článek „Jan Eisner, nymburský komsomolec a bojovník za lidská práva“, umístěný na webových stránkách Okresního výboru Komunistické strany Čech a Moravy v Nymburce.⁴¹⁹ Autora článku Zdeňka Milatu jsem upozornila na některé nepřesnosti v článku, které dosud opraveny

⁴¹⁶ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk – domácí příslušníci, Beneš Karel.

⁴¹⁷ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 53.

⁴¹⁸ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk – domácí příslušníci, Beneš Karel.

⁴¹⁹ MILATA, Zdeněk. Nymburský komsomolec, bojovník za lidská práva. *OV KSČM Nymburk*. [online]. 2009 [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: http://www.ovkscm.estranky.cz/clanky/minulost/ing_-jan-eisner_-nymbursky-komsomolec_-bojovnik-za-lidska-prava.html.

nebyly. Přesto se dosud neobjevil žádný jiný zdroj, který by se Eisnerovým životem zabýval. Uvedu zde proto základní informace, které se mi podařilo během mého bádání v evidenci obyvatel a regionální literatuře ověřit.

Jan Eisner pochází z Orlických hor, jeho rodištěm bylo město Letohrad, kde ho jeho matka přivedla 11. dubna 1911 na svět. Jeho otec Jan Eisner starší byl v roce 1914 přeložen jako strojvůdce Československých drah do Nymburka, kde v roce 1922 nastoupil Jan na gymnázium. O sedm let později zde absolvoval a pokračoval ve studiu, na které škole přesně získal titul inženýra, se mi nepodařilo zjistit.⁴²⁰

Kvůli své aktivní politické činnosti v rámci KSČ a organizaci několika nepovolených akcí skončil Eisner nejednou před soudem a krátkou dobu byl také vězněn v Pankrácké věznici. Dále pak víme pouze to, že měl Eisner zájem odcestovat jako interbrigadista na Pyrenejský poloostrov, kde propukla občanská válka. Jan ale nosil silné brýle a kvůli špatnému zraku odveden být nemohl. Přesto si našel cestu, jak se nakonec do Španělska dostat, a to v rámci akce dobrovolníků s Červeným křížem. Ve Španělsku pracoval jako politický komisař, jehož prací bylo pořádání různých besed, atd. Nakonec se ale zapojil do konfliktu i se zbraní v ruce a jeho špatný zrak se ukázal být skutečně do aktivní služby nevhodný – když v poli ztratil brýle, nepoznal nepřítele a stal se tak velmi snadnou kořistí pro Frankovce. Ze zajateckého tábora se mu sice podařilo utéct do Barcelony, ale ani zde ho nečekala svoboda, v Zaragoze byl chycen a koncem roku 1941 předán Gestapu. To jej nechalo uvěznit v brněnském Špilberku, odkud byl v létě roku 1942 deportován do koncentračního tábora v Osvětimi.⁴²¹

Dle článku Zdeňka Milaty měl Jan Eisner za svůj pevný protifašistický postoj získat Řád Bílého lva. Podle dokumentů uložených v Archivu Kanceláře prezidenta republiky nešlo ovšem nejvyšší státní vyznamenání, propůjčované prezidentem republiky zahraničním osobnostem, ale ve skutečnosti se jednalo o Československý řád bílého lva Za vítězství, který byl udělován československým občanům za vynikající

⁴²⁰ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Eisner Jan.

⁴²¹ MILATA, Zdeněk. Nymburský komsomolec, bojovník za lidská práva. *OV KSČM Nymburk*. [online]. 2009 [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: http://www.ovkschm.estranky.cz/clanky/minulost/ing_-jan-eisner_-nymbursky-komsomolec_-bojovnik-za-lidska-prava.html.

vojenské zásluhy.⁴²² Přesto se nejedná o řád bezvýznamný a během válečných let Jan Eisner skutečně projevil neoblomnost svých názorů.

4.3. Antonín Homola

Antonín Homola se do Nymburka přizemil, narodil se 26. ledna 1894 v Kačerově, dnešní městské části Praha-Kačerov. V roce 1920 se v Poděbradech oženil se s nymburskou rodačkou Hedvikou Burešovou a začal pracovat v Nymburce jako strojní zámečník. Tři roky po svatbě se manželům narodila dcera Věra a rodina společně bydlela v Resslově ulici č. p. 1056.⁴²³

Antonín byl zároveň členem krajského vedení KSČ v Mladé Boleslavi, kde se zřejmě seznámil s Václavem Exnerem, pracovníkem v automobilových závodech v Mladé Boleslavi. Oba dva rozmnožovali ilegální letáky, Václav Exner je dostával v širší patrnost slovy své ženy takto: „*Nadužíval své sportovní činnosti a letáky rozvážel po všech fotbalových hřištích, na které byl jako divisní rozhodčí zván. Dělal to tím způsobem, že nepozorovaně celý svazek letáků na vhodném místě odložil a přihlížející zápasu si je už sami rozebrali.*“⁴²⁴ Hedvika Homolová byla zároveň svědkyní, že Jindřiška Exnerové po zatčení svého manžela 500 takových letáků spálila. Antonín Homola i Václav Exner byli 10. září 1941 zatčeni, vězněni na Pankráci, kde byli nakonec 11. listopadu 1942 popraveni.⁴²⁵

4.4. Antonín Kaipr

Antonín Kaipr, narozený 12. června 1893 v Nymburce, byl zaměstnán jako topič u Československých drah. Z jeho soukromého předválečného života toho příliš z dostupných pramenů nevíme. V roce 1919 se v Jičíně oženil s Františkou Luštickou ze Žeretic. Jakmile to bylo možné, požádal tehdejší okresní hejtmanství v Poděbradech, abych ho i s manželkou úřady nadále vedly jako občana bez vyznání víry, do té doby byli totiž oba shodně vedeni jako katolíci.⁴²⁶

⁴²² Archiv Kanceláře prezidenta republiky, f. Archiv Kanceláře prezidenta republiky, inv. č. 3060/K.

⁴²³ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Homola Antonín.

⁴²⁴ VHA Praha, f. Ilegalita, inv. č. 1070, kart. č. 23, Zpráva o ilegální činnosti Václava Exnera.

⁴²⁵ *Tamtéž.*

⁴²⁶ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Kaipr Antonín.

Odbojovou činnost Antonína Kaipra popisuje Jaroslav Kratochvíl ze sekretariátu KSČ v Nymburce: „*Soudruh Antonín Kaipr, topič ČSD, byl členem strany od r. 1925. Začátkem okupace, kdy přešla strana do ilegality, byl mu svěřen úkol rozšiřování letáků a organizování sbírek peněz a potravin pro soudruhy ilegálně bydlící a podpora rodin zatčených soudruhů. Tuto svou povinnost plnil soudruh Kaipr obětavě až do doby svého zatčení dne 10. října 1941. Dne 6. listopadu 1941 zemřel v pankráckém vězení. Spolupracoval se soudruhem Psotou, Homolou, Kaiprem Otakarem, Tyllem a jinými soudruhy z našeho okresu.*“⁴²⁷ Stejně jako ostatní členové skupiny byl na podzim roku 1941 zatčen a do Nymburka se zpět nevrátil. Nepodařilo se mi zjistit, jestli byl s Otakarem Kaiprem v příbuzenském vztahu, ale vzhledem k neobvyklosti příjmení skutečně mohlo jít o příbuzné.

4.5. Josef Ouhrabka

Josef Ouhrabka strávil v Nymburce až poslední roky svého života, narodil se 28. listopadu 1913 v Bozkově u Semil do rodiny Josefa a Marie Ouhrabkových. Ještě než se přestěhoval do Nymburka, pracoval jako soukromý úředník a jeho bydlištěm byla Praha-Libeň. V lednu 1939 byl přihlášen k pobytu u rodiny Toušových v domě č.p. 19 v dnešní Lipové ulici, naproti městskému hřbitovu. Josef se pravděpodobně nikdy neoženil a neměl děti, v Nymburce ani nestihl získat domovskou příslušnost.

Na pamětní desce, která byla v roce 1996 snesena z domu v Lipové ulici a přenesena do Vlastivědného muzea, je napsáno, že Josef jako zaměstnanec konsumního družstva „Včela“ v Kolíně. Byl členem krajského výboru KSČ v Mladé Boleslavi a podobně jako jeho kolegové byl na podzim roku 1941 zatčen a podle Vladimíra Rumla 9. října 1941 popraven.⁴²⁸

⁴²⁷ VHA Praha, f. Ilegalita, inv. č. 1070, kart. č. 23, Zpráva o ilegální činnosti Antonína Kaipra.

⁴²⁸ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 57.

5. OSTATNÍ OBĚTI

V této kapitole jsou osudy všech obětí, u kterých se mi nepodařilo zcela objasnit, za jakých okolností během války zemřeli, zda se jednalo o nekomunistické odbojáře, členy KSČ, nebo se pouze nacistickému režimu zprotivili přestupkem.

5.1. Miroslav Bartes

Miroslav Bartes byl nejmladším z dětí truhláře Šimona Bartese a jeho manželky Antonie, narodil se 7. prosince roku 1920. Měl o deset let starší sestru Marii a o osm let staršího bratra Karla. Oba Miroslavovi rodiče ještě před válkou zemřeli, matka se alespoň dožila první svatby svého starší syna Karla v roce 1936, měsíc poté zemřela.⁴²⁹

O Miroslavu Bartesovi se bohužel regionální literatura nezmiňuje, a tak příčinu jeho smrti objasňuje až nápis na jeho hrobu: „*Svoji milou a lásky plnou povahou, zapsal jsi se, Miroslave Bartesi, do našich srdcí a nikdy na tebe nezapomeneme. Stále vzpomínají kamarádky a kamarádi z tábora v Eisenachu – Dürrerhofu.*“ Miroslav byl zřejmě jako jeden z mnoha mladých lidí, kteří se narodili v roce 1920, totálně nasazen na území Třetí říše a pracoval v jedné z továren, aby nedobrovolně podpořil válečný průmysl. Podle nápisu na náhrobku zemřel Miroslav Bartes 1. října roku 1944.

5.2. František Grospič

Rodiče Františka Grospiče se potkali v Rakousku, Františkova matka pocházela z městečka Paudorf, vzdáleného asi šedesát kilometrů od Vídně. Jeho otec, František Grospič starší, se narodil v Kovansku u Nymburka. Svatba rodičů se proto konala ve Vídni, v roce 1914 a ve stejném městě se narodil 7. září 1915 dcera Marie, o rok později, 27. září 1916, přišel na svět právě František. O třináct let později se rodina rozhodla přestěhovat do otcovy rodné vesnice Kovansko a teprve až v roce 1940 se Grospičovi definitivně stěhují do Nymburka, do domu č. p. 969 v dnešní Resslově ulici. Týž rok si zde také provdala Františkova sestra Marie, která si vzala Jaroslava Brousila.⁴³⁰ Grospičovi také využili možnosti v období první republiky požádat o úřední

⁴²⁹ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Bartes Šimon.

⁴³⁰ *Tamtéž*, Grospič František.

změnu vyznání víry, do roku 1931 byla celá rodina oficiálně vedena jako katolická, poté již byli všichni její členové vedeni bez vyznání.⁴³¹

Jaký byl přesný důvod úmrtí Františka Grospiče mladšího, se mi nepodařilo zjistit. Pro nucené práce byly vybírány zpravidla mladší ročníky než 1916. Úřední změna, která se týkala víry celé rodiny, by sice mohla značit, že její členové mohli mít stranickou příslušnost ke KSČ, nicméně ani to nebylo pravidlem a jednalo se o svobodné rozhodnutí. Jméno Františka Grospiče nenese žádná jiná pamětní deska než památník obětem v Husově parku. Navíc jediná informace, která mi pomohla při bádání rozřešit, zda se jedná o jméno Františka Grospiče mladšího nebo staršího, byla ze seznamu umučených občanů v koncentračních táborech, které sestavovalo místní velitelství SNB. Zde je totiž napsáno, že František zemřel neznámo kdy a kde a jako adresa pozůstalých je uvedena adresa Nymburk, 969 a jméno pozůstalého – František Grospič, otec.⁴³²

5.3. Karel Horák

Rodina Karla Horáka nepocházela přímo z Nymburka, jeho otec Jan pocházel z Březnice, jeho matka Emílie z Velké Úpy. Karel byl tak jediný příslušník rodiny, který se narodil v Nymburce, a to 6. března roku 1899, měl ještě o dva roky starší sestru Marii, která byla dcerou otcovy první manželky. V roce 1923 zemřel otec, dva roky po něm i Karlova matka. Sestra Marie po smrti rodičů nadále zůstávala v Nymburce, provdala se zde za Rudolfa Žlábků. Karel Horák se ještě během dvacátých let přestěhoval do Hradce Králové, kde pracoval jako úředník banky pro obchod a průmysl a v roce 1936 získal domovskou příslušnost.⁴³³

Muzeum východních Čech v Hradci Králové uchovává na internetu seznam padlých občanů města, mezi nimiž figuruje i jméno Karla Horáka, datum i místo narození se shodují a prakticky tento dokument zachovává jedinou zmínku o Karlově smrti, a to, že Karel zemřel 11. ledna 1943 v koncentračním táboře Dachau.⁴³⁴ Protože

⁴³¹ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Grospič František.

⁴³² SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Seznam umučených občanů v koncentračních táborech z Nymburka (Výnos ONV v Nymburce, čj. 19302/45 z 7. října 1945).

⁴³³ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Horák Jan.

⁴³⁴ Muzeum východních Čech: Seznam - padlí [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: http://www.muzeumhk.cz/files/dokumenty/seznam_-_padli.pdf.

byl koncentrační tábor v Dachau zřízen primárně pro politické vězně, je pravděpodobné, že byl Karel Horák vězněn za protivení se vůči režimu, bohužel se mi k jeho případu nepodařilo nic bližšího zjistit.

5.4. Jaroslav Hrnčír

Jaroslav Hrnčír byl prvorozeným ze šesti dětí učitele Františka Hrnčíře a jeho manželky Bohumily. Jaroslav se narodil v Bezděčíně 22. května 1885 a stejně jako otec si zvolil učitelství jako své povolání. V roce 1909 se přestěhoval do Mladé Boleslavi a jeho kariéra ho o deset let později přivedla do Nového Bydžova. V rodině nebyl jediný, kdo se zabýval školstvím po otci, jeho bratr Vratislav se stal správcem státní školy v Bratislavě. Jeho dalším sourozencům bylo umožněno získat dobré vzdělání, jeden z jeho bratrů, Přemysl, byl posluchačem lesnické školy, Vratislav studoval gymnázium a Svatopluk byl knihkupeckým příručím.⁴³⁵

Jaroslavův bratr Přemysl zemřel v roce 1909, když mu bylo teprve dvaadvacet let, o sedm let později zemřela ve čtrnácti letech i nejmladší Olga. Pouhý rok poté zemřela i Jaroslavova matka Bohumila. Otec se ještě jednou oženil, jeho manželkou se stala vdova po učiteli, Marie Michlová. V roce 1921 zažádal otec o úřední změnu záznamů jeho oficiální víry, nechal se zapsat jako člen Církve československé husitské, Jaroslav si ale ponechal v záznamech víru katolickou.⁴³⁶

O pozdějším působení Jaroslava nevíme nic, Vladimír Ruml žádnou informaci o jeho úmrtí ve svém seznamu neposkytuje a prameny o něm mlčí. Jen z toho, co se můžeme dočíst v evidenci obyvatel je zřejmé, že se otec snažil ve svých dětech budovat vlastenecké cítění a Jaroslav se tak mohl s vidinou lepší budoucnosti pro svůj národ zapojit do podzemního hnutí či mohl jakkoliv jinak bojovat proti nové úloze českého národa, kterou nacisté přichystali.

5.5. Karel Janiš

Karel Janiš mladší se narodil 3. února roku 1918 jako prostřední dítě manželů Karla a Kristiny Janišových v Libčanech. Jeho otec pracoval jako lakýrník u Československých drah, pocházel z Chrudimi a jeho matka z Třebíče. V roce 1919 se

⁴³⁵ SOka Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Hrnčír František.

⁴³⁶ *Tamtéž.*

manželé se dvěma dětmi přestěhovali do Nymburka, kde se jim narodila ještě jedna dcera. Z rodinného života Janišových víme pak pouze to, že starší dcera Marie se v Nymburce v roce 1936 provdala za automontéra Josefa Barvínského.⁴³⁷ Karel Janiš mladší měl podle seznamu nymburských obětí zahynout 15. září 1942 neznámo kde. Mezi pozůstalými je uveden jeho otec Karel Janiš s adresou nymburského Zálabí, č. p. 1461. Jedině díky této informaci se mi podařilo zjistit, že se jedná skutečně o Karla Janíše mladšího, nikoliv staršího.⁴³⁸

5.6. Rudolf Ježek

K osobě Rudolfa Ježka bylo velmi náročné sehnat jakékoliv informace. Pracovníci okresního archivu nenašli v evidenci obyvatelstva jediný záznam o člověku toho jména. Vladimír Ruml se o této osobě v seznamu obětí nezmiňuje a po prohledání různých databází, kde by se jeho jméno mohlo vyskytovat, jsem byla odkázána pouze na jedinou informaci. Seznam nymburských obětí zahynulých v koncentračním táboře uvádí, že pozůstalou osobou po Rudolfu Ježkovi, který zemřel neznámo kde a kdy, je jeho otec Norbert Ježek s adresou Lindava, č. p. 19.⁴³⁹ Více se mi k jeho osobě zjistit nepodařilo.

5.7. Karel Kvíz

O Karlu Kvízovi hovoří prameny jen velmi málo. Jedná se o nymburského rodáka, který se narodil 1. prosince roku 1895. Karel byl evangelického vyznání stejně jako jeho manželka Marie, rozená Hofmanová. Karel pracoval jako lakýrník u Československých drah.⁴⁴⁰ Pamětní deska na budově nádraží v Nymburce jeho jméno jako železničního zaměstnance nenese a Vladimír Ruml ve svém seznamu pouze doplňuje informace o jeho úmrtí, kdy tvrdí, že Karel se vrátil z koncentračního tábora zpět do Nymburka, ale na následky jeho útrap v místní nemocnici umírá. Důvod, proč byl Karel vězněn, se mi zjistit nepodařilo.⁴⁴¹

⁴³⁷ SOKa Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Janiš Karel.

⁴³⁸ *Tamtéž*, Seznam umučených občanů v koncentračních táborech z Nymburka (Výnos ONV v Nymburce, čj. 19302/45 z 7. října 1945).

⁴³⁹ *Tamtéž*.

⁴⁴⁰ SOKa Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Kvíz Karel.

⁴⁴¹ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 44.

5.8. Růžena Petrnoušková

Růžena Petrnoušková, rozená Kvízová, se narodila v Praze 7. září roku 1897. Zde si také vzala o rok staršího oficiála Československých drah, Františka Petrnouška, narozeného ve Vídni. Společně se manželé přestěhovali do Kovanic a později do Nymburka. Důvod úmrtí Růženy Petrnouškové není z literatury ani pramenů znám, vzhledem k tomu, že se oba s manželem nehlásili k žádnému náboženství a její jméno se v databázi obětí holocaustu nevyskytovalo, vyloučila jsem, že by šlo úmrtí v koncentračním táboře z důvodu rasové perzekuce.⁴⁴² Regionální literatura se o Růženu nezmiňuje vůbec, a proto jsou tyto informace jediné, které jsem při bádání měla možnost nalézt.

5.9. Rudolf Schreyer

Rudolf Schreyer se narodil 22. března 1877 v Praze a do Nymburka se se svou manželkou Annou, rozenou Horáčkovou, přestěhoval v roce 1925. Svatba Schreyerových se konala v rodišti nevěsty, 1. srpna 1904 v Rumburku. Jestli měli Schreyerovi děti, pak je pravděpodobné, že se s nimi do Nymburka nestěhovali, protože v evidenci obyvatel žádné děti uvedeny nejsou. Rudolf pracoval v Nymburce jako skladní dozorce a zřejmě se skrze tuto práci dostal ke své odbojové činnosti, neboť mohl mít představu o tom, jak vypadá aktuální zásobování potravinami.⁴⁴³ Na otázku jak a kdy Rudolf Schreyer zemřel a zda se skutečně zapojil do podzemního hnutí, mi prameny neodpověděly.

5.10. Karel Steklý

Karel Steklý se narodil jako prvorozený syn nymburského rodáka Karla Steklého a jeho tehdy ještě partnerky Evženie Zappeové z Vídne, 23. ledna roku 1915 v Nymburce. Karlovi rodiče se vzali až měsíc po jeho narození a měli další čtyři děti, dvě z nich ale zemřely do roka od svého narození. Sám Karel se v roce 1940 oženil s o sedm let mladší Jarmilou Klárovou z Bobnic a společně se odstěhovali do Kovanska. V období první republiky pracoval Karel jako zahradník.⁴⁴⁴ Vladimír Ruml k osobě Karla Steklého uvádí, že byl totálně nasazen na nucených pracích v Německu a při

⁴⁴² SOkA Nymburk, f. AM nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Petrnoušek František.

⁴⁴³ *Tamtéž*, Schreyer Rudolf.

⁴⁴⁴ *Tamtéž*, Steklý Karel.

pokusu o útěk byl zavražděn. Zanechal tak po sobě velmi mladou manželku a pravděpodobně nestihl zplodit žádného potomka.⁴⁴⁵

5.11. Antonín Suda

Kamenářský dělník Karel Suda pochází z Kasejovic na Plzeňsku, kde se narodil 13. ledna roku 1895, do Nymburka se přestěhoval se svou manželkou Edokií až v roce 1934. Společně měli celkem tři děti, Věru, narozenou 10. září 1918, Pavla, narozeného 15. srpna roku 1920 a Antonína, narozeného 13. prosince 1922. Kromě manželky, která byla pravoslavného vyznání, byly všechny děti po otci členy Československé církve husitské.⁴⁴⁶

Nejmladší z dětí, Antonín Suda, měl být podle Vladimíra Rumla jako ročník 1922 povolán na nucené práce do Třetí říše a nakonec zemřít v koncentračním táboře Gross-Rosen. O dalších osudech rodiny se mi nepodařilo více zjistit, rodina se pravděpodobně z Nymburka odstěhovala.⁴⁴⁷

5.12. Ladislav Štětina

Odborný učitel Ladislav Štětina se narodil v Kyšperku v dnešním okrese Teplice 17. února 1894. Ve svých pětadvaceti letech pojal za svou manželku o šestnáct dní mladší Matyldu Eibnerovou v jejím rodišti, Kokavě nad Rimavicou na Slovensku. Zde se také narodily všechny děti manželů Štětinových, nejstarší Marie přišla na svět 14. března 1921, prostřední Ladislav 20. července 1923 a nejmladší Libuše 24. června roku 1926. Ladislav měl doklad domovského práva v Nymburce po otci již z roku 1916, nicméně teprve roku 1938 se s rodinou do Nymburka oficiálně přestěhoval. Jeho nejstarší dcera Marie si zde vzala úředníka Josefa Šobka a natrvalo se v Nymburce usadila.⁴⁴⁸

Po vzoru mnoha učitelů se Ladislav pravděpodobně účastnil podzemního odbojového hnutí, Vladimír Ruml ve svém seznamu nic bližšího k jeho osobě nespécifikuje. V seznamu umučených občanů města jsem našla jméno Ladislava Štětiny, údajně byl popraven 16. května roku 1942. Domnívám se, že šlo skutečně

⁴⁴⁵ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 60.

⁴⁴⁶ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Suda Karel.

⁴⁴⁷ RUML, Vladimír. *Oběti (...)*, s. 61.

⁴⁴⁸ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Štětina Ladislav.

o Ladislava Štětinu staršího a nikoliv jeho syna, protože za pozůstalé je tu uvedena jeho manželka Matylda. V případě, že by se jednalo o syna, bývalo v záznamech pravidlem uvést jako pozůstalého nejprve otce, pokud byl po válce naživu.⁴⁴⁹

5.13. František Vašíček

Uzenář František Vašíček pochází z moravských Uhřic u Jevíčka, narodil se zde 24. května 1896. Jeho žena Anežka, rozená Beranová, pochází z Olešky na Kolínsku a Františka si vzala v roce 1928 v Mělníku. V té době bydlel František již dva roky v Nymburce. Manželům se rok po svatbě narodil jediný syn Vladimír. Poslední společná rodinná adresa je v domě č. p. 1236. Regionální literatura se o Františku Vašíčkovi nijak nezmiňuje, v evidenci obyvatel je pouze dodatečně připsána poznámka: „Zahynul v koncentračním táboře v Německu v únoru 1945.“⁴⁵⁰ Čím se ale Vašíček provinil a zda spolupracoval s někým z nymburských odbojářů, se mi zjistit nepodařilo.

⁴⁴⁹ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Seznam umučených občanů v koncentračních táborech z Nymburka (Výnos ONV v Nymburce, čj. 19302/45 z 7. října 1945).

⁴⁵⁰ SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Vašíček František.

ZÁVĚR

Během svého bádání o nymburských obětech se mi podařilo u každého jména obětí z pamětní desky, kterých bylo celkem 118, nalézt jejich datum narození, v mnohých případech i místo jejich narození a okolnosti jejich smrti. Jedinou výjimkou byl Rudolf Ježek, u kterého jsem našla pouze jméno jeho otce, zbytek informací se mi k jeho osobě zjistit nepodařilo. Navíc jsem doplnila seznam obětí o dalších pět jmen, a to MVDr. Václava Zemance, MUDr. Otto Vogela, Jindřicha Šilhánka, Pavla Andrese a Kamily Wantochové. Celkově jde tedy o 123 válečných příběhů ať již dobrovolně nasazeného života, či nedobrovolného utrpení v koncentračních táborech.

Výstupem z celé práce je tabulka, v níž jsou zanesena všechna jména na pomníku obětem, doplněná o pět jmen obětí, u kterých se domnívám, že by je měl památník též obsahovat. Navíc tabulka obsahuje data narození všech těchto obětí. Tuto soustavu vnímám jako důležitý doplněk památníku zejména proto, že při pohledu na všechna jména není dost dobře možné představit si, v jakém věku který z těchto lidí vůbec zemřel. Navíc datum narození bude poskytovat případným dalším badatelům vodítko pro zjišťování dalších informací nebo přesnější identifikaci osob. Nejmladší ze všech obětí byl Jiří Kornführer, narozený teprve 19. prosince 1938, naopak nejstarším byl Karel Neumann, narozený 17. září 1857.

Při hledání informací jsem zužitkovala rozhovory s pamětníky nebo potomky obětí ze své maturitní nebo bakalářské práce, překvapilo mě ovšem, že jsem našla pouze pana Michala Doušu, jakožto potomka jedné z obětí. Ačkoliv jsem se snažila komunikovat s městem Nymburk a snažila jsem se oslovovat více lidí a prosila je o pomoc při hledání pamětníků nebo potomků, minula se tato snaha účinkem. Na druhé straně je nutné si uvědomit, že mnozí lidé, především ti, kteří zemřeli kvůli svému židovskému původu, neměli příliš příbuzných, jež by přežili. Zároveň přímí potomci aktivních bojovníků jsou předválečné ročníky a každým rokem je obtížnější někoho z nich kontaktovat. S panem Michalem Doušou jsme si vzájemně vyměnili informace o jeho dědečkovi, písemné prameny, které jsem získala v archivech, byly rodině poskytnuty a dokonce některé informace rodinné příslušníky velmi překvapily.

V kapitole o židovských občanech města jsem měla možnost komparovat archivní materiály, zejména evidenci obyvatelstva vedenou městským úřadem

a židovské matriky spolu s publikací Blanky Rozkošné,⁴⁵¹ kde jsem našla množství neshod, na které jsem vždy u konkrétní osoby upozorňovala. Jednalo se např. o chybná data narození nebo úmrtí, popř. Blance Rozkošné nebyly známy některé rodinné vazby.

Při vyhledávání informací mě velmi překvapilo, kolik bylo možné nalézt fotografií jednotlivých osob, zvláště, pokud šlo židovské oběti, kde je náročné dohledat jakékoliv zdroje pro jejich život v období okupace. Za mimořádné považuji dochovanou báseň Evy Pickové a korespondenční lístky Jiřího Kornführera, které jsou obecně ve sbírkách Židovského muzea v Praze velikou vzácností. Některé osoby se také staly objekty uměleckého zpracování, ať již šlo o Jindřicha Šilhánka a jeho syna Vladimíra ve Škvoreckého díle o rodném Náchodu, Wantochově výrobku v díle Bohumila Hrabala nebo také úvodní záběry filmu *Nebeští jezdci*, které zobrazují hrob Jaroslava Loudy v Brookwoodu.

Myslím, že práce splnila svůj cíl a představuje příběhy více než sto dvaceti lidí, které budou moci být využity samotným městem Nymburk. Během zpracování podkladů jsem se setkala se zájmem odborné veřejnosti z řad archivářů a regionálních historiků o výsledky práce, které by mohly být zveřejněny např. v podobě brožury a distribuovány v Městském informačním středisku. Snad bude širší veřejnosti konečně umožněno poznat, kdo byli ti lidé z pamětní desky, zmizelí sousedé z našeho městečka, kde se zastavil čas.

⁴⁵¹ ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce* (...).

SEZNAM POUŽITÝCH A CITOVANÝCH PRAMENŮ

Archiv Kanceláře prezidenta republiky

Fond Archiv Kanceláře prezidenta republiky

Archiv Polabského Muzea Poděbrady

Fond Rudolf Jordán Vonka

Archiv Univerzity Karlovy

Fond Matriky Německé univerzity v Praze, inv. č. 5, Matrika doktorů Německé univerzity v Praze

Fond Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 4, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity / Univerzity Karlovy

Národní archiv Praha

Fond Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích

Fond Policejní ředitelství v Praze 1931–1940

Fond Policejní ředitelství v Praze 1941–1950

Státní okresní archiv Náchod

Fond Městský národní výbor, Kronika města Náchod 1945–1947

Fond Sbírka matrik – druhopis matriky úmrtí, 1945

Státní okresní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem

Fond Archiv města Nymburk, Evidence obyvatel - domácí příslušníci

Fond Archiv města Nymburk, Evidence obyvatel - cizí příslušníci

Fond Archiv města Nymburk, Evidence obyvatel - Kronika města Nymburk 1938-1949

Fond Archiv města Nymburk - Seznam umučených občanů v koncentračních táborech z Nymburka (Výnos ONV v Nymburce, čj. 19302/45 z 7. října 1945)

Fond Archiv města Nymburk - Umučení, popravení a nezvěstní okresu nymburského.

Fond *Gymnázium Nymburk – Hlavní protokoly maturitní*

Fond *Okresní úřad Poděbrady, Manipulace 1924-1936*

Fond *Okresní úřad Poděbrady, Sčítací operáty 1921*

Vojenský historický archiv Praha

Fond *Češi a Slováci v Rusku (1914-1925)*

Fond *Československé letectvo – Západ, kmenové listy*

Fond *Evidenční osobní spisy domácího a zahraničního odboje za 2. sv. války*

Fond *Ilegalita, inv. č. 1070*

Fond *Kvalifikační listiny*

Fond *Podklady k vyznamenáním*

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- BAŠTĚCKÁ, Lydia. *Náchod*, Praha: 2004.
- BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem*. Praha: 1999.
- FOJTÍK, Pavel. *Historie a současnost podnikání na Nymbursku a Poděbradsku*, Žehušice: 2001.
- GRUNDOVÁ, Michaela. *Textilní továrny včera, dnes a zítra*. Brno: 2014.
- JELÍNEK, Zdeněk. Z dějin nacistické okupace a hnutí odporu na Kutnohorsku. In: *Středočeské kapitoly z dějin okupace 1939-1942*.
- JIRKA, J. *Kdo byl kdo v české atletice*, Praha: 2000.
- KÁRNÝ MIROSLAV, *Konečné řešení: genocida českých židů v německé protektorátní politice*, Praha: 1991.
- KÁRNÝ, Miroslav, KÁRNÁ, Margita ed. *Terezínské studie a dokumenty 1996*. Praha: 1996.
- KRAUTSTENGL, Gustav. *Výtah z dějin pěšího pluku 9 Karla Havlíčka Borovského*, Most: 1928.
- PAJER, Miroslav. *Křídla míří na Německo*, Cheb: 1994.
- PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*, Praha: 2011.
- PICHLÍK, Karel, KLÍPA, Bohumír, ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*, Praha: 1996.
- PLAVEC, Michal. *Kapitoly z dějin královského města Nymburka*, Cheb: 2010.
- PULEC, Vladivoj. *Československá státní vyznamenání, státní čestná uznání a ceny*, Praha, 1980.
- RAJLICH, Jiří. *313. Stíhací perut'*. Plzeň: 1996.
- RAJLICH, Jiří. *Na nebi sladké Francie*, 1. část, Praha: 1998.
- ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé v Nymburce a okolí*, Nymburk: 2011.
- RUML, Vladimír. *Oběti druhé světové války v okrese Nymburk 1939-1945: jmenný seznam*, Nymburk, 1995.
- RUSEK, Václav. *Kapitoly z dějin medicíny, farmacie a veterinárního lékařství*. Brno, 2015.

- ŘEHOUNEK, Jan. *Zanechali tady stopu: osobnosti Regionu Taxis Bohemia*, Nymburk, 2008.
- ŠKVORECKÝ, Josef. *Zbabělci, Konec Nylonového věku, Sedmiramenný svícen*. Praha: 2010.
- ŠTAMPACH, František. *Škola dětské tvořivosti v terezínském ghettu*.
- ŠVÁCHA, Rostislav, HERMANOVÁ, Hana. *Slavné vily Středočeského kraje*, Praha: 2010.
- VALAŠI, NEDAJME SA!: 70. výročí odboje proti fašismu na Valašsku. Vsetín: 2014.

Články

- MICHÁLEK, Emanuel. Ještě k původu slova holokaust. In: *Naše řeč*. 1994, roč. 77, č. 5.
- PÍŠA, Rudolf. *Legenda o Vantochovi*, Věstník muzea cenných papírů, 2013, roč. VI, č. 7.
- ZEMANEC, Václav. Hospodářské zvířectvo a chovné poměry. In: KÁRNÍK, Pavel. *Politický okres poděbradský ve dvacátém roce československé samostatnosti*. Poděbrady, 1938.

Internetové zdroje

- MÁNERT, Oldřich. Čínský Schindler zachránil tisíce Židů. O hrdinství mlčel až do smrti. *IDnes.cz* [online]. 2015 [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/cinsky-schindler-zachranil-tisice-zidu-d97-/zahranicni.aspx?c=A150721_095315_zahranicni_ert.
- MILATA, Zdeněk. Nymburský komsomolec, bojovník za lidská práva. *OV KSČM Nymburk*. [online]. 2009 [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: http://www.ovksm.estranky.cz/clanky/minulost/ing_-jan-eisner_-nymbursky-komsomolec_-bojovnik-za-lidska-prava.html.
- STRAŠÍK, Lukáš. „François Veterán“ české žurnalistiky osmdesátku raději neslavi [online]. [cit. 2017-03-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1115865-francois-veteran-ceske-zurnalistiky-osmdesatku-radeji-neslavi>.

- ZERZÁNOVÁ, Eva. *Vladimír Šilhánek vzpomíná na svého spolužáka Jiřího Šlitru*, Rychnovský deník [online]. 7.4.2008 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: http://rychnovsky.denik.cz/galerie/slitr_spoluzaci_vzpominky.html?mm=357898
- Dlouhá (Langgrün): Historie objektu. *Památky a příroda Karlovarska: Regionální internetová topografická encyklopedie Karlovarského kraje* [online]. [cit. 2017-01-29]. Dostupné z: <http://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/dlouha-langgrun>.
- Inspekce ve zdravotnických zařízeních, seznam vedoucích lékařů, zdravotnická osvěta v Terezíně. *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-01-29]. Dostupné z: http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/137053.
- MUDr. Oskar Kohn. *Geni.com* [online]. [cit. 2017-01-29]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/MUDr-Oskar-Kohn/6000000048741328972>.
- Muzeum východních Čech: Seznam - padlí [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: http://www.muzeumhk.cz/files/dokumenty/seznam_-_padli.pdf.
- Omluva ČLK židovským lékařům. *Česká lékařská komora: Camera Medica Bohemica* [online]. 2010 [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: http://www.lkcr.cz/tiskove-zpravy-12.html?do%5BloadData%5D=1&itemKey=cz_92682.
- Picková Eva: Strach (báseň). *Židovské muzeum v Praze* [online]. [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: http://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/132938.
- Seznam absolventů 1910-1919. *Gymnázium Bohumila Hrabala v Nymburce* [online]. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <https://www.gym-nymburk.cz/absolventi/historie-skoly2/seznam-absolventu1/1910-19192/>.
- Seznam stavebních úseků - ZVV Praha. *ROPIKY.net* [online]. [cit. 2017-02-04]. Dostupné z: <http://dbase.ropiky.net/dbase.php?sbor=P>.
- Statečná Libuše (89) z Nymburka: Před nacisty skrývala Žida v díře mezi stropy!. *Aha.cz* [online]. [cit. 2017-01-24]. Dostupné z:

<http://www.ahaonline.cz/clanek/musite-vedet/107499/statecna-libuse-89-z-nymburka-pred-nacisty-skryvala-zida-v-dire-mezi-stropy.html>.

- Učitelé nymburské střední školy. *Gymnázium Bohumila Hrabala* [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné z: <https://www.gym-nymburk.cz/absolventi/historie-skoly2/ucitele2/>.
- Záznam vojáka. *Vojenský historický archiv Praha* [online]. [cit. 2017-01-013]. Dostupné z: <http://vuapraha.cz/soldier/11511063>.
- Zemřel P. Václav Zemanec, Královéhradecká diecéze. Oficiální stránky královéhradecké diecéze, [online], 13.3.2013 [cit. 2016-12-10], Dostupné z: <http://www.bihk.cz/aktuality/zpravy/2370-zemrel-p.-vaclav-zemanec.html>.

Online databáze obětí serveru holocaust.cz

(<http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/>)

Online databáze Vojenského historického archivu Praha

(<http://vuapraha.cz/fallensoldierdatabase>)

SEZNAM PŘÍLOH

- 1) PŘÍLOHA A: Seznam jmen obětí uvedených na pomníku v Husově parku, včetně doplněných jmen
- 2) PŘÍLOHA B: Fotografie Kamily Wantochové
- 3) PŘÍLOHA C: Fotografie Zdeňka Wantocha
- 4) PŘÍLOHA D: Fotografie Leo Wantocha
- 5) PŘÍLOHA E: Fotografie Alžběty Andresové
- 6) PŘÍLOHA F: Fotografie Pavla Andrese
- 7) PŘÍLOHA G: Fotografie Františky Blattnerové
- 8) PŘÍLOHA H: Fotografie Pavla Elbogena
- 9) PŘÍLOHA I: Fotografie Josefa Klementa
- 10) PŘÍLOHA J: Fotografie Marty Tierfeldové
- 11) PŘÍLOHA K: Fotografie Jaroslava Čermáka
- 12) PŘÍLOHA L: Portrét Jaroslava Douši
- 13) PŘÍLOHA M: Fotografie Jiřího Koutníka
- 14) PŘÍLOHA N: Fotografie Emila Schreuera
- 15) PŘÍLOHA O: Rozrod Filipa Polláka, skláře ze Mcel

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA A: Seznam jmen obětí uvedených na pomníku v Husově parku, včetně doplněných jmen

Příjmení	Jméno	Datum narození
Andresová	Elsoe	1.9.1885
Bartes	Miroslav	7.12.1920
Bártl	Jan	4.1.1894
Beneš	Karel	6.9.1892
Beran	Jaroslav	3.5.1892
Blattnerová	Františka	24.1.1889
Bondy	Jindřich	16.11.1900
Boušková	Zděnka	7.10.1919
Čermák	Jaroslav	27.4.1917
Červinka	Josef	5.3.1901
Douša	Jaroslav	8.7.1987
Eisner	Jan	11.4.1911
Elbogen	Pavel	23.11.1897
Elbogen	Otto	17.8.1900
Elsner	Josef	2.6.1895
Elsnerová	Zděnka	6.1.1905
Engelová	Pavla	6.11.1900
Faltin	Jiří	21.1.1926
Faltin (JUDr.)	Ota	16.11.1882
Fischerová	Františka	29.12.1864
Fränkl	Karel	16.12.1902
Fränkl	Rudolf	20.10.1869
Fränklová	Anna	16.10.1879
Freund	Rudolf	14.12.1878
Freundová	Adéla	18.1.1888
Friedman	Viktor	14.12.1872
Glückner	Josef	11.6.1906
Glückner	Rudolf	2.8.1878
Glücknerová	Matylda	18.12.1877
Grospič	František	27.9.1916
Homola	Antonín	26.1.1894
Honcová	Erna	1.8.1910
Horák	Ivo	5.9.1926
Horák	Karel	6.3.1899
Janda	Václav	24.12.1885
Jandák	Rudolf	5.11.1886
Janiš	Karel	3.2.1918
Jelínek	Václav	21.3.1913
Ježek	Rudolf	
Ježek (JUDr.)	Jan	25.4.1908

Příjmení	Jméno	Datum narození
Kaipr	Antonín	12.6.1893
Klement	Josef	31.2.1909
Klepetářová	Berta	31.10.1899
Kohn (MUDr.)	Oskar	8.11.1906
Kohnová	Ema	2.6.1907
Kohout (Ing.)	Lad	26.6.1899
Kokrháčová	Františka	9.5.1880
Kornföhner	Jiří	19.12.1938
Kornföhnerová	Růžena	5.9.1913
Koutník	Jiří	21.7.1920
Kraus	Emil	24.2.1896
Kraus	Josef	8.1.1898
Kraus	Karel	11.7.1868
Kraus	Ludvík	1.3.1863
Krausová	Irma	16.11.1898
Krausová	Aloisie	23.2.1876
Kudibal	Václav	19.2.1915
Kvíz	Karel	1.12.1895
Louda	Jaroslav	16.3.1919
Löwit (MUDr.)	František	12.10.1896
Lustig	František	16.4.1901
Lustig	Leopold	9.9.1863
Lustig (Ing.)	Robert	5.11.1890
Lustigová	Hedvika	25.1.1903
Lustigová	Josefina	26.3.1870
Meixner	Emil	18.8.1879
Meixnerová	Jindřiška	28.8.1886
Neuman	Karel	17.9.1854
Neumanová	Irma	26.3.1886
Novotný	Antonín	11.6.1909
Ouhřabka	Josef	28.11.1893
Pažout	Vlastimil	2.6.1922
Petrnoušková	Růžena	7.9.1897
Pick	Petr	19.11.1938
Pick	Rudolf	8.3.1885
Pick	Rudolf	6.9.1908
Picková	Berta	4.4.1906
Picková	Eva	15.5.1929
Picková	Hana	7.2.1914
Picková	Věra	13.12.1934
Picková	Zdeňka	29.6.1936
Piowatý	Otto	5.2.1897

Příjmení	Jméno	Datum narození
Pauluková	Kamila	11.10.1899
Pírek (JUDr.)	Vlad	23.9.1904
Polák	Bernard	20.6.1907
Polák	Filip	1.1.1885
Polák	Josef	30.3.1925
Polák	Rudolf	22.8.1883
Poláková	Otilie	12.6.1912
Roubíček	Ervín	6.9.1908
Ryšavý	Josef	19.3.1905
Sedláček (JUDr.)	Tomáš	19.12.1887
Schreuer	Emil	25.6.1922
Schreyer	Rudolf	23.3.1877
Sladkus	Jaroslav	25.4.1938
Sladkus	Rudolf	11.7.1908
Steiner	Bohumil	26.2.1865
Steiner	Josef	27.2.1880
Steinerová	Marie	22.12.1880
Steinerová	Pavčina	5.7.1873
Steklý	Karel	23.1.1915
Suda	Antonín	13.12.1922
Štafl	Josef	22.12.1886
Štětina	Ladislav	17.2.1894
Šulc	Josef	26.10.1895
Tierferderová	Marta	21.9.1899
Vašíček	František	24.5.1896
Vodičková	Emilie	31.7.1877
Wantoch	Alex	6.5.1929
Wantoch	Max	22.12.1889
Wantoch	Miloš	20.4.1922
Wantoch	Zdeněk	6.6.1922
Wantoch	Otto	18.9.1884
Wantoch	Viktor	20.1.1883
Wantoch	Leo	30.11.1886
Wantochová	Emilie	28.6.1900
Wantochová	Josefina	16.12.1894
Hrnčíř	Jaroslav	22.5.1885

Andres	Pavel	3.3.1889
Šilhánek	Jindřich	24.2.1898
Vogel (MUDr.)	Otto	24.8.1871
Wantochová	Kamila	21.9.1857
Zemanec	Václav	31.12.1899

PŘÍLOHA B: Fotografie Kamily Wantochové

Zdroj: Kamila Wantochová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/169167-vantochova-kamilla-zadost-o-vydani-obcanske-legitimace/>.

PŘÍLOHA C: Fotografie Zdeňka Wantocha

Zdroj: Zdeněk Wantoch. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/131776-zdenek-wantoch/>.

PŘÍLOHA D: Fotografie Leo Wantocha

Zdroj: Leo Vantoch. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z:
<http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/130821-leo-vantoch/>.

PŘÍLOHA E: Fotografie Alžběty Andresové

Zdroj: Alžběta Andresová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z:
<http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/74838-alzbeta-andresova/>.

PŘÍLOHA F: Fotografie Pavla Andrese

Zdroj: Pavel Andres. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z:
<http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/74844-pavel-andres/>.

PŘÍLOHA G: Fotografie Františky Blattnerové

Zdroj: Františka Blattnerová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z:
<http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/77646-frantiska-blattnerova/>.

PŘÍLOHA H: Fotografie Pavla Elbogena

Zdroj: Pavel Elbogen. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/database-obeti/obet/82367-pavel-elbogen/>.

PŘÍLOHA I: Fotografie Josefa Klementa

Zdroj: Josef Klement. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/database-obeti/obet/99332-josef-klement/>.

PŘÍLOHA J: Fotografie Marty Thierfeldové

Zdroj: Marta Thierfeldová. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/129901-marta-thierfeldova/>.

PŘÍLOHA K: Fotografie Jaroslava Čermáka

Zdroj: Osobní archiv Jiřího Rajlichy

PŘÍLOHA L: Portrét Jaroslava Douši

Zdroj: Osobní archiv Michala Douši

PŘÍLOHA M: Fotografie Jiřího Koutníka

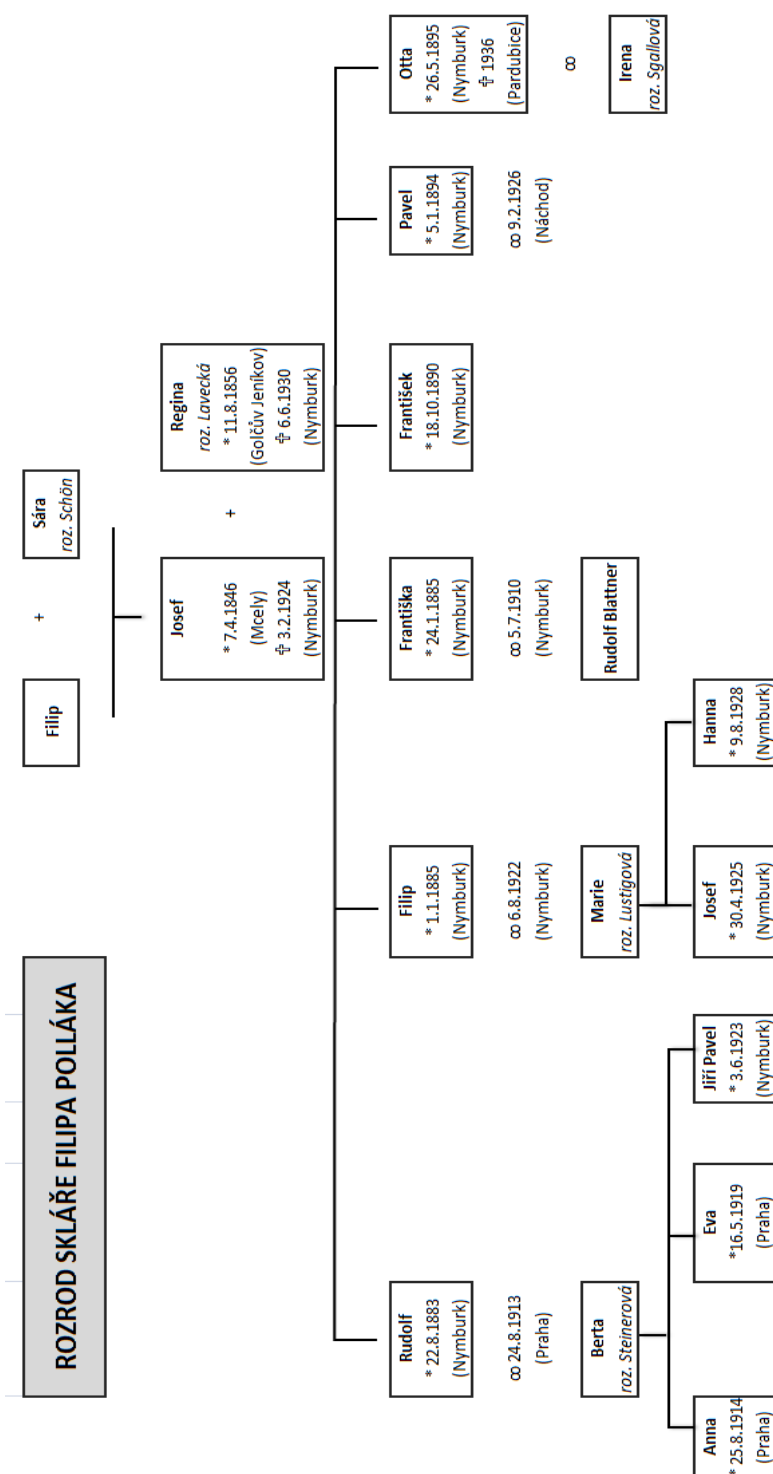
Zdroj: Jiří Koutník. *Bitva o Rozhlas* [online]. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://zpravy.rozhlas.cz/bitvaorozhlas/padlizarozhlas/_zprava/jiri-koutnik--1483334.

PŘÍLOHA N: Fotografie Emila Schreuera

Zdroj: Osobní archiv Jana Řehounka

PŘÍLOHA O: Rozrod Filipa Polláka, skláře ze Mcel

Zdroj: SOkA Nymburk, f. AM Nymburk, Evidence obyvatel – domácí příslušníci, Pollák Filip.